

România literară

Apare săptămînal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
26 august - 1 septembrie 1992
(Anul XXV)

25

Național - populismul

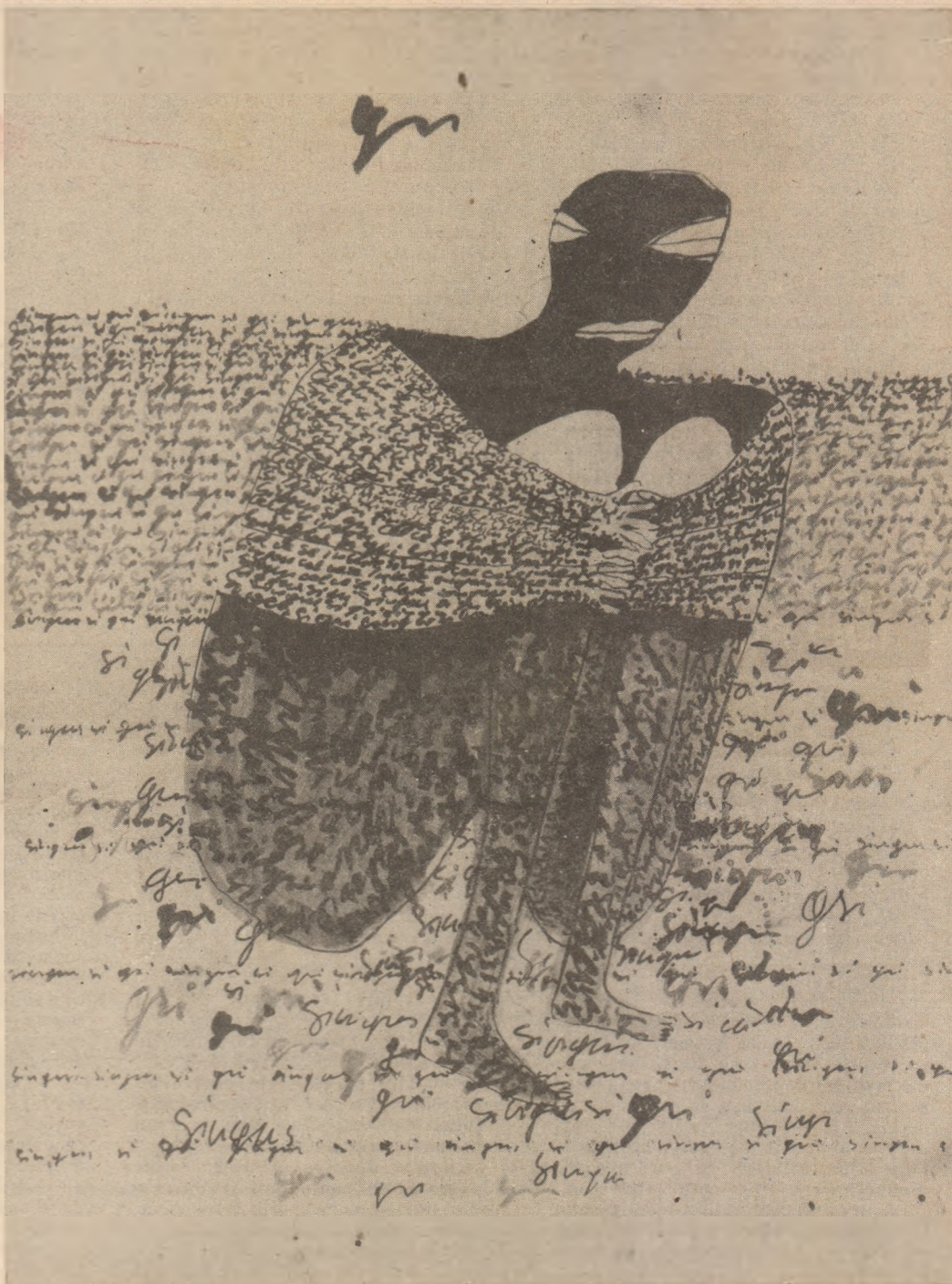
PENTRU a cîștiga electoratul, sau, ca să fim exacti, pentru a stăvili cît de cît pierderile masive de aderenți înregistrate în ultimul an, deținătorii actuali ai puterii politice recurg tot mai insistent, dacă nu exclusiv, la resursele propagandistice ale național-populismului. Nu știm cine a conceput și propus, în cercurile tainice ale puterii, această tactică de urgență, dar vedem prea bine, la lumina zilei, cine o pune în aplicare cu cel mai mult zel. Este chiar președintele nostru, dl. Ion Iliescu, doritor cu orice preț să păstreze, măcar pentru încă patru ani, ceea ce a dobîndit cu atîta aplomb în neuitata, mirifica zi de 20 mai 1990, cum bănuim că îi apare de cîte ori se gîndește la ea.

Asadar, național-populismul, cu promotorul său neobosit Ion Iliescu. Intr-adevăr, nu există comemorare istorică, aniversare de volevod, dezvelire de statuie, sanctificare, aducere în țară de moaște ilustre, înălțare în grad ofiteresc etc. etc., la care domnia sa, de față fiind, și este mai totdeauna, să nu apese pe accelerator în direcția excitării peste poate a sentimentului național. Nu uită, desigur, de fiecare dată, să evoce primejdiile care pîndesc teritoriul României din toate părțile, dar mai ales dinspre vest, și în fața cărora se cuvine să ne prezentăm strîns uniți, pentru că și dinăuntru se urzește mereu cîte ceva, în complicitate cu inamicii din afară ș.a.m.d. Acesta e punctul unu al discursului politic oficial. Punctul doi, și ultimul, deschide pîrtia populismului. Președintele și formațiunea sa politică sînt de partea multimilor muncitoare, a celor care au înfăptuit cu trudă tot ce a fost bun sub vechiul regim, pentru că nu trebuie să negăm că s-au făcut și lucruri bune, de către popor desigur, sînt în sfîrșit, președintele și partidul său, de partea celor care o duc greu și astăzi, a celor care suportă durițățile economiei de piață („legile pieței ăsteia nenorocite”), sînt împotriva speculanților, a îmbogățitorilor peste noapte, a tulburătorilor ordinii publice (am văzut și în iunie '90!), a celor care cumpără pîinea „cu sacul și o dau la porci”.

Că asemenea retorică este - cum să-i spunem? - cam rudimentară, destinată parcă, astfel cum ni se înfățișează, unui public de subdezvoltați, acesta e un fapt care a început să-i stînjenească pînă și pe unii adepți înfocați ai președintelui Iliescu, din care ieri își făcuseră idoli. Dar este și mistificatoare, nu o dată, această retorică, dacă e să o confruntăm, fie și în fugă, cu realitățile pe care le acoperă. În mai multe împrejurări recente, de pildă, diferiți exponenți ai formațiunii politice la cărei lider este dl. Ion Iliescu au declarat cu voce înaltă: în conflictul dintre proprietari și chiriași, în chestiunea caselor naționalizate, noi sîntem de partea chiriașilor. Asta sună foarte bine, nu-i așa? De partea chiriașilor, deci a oamenilor mai lipsiți de mijloace, mai neînlesniți material, și nu de partea proprietarilor care, prin definiție, sînt oameni cu dare de mîină, oameni cuprinși. Spre a nu mai vorbi de faptul că la orele de marxism toată lumea a învățat că la originea proprietății este furtul. Dar cine sînt totuși acești necăjiți chiriași și ce vor ei nu prea ni s-a mai spus. Acești chiriași, cei mai mulți, au plătit chirii simbolice o viață întreagă în casele de mare confort naționalizate de vechiul regim, iar acum vor să devină ei *proprietarii*, în condiții avantajoase, ai imobilelor pe care le ocupă și nu cei cărora li s-au luat cîndva prin abuz. Cam asta se află, deci, în spatele lozincii populiste „noi sîntem de partea chiriașilor” și nu altceva. E numai un exemplu de mistificare dar se pot da și altele, nenumărate.

Dar orice ar fi, actualii deținători ai puterii politice mizează totul pe cartea național-populismului. Cu ce succes, vor arăta, dacă vor fi corecte, alegerile de la 27 septembrie. Nu mai e mult și ne vom satisface curiozitatea. Măcar atît.

Gabriel Dimisianu

Număr ilustrat cu grafică de DAN PERJOVSCHI

D I N S U M A R

- Dej și rivalii săi ● Unde ne sînt diplomații? ● Patriotism sau naționalism? ● Comentarii critice de Alexandru Paleologu, Petru Creția, Ov. S. Crohmălniceanu și Z. Ornea ● Versuri de Mariana Marin și Alexandru Petria ● Jurnal renan de Mircea Zăciu ● Dumitru Țepeneag: Epilog la o polemică ● Povestiri hasidice ● Poezie română contemporană în Québec ●

Dej și rivalii săi (IV)

RELUAREA legăturilor dintre URSS și Iugoslavia precum și evoluțiile politice din Ungaria și Polonia l-au convins pe Dej că era necesară o linie politică pe cât de categorică, pe atât de intolerantă în raport cu orice deviere. Existau în partid mici nuclee de indivizi nemulțumiți de stilul său autoritar, iar primul secretar nu era omul care să lase nepedepsite asemenea tendințe „deviaționiste”. Congresul al XX-lea al PCUS și denunțarea cultului lui Stalin de către Nikita Hrușciov au fost un adevărat cutremur pentru toți cei care își investiseră speranțele în mitul internaționalist moscovit. Pentru Dej, un pragmatic fără prea multe probleme filosofice, lucrurile erau mai simple: trebuia înăbușită în fașă orice tentativă de discuțare a crimelor staliniste. Trebuia minimalizat rolul Congresului al XX-lea și trebuia administrată o lecție exemplară celor care credeau că sosise și în România ceasul destalinizării. Acestui scop i-a servit provocarea organizată în cadrul Uniunii Scriitorilor prin asmuțirea deliberată a lui Alexandru Jar împotriva exceselor staliniste și respectiv anatimizarea acestuia și a puținilor săi sprijinitori. În timp ce în Ungaria și Polonia discuțiile pe teme de istorie comunistă și libertate a presei deveneau incendiare, în România călușul ideologic,

specialitatea lui Răutu, era aplicat fără menajamente unei intelectualități timorate și aproape paralizate. Rolul lui Chișinevschi, ca și al lui Miron Constantinescu, merită discuții separate. Să spunem aici doar că, inspirați de noua linie sovietică, ei au crezut că o minimă descătușare era necesară și în România. Chișinevschi personal, așa cum își scria cândva fiul său Gheorghe, urma cu fidelitate linia sovietică: stalinist sub Stalin, hrușciovist sub Hrușciov, el ar fi devenit gorbaciovist sub Gorbaciov fără remușcări și fără ezitări. Deci nu pentru că brusc s-ar fi convertit la democrație îl contestau Chișinevschi și Constantinescu pe Dej, ci pentru că aceasta era linia PCUS-ului. În cazul lui Miron Constantinescu conta, desigur, și o nemăsurată ambiție personală, conștiința că era superior intelectual sicofanților de mină a treia cu care trebuia să se întilnească în ședințele Biroului Politic. Oricum, revoluția maghiară din 1956 a fost evenimentul care i-a oferit lui Dej șansa să-și dovedească, încă o dată, devotamentul față de Kremlin. Susținând agresiunea sovietică, facilitând tranzitul trupelor sovietice prin România, asigurând Armatei Roșii sprijin logistic, Dej îl asigura pe Hrușciov că merita să fie menținut în fruntea tristului satelit balcanic al Moscovei în care reușise să

transforme România. Ulterior, în iunie 1957, el se va debarasa de Chișinevschi și Constantinescu, pe care îi va îngropa sub un munte de acuzații ruinătoare, inclusiv aberanta afirmație că aceștia ar fi dorit să introducă spiritul liberalist în partid. Nimic nu putea suna mai ridicol decât ideea că inchișitorul șef al stalinismului românesc și super-planificatorul economic se convertiseră la revizionism. Singurul lucru real era că ei purtaseră discuții în afara Biroului Politic în care examinaseră, în primăvara lui 1956, posibilitatea schimbării lui Dej. O eroare care avea să-i coste mult: Chișinevschi va înceta din viață în 1963 hulit și marginalizat. Miron Constantinescu va supraviețui, nu mai puțin atacat de foștii săi tovarăși. Doar după moartea lui Dej, urmărind să-și confecționeze o aureolă de restaurator al justiției în partid, Nicolae Ceaușescu îl va readuce pe Miron Constantinescu în conducerea PCR. Era însă o revenire formală, pentru că sub Ceaușescu nimeni, nici măcar orgoliul sociolog marxist care a fost Miron Constantinescu, nu putea să se manifeste altfel decât ca valet al unui tiran semi-analfabet, ranchiunos și perfid.

Vladimir Tismăneanu

IDEI POLITICE

Pauca sed matura

PUTINE DAR COAPTE. Aceasta era devisa aleasă de Gauss pentru a-i fi îndreptar. Carl Friedrich Gauss (1777-1855), unul din cei mai străluciți matematicieni ai omenirii, era îndrăgostit de esențial; disprețuia divagațiile și zgura expunerii; elimina accesoriul pentru a dezgoli nucleul semnificativ. Enunțând aceste exigențe, alegând întotdeauna forma potrivită ideii și calea cea mai scurtă spre ea, Gauss definea, de fapt, structura discursului intelectual. E de presupus că semenii sînt interesați de gîndul nostru exprimat sintetic, clar, mediat numai de modestia atentă la susceptibilitatea rațională a celuilalt. Singură această presuposiție justifică actul intelectual. Dacă nu există decența de a-i scuti pe alții de capriciile și fanteziile gratuite înseamnă că lipsește discernămintul propriu cerebralității.

A da o imagine clară și distinctă despre ce gîndești, în vremuri de confuzie, nu e puțin lucru. A avea un „profil” e încă și mai

greu. Intelectualul căutat cu aviditate de ziaristii dornici să-i smulgă „opiniile” despre cel mai proaspăt eveniment senzational este, probabil, un păpușar eșuat într-o companie onorabilă și, aproape sigur, un ratat. Spun „aproape”, lăsînd deschisă posibilitatea ca intelectualul, egal sieși în ținută și principii, să dea interpretării previzibile pregnanța actului mereu unic și proaspăt al regîndirii. În afară de această însușire cu adevărat rară, intelectualul nu-și poate dori decît reprezentarea, în fiecare gest pe care-l face, a singularității sale; el aspiră la un statut construit al respectabilității.

Un text bun (ca și orice creație adevărată) e reconfortant și tonic; te inspiră prin ce spune și prin ce nu spune; te incită la polemică sau te entuziasmează. Diferența între o scriere viguroasă în care gîndul propriu se exprimă cu intenția mărturisită de a stîrni cititorul și scrierea anodină, sâlcie ori de duzină - e diferența între virilitate și impotență, între juvenil și senil, între viață și moarte. A gîndi e modul

de a exista al intelectualului; a scrie sau a-și împărtăși gîndirea e modul său social de a trăi; iar vîrsta scriiturii n-are legătură cu vîrsta scriitorului...

Intelectualitatea este patrimoniul viu al oricărei națiuni. Ea păstrează memoria valorilor naționale, deține facultățile critice de comparație și analiză - și facultățile creatoare de înnoire și schimbare. Intelectualitatea este un grup social prin excelență mobil. Într-o societate liberă ea accede în mod inevitabil spre pirghiile influente politice. Discursul intelectual e suplu, consistent și coerent. Intelectualul nu bate cîmpii și nici nu înghite balivernele care se flutură în gura tirului. Cuvîntul său are o forță ilustrativă de care se pot dispensa doar fanaticii stăpînirilor discreționare.

Se înțelege astfel de ce intelectualii români au fost impropriați cu noroi dinspre cuibul de prădători obișnuiți cu recompensa grasă a papagalicelilor. Restaurarea unei piramide valorice, parte a asanării morale a societății noastre, are darul de a dezvălui pînă unde pot merge secretele urii și ale invidiei.

Astăzi, în România, mulți „știu” de ce suferim dar puțini sînt în stare să ne vindece. Sînt mulți doctori dar puține tratamente. Și pe măsură ce doctorii se înmulțesc tratamentele sînt mai controversate iar bolile proliferază (mai luăm de la alții, mai dăm, cu generozitate, altora...). Totul într-un vacuum de trimbițe, într-o ploaie de invective stridente care îndepărtează oamenii onești de manifestarea publică, atît de firească unei vieți civice normale. Există o mediocritate asfixiantă și deprimantă a limbușiei, există o agresivitate a volubilității, care par a înnobilă tăcerea. Însă retragerea din pudoare și resemnarea din exasperare nu sînt decît reversul libertății cîștigate. Ar fi de necrezut ca izbăvirea de tăcerea care a consimțit la rău să fie căutată în tăcerea care consimte mai departe. Oare chiar atît de puțin credem în noi încît n-avem puterea de a ne exorciza complexele? Cine să o facă înaintea noastră? Pentru impostorii politicii românești, dezamăgirea prematură a intelectualilor e scop vital. Nu merită ei satisfacția reușitei? Dimpotrivă, replica pe care o merită pentru neputința de a-și reconsidera criteriile trebuie să-i usture pînă în cotloanele (sau palatele) unde-și pun la cale urzile.

Iuliu Paltin

REGALITATE . A ajuns astăzi regalitatea o formulă goală, o emblemă heraldică și muzeală, o simplă reminiscență istorică? Europeanul liber-pansist și încrezător în progres, de la finele secolului nostru, răspunde afirmativ, însoțindu-și opțiunea tranșantă cu un suris protector. Personal, cred că se cam grăbește.

În seara zilei de 25 iulie, în deschiderea Olimpiadei de la Barcelona, miliarde de telespectatori au putut urmări în direct, fără nici un fel de trucare și fără repetiție generală, o scenă semnificativă. Regele Juan-Carlos al Spaniei și regina Sofia și-au făcut intrarea în loja oficială pentru a da semnalul începerii Jocurilor. Crainicul a anunțat simplu „Maiestatele Lor, Regii” - reminiscență fericită din secolul al XV-lea, cînd doi regi, Isabela Catolica și Fernando de Aragon, și-au unit viețile și coroanele dînd naștere Spaniei mari - iar Regii au apărut, cu acea maiestate naturală pe care nici cei mai mari actori ai lumii n-o pot niciodată imita.

Miliardele de telespectatori au văzut însă și altceva: nu atît entuziasmul spontan al supușilor regali, fericți în mod evident că posedă această calitate, cît figurile șefilor de stat ce-i înconjurau pe Suverani. Se aflau acolo președinți de republici sud-americane, prim-miniștri latino-americani, personaje stăpînind uneori țări cu mult mai întinse decît Spania; toți, fără excepție, aveau aerul că veniseră la Barcelona pentru a-și omagia regele; toți, fără excepție, apăreau - pentru cîteva secunde - drept ceea ce fuseseră cîndva în realitate, stăpînitori temporari ai unor provincii spaniole depărtate, sosiți în Metropola pentru a presta omagiu de vasalitate Coroanei Spaniole, unic izvor al legitimității lor. Pînă și micii despoți sîngeroși, ca Fidel Castro, își băgaseră capul între umeri și stăteau cumiți în fața Regilor, care îi onorau din cînd în cînd cu cîte o privire sau un gest. Pe stadionul din Barcelona se refăcuse Spania eternă.

Cît despre șefii europeni de republici, chiar dacă ale unora de statura Franței, ei nu-și depășeau rolul de figuranți într-un spectacol ce avea, clar, doar doi protagoniști regali.

Cum rămîne atunci cu regalitatea reminiscență? Într-o țară ca Spania, ce a cunoscut un secol de agitație pro-republicană, ce a trăit o republică falimentară și ororile războiului civil, regalitatea nu înseamnă doar trecut auriu, ci garanție pentru viitor.

Iar țări în situația Spaniei sînt mai multe pe continentul nostru.

Mihai Zamfir

RETROVIZOR

Experiment la Constanța

■ **SÎMBĂȚĂ, 15 august a.c., la Constanța, în prezența unui numeros public, s-a experimentat noua Lege a Presei, aflată deocamdată în faza de proiect. Experimentul a vizat în mod special eficacitatea sancțiunilor prevăzute pentru ziariștii care critică persoanele sus-puse. S-a constatat cu acest prilej că pedeapsa constînd în prinderea vinovatului de guler, de către președintele țării, nu dă rezultatele scontate. Drept urmare, în viitorul apropiat, vor fi testate alte măsuri punitive: lovirea ziaristului recalcitrant cu bastonul peste fluierul piciorului, de către președintele Senatului și ciocănirea lui în creștet cu capătul neascuțit al creionului de către președintele Camerei Deputaților. Dacă nici aceste metode nu se vor dovedi eficiente se va recurge la atacuri cu rachete „Alazan”. (Al. Șt.)**

Patriotism sau naționalism?

„Patriotismul e o teribilă boală, dar nu mai mult decât orice altă iubire”.
HENRY DE MONTHERLANT

„Patriotismul este ultimul refugiu al plebei”.
SAMUEL JOHNSON

SE VEDE imediat din cele două citate care alcătuiesc epigraful că patriotismul poate fi foarte diferit valorizat. Este motivul pentru care propun o distincție de principiu între patriotism și naționalism, bazată pe modul în care cele două noțiuni își argumentează și instrumentează notele unui conținut care, în mare măsură, este identic.

Negreșit, distincția dintre naționalism și patriotism nu este a priori evidentă. În 1915, pentru a desemna sentimentele pronunțat patriotice, pe care le aproba, E. Lovinescu folosea expresia „patriotism naționalist”. Or, este cunoscută rezerva sa de mai târziu pentru exagerările tradiționaliste ale sentimentului național, în care vedea o „lume mistică”, de o primejdioasă „calitate extremistă”. Există, prin urmare, două moduri de a ne situa în interiorul iubirii de neam, din punctul de vedere al ideii politice. Un mod este al naționalismului, așa cum apare acesta definit de doctrinarii săi clasici *). Al doilea, lipsit de doctrină, este exemplificat de ceea ce, în absența unui nume mai bun, voi numi patriotism politic **). Pentru a despărți definitiv apele, ar mai fi de adăugat că regimul Ceaușescu de după 1974 a posedat un pronunțat caracter naționalist. Deși în teorie propaganda de partid respingea naționalismul în favoarea patriotismului partinic, presupuzițiile și acțiunile ideologilor de partid dovedeau contrariul. Miezul doctrinar dur al ceaușismului definea valoarea politicii sale prin investitura unui legat care îi venea lui N. Ceaușescu din epoca în care apărea în

*) Între doctrinarii clasici ai naționalismului trebuie să numărăm în primul rând pe Eminescu, „nu poetul universal, ci naționalistul, tradiționalistul și folcloristul (...) de (...) calitate extremistă” (E. Lovinescu, *Titu Maiorescu și posteritatea lui critică*, 1942, în *Scrieri*, vol. 8, 1980, p. 39), din care s-au revendicat mai apoi explicit C. Rădulescu-Motru, *Cultura română și politicianismul*, 1904 și S. Mehedinți, *Poporul. Cuvinte către studenți*, 1914. Aurel C. Popovici, *Naționalism sau Democrație*, 1910, respinge nu doar instituțiile democratice burgheze pentru România, ci se ridică împotriva democrației în genere. În fine, N. Iorga, *Doctrina Naționalistă*, 1922, care își revendică naționalismul din tînărul Kogălniceanu, și care este considerat de Al. G. George ca fiind creatorul, la noi, al dreptei, caracterizată prin *populism, tradiționalism, colectivism, intoleranță etnică, antieuropeism* (Tot despre „dreapta” și „stînga”, în 22, Anul I, Nr. 28, p. 10).

**) Linia de gândire a patriotismului politic nu a elaborat o doctrină, ci s-a manifestat prin studii de caz menite a răsturna viziunea tradiționalistă și anticapitalistă asupra istoriei instituțiilor românești: E. Lovinescu, *Istoria civilizației românești*, 3 volume, 1924-5, St. Zeletin, *Burghesia română. Originea și rolul ei istoric*, 1925 și *Neoliberalismul*, 1927, opere izolate, prin valorizarea pozitivă a spiritului liberal, într-o epocă care asista neputincioasă la ofensiva plină de succes a curentului anticapitalist și tradiționalist de gândire. În rest, din punctul de vedere al practicii politice, „doctrina” patriotismului politic a fost împărtășită de vechea clasă politică românească, ale cărei convingeri au făcut posibilă lungă perioadă de civilitate și liberalism de tip clasic căreia i-a pus capăt asasinarea lui I. G. Duca.

România (pentru protocroni un concept deja format!), lingă Scornicești, primul *homo sapiens* european, numit cu pompă *Australanthropus Olteniensis*. În aceeași idee, muzeul partidului acorda primele sale săli istoriei traco-dacilor, de la care, într-o viziune de operetă chineză, N. Ceaușescu și partidul comunist credeau a-și fi primit legitimitatea. În mod evident, aici nu mai este vorba de idei politice, ci de mistica unei ființe naționale de fantezie, pe care istoricii au refuzat să o omologheze, dar care a constituit miezul unei acțiuni politice care îl situează pe N. Ceaușescu în imediata proximitate a naționalismului legionar. Ca și acesta, naționalismul ceaușist rezulta din substituirea unui sentiment, în definitiv, politic, patriotismul, cu unul abisal, incontrollabil, bazat pe postularea unei esențe etnice care se transmite odată cu singele. Căci, în ciuda etimologiei sale, naționalismul este, în ultima sa intenție, un patriotism al singelui. Este util să reamintesc aici că regimul fundamentalist al lui N. Ceaușescu nu își găsește izvoare în tradiția politică a vechilor elite politice, ci în cultul conducătorului practicat de Legiune (Vlad Georgescu).

Ce este, deci, naționalismul? Pentru naționaliști, evident, el este patriotismul prin excelență, conștiința de sine a românismului etc. Dar interesantă nu este autodefinirea naționaliștilor ca patrioți geniali, ci argumentele de fundare și acțiunea politică. Cum presupuzițiile intime nu sunt niciodată obiect al declarației publice, și pentru a ieși din tautologie, vom recurge la observațiile unui analist. St. Zeletin găsea că naționalismul este „o atitudine sentimentală” care constă în a situa „neamul propriu înaintea altor neamuri” (*Neoliberalismul*, 1927, p. 199), pornind de la un concept al istoriei locale care pune în evidență existența unei epoci de aur *in illo tempore*, când poporul pur atinsese perfecțiunea și plenitudinea formei sale proprii de manifestare, și care explică starea actuală de decădere a neamului prin importul străin de civilizație și lucrarea nefastă a unei pătri conducătoare de *alogeni*. Naționalismul nu este numai iubire de neam, este înainte de toate un anumit mod de a argumenta această iubire, care, fără această argumentare, ar fi rămas simplu patriotism. Este motivul pentru care în notele definitorii ale naționalismului nu figurează numai un *definiens* de tipul „iubire pătimașă de poporul obidit”, ci și altele, care îi conferă structura: organicism istoric, romantism, pesimism, sentimentalism, xenofobie, recurs la fundamentalism religios (cf. St. Zeletin, *Burghesia română* ..., 1925, p. 227).

În totul, naționalismul aduce iubirea de neam la starea fixației mistice: în conceptul naționalist jubilează sentimentul abisal de unicitate a fibrei etnice, combinat cu satisfacția leneșă de a-i aparține. Cît privește expresia politică a acestei „doctrine”, ideea politică nucleu a naționaliștilor este regenerarea prezentului prin reactualizarea originii (definită etnicist și, eventual, teocratic). În ființa empirică actuală a poporului, naționalistul identifică suferința unei substanțe etnice originare, prostituată de exacțiunile regimului burghez. Și, cum principiile democratice sunt un produs al economiei burgheze, naționalistul vede renașterea „sufletului autentic al neamului” numai prin eliminarea prealabilă a democrației de tip liberal, pe care o identifică grăbit cu politicianismul. Postulînd o esență care transcende generațiile, naționalistul găndește istoria în termeni de metafizică esențialistă: „neamul” este o esență uneori întrupată (cum credea Iorga, în „democrația țărănească de la

1300”), alteori lipsită de trup, caz în care este ulcerată de vexațiunile la care o supun perversitățile alogenilor. În mod paradoxal, deși transcendentă în raport cu istoria, esența neamului este întotdeauna definită de naționaliști prin note care aparțin unei epoci istorice definite. Impunînd situației istorice prezente o metafizică a recriminării, naționalistul ajunge să piardă simțul concret al realității istoriei: Eminescu, care vede în „patriotism” „iubirea trecutului, nu a țării”, propune ca soluție concretă de regenerare națională o himerică dacizare a tuturor instituțiilor politice.

EROAREA naționalismului ține de dificultățile intrupării. În oricare din momentele istoriei sale un popor își intrupează esența: nu există „mai multă” esență în prezumata democrație de la 1300 decât în concretă democrație de la 1923. Naționalistii, care profesează toți credința în fundamentul religios al purității etnice, fac greșeala de logică dogmatică de a admite că un popor poate trăi vreun moment al istoriei sale separat de esența sa profundă. Această presupuziție, bizară în special la creștini, îi îndepărtează pe naționaliști de chestiunea concretă a modului în care un popor își manifestă istoric esența, problemă eminamente politică, apropiindu-i în schimb primejdios de ideea regenerării sale prin forță, care este anticamera terorismului. Aproape îmi vine să spun că distincția dintre naționalism și patriotism politic desparte istoria României în două: de o parte România pe care o putem numi *clasică*, a cărei formulă instituțională deplină este atinsă între 1866 și 1938, caracterizată de o clasă politică lipsită de pretenții naționaliste, dar patriotică prin efectele acțiunii ei; de cealaltă parte România exaltată și confuză a agitației politice naționaliste, patriotice în pretenții, dar anti-națională prin consecințele concrete ale faptelor.

Ajungem astfel la miezul distincției dintre naționalism, în care văd exaltarea autistă a unei abstracții, și ceea ce am numit patriotism politic. Această distincție se referă la modul în care cele două accepții ale ideii patriotice își instrumentează *politic* concepția. Patriotismul politic a fost exemplar ilustrat de acțiunea clasei politice conducătoare care a rezultat din revoluția de la 1848, în efectele căreia naționalistii noștri au văzut constant cauza degradării României și a detractării sufletului național. Această recriminare este un loc comun al naționalismului românesc: condamnarea capitalismului și a burgheziei române în numele sufletului național, de care acesta ar fi fost străin. Paseiști, naționalistii cereau un stat adaptat ruralității noastre excedente, ceva în genul „democrației țărănești de la 1300”. Or, dacă admitem principiul potrivit căruia valoarea unei acțiuni se judecă prin consecințele ei, pentru observatorul care nu se lasă intimidat de vocația abstracțiilor de a certa realitatea, faptele stau exact dimpotrivă. Într-un articol de tăioasă precizie, dl. Alexandru George a arătat în ce măsură revendicările naționaliste ale dreptei, în contra clasei politice căreia îi datorăm România Mare, au constituit o fraudă istorică de proporții. În timp ce naționalistii se adînceau în verbalități inexacte, burghezia română și sistemul ei politic liberal au construit cadrul celei politice care a permis, prin efortul popular al războiului, crearea României Mari.

ROMÂNIA MARE nu a fost un stat țărănesc și nici agrarian, autarhic închis, și jubilînd ipsatoriu de o suveranitate nelimitat universală (cum

ar fi dorit himera naționalistă): era un stat capitalist, posedînd instituțiile liberalismului occidental, capabil în chip potențial de o economie completă (industrie, agricultură, comerț, finanță...), adică prezentînd exact acele însușiri care erau considerate de naționaliști ca incompatibile cu sufletul național profund. Biruința anului 1918 a reprezentat în chip izbitor succesul politicii care a mizat pe capitalism împotriva ruralității devălmașe. pe democrația liberală împotriva statului colectivist, în fine, pe Europa laică a secolului XIX împotriva Edenului neolitic colorat ortodox. Chipul clasic al României era impregnat de exact acele valori în care naționalistii noștri nu vedeau decât îndepărtare de popor și „putrejună” morală. Concluzia se impune cu acuitate: în politică, naționalismul a avut urmări care, cînd nu au fost neglijabile, au fost direct dezastruoase. Acest fapt dovedește că doctrina naționalistă este mai mult decât un eșec empiric, este o eroare intelectuală. Căci, este evident, atașamentul național nu se poate rezuma la o fixație amoroasă „profundă”, el trebuie atașat unei anumite politici, care nu își poate niciodată scuza naufragiul prin generozitatea intențiilor. Certificatul de patriot este dat numai de eficacitatea pentru țară a unei anumite politici. Din punct de vedere etnic, Regele Carol I nu a fost român: nu mai puțin, politica sa a fost a unui patriot eminent. Lui N. Ceaușescu nimeni nu îi poate refuza certificatul etnic: dimpotrivă, naționalismul său megaloman, care nu a fost grotesc și nici fals, ci pur și simplu *naționalism* fundat stalinist, s-a dovedit în mod evident lipsit de orice patriotism, prin consecințele sale funeste, care nu și-au încheiat încă depănarea.

Eu văd patriotism acolo unde o anumită politică întărește România concretă. În sine, verbalizarea viforoasă a unei concepții „pur” românești nu este a priori patriotică, deși poate fi, în mod cert, copios naționalistă. Vreau să spun că a fi patriot se verifică pe teren, adică în arena politicii cotidiane, cea care nu este genială și imediată, ci migăloasă și plină de compromisuri, și nu prin certificatele care conferă fie puritate ideologică de gândire, fie imaculare etnică. Ceea ce face naționalismul irezistibil nerebătorilor este faptul că poate fi întemeiat a priori. Patriotismul, care este politic, nu. Toate naționalismele exaltă un trecut exemplar sau o idee-forță care nu așteaptă decât un decret oportun pentru a intra *tale quale* în prezent și a restitui astfel puritatea beatifică a originilor. Dar această idee este îmbibată de sînge. Paralogismul naționalismului constă în faptul că substituie politicii acțiunea directă sau, altfel spus, că aduce procedeele imediate ale misticii în domeniul profund mediat al acțiunii politice. Dincolo de cultul pentru acțiunea directă, pe care încă nu îndrăznește să îl mărturisească fățiș, mișcarea naționalistă de azi își ținează constant credibilitatea prin anti-occidentalism și anti-capitalismul ei. Naționalistii de azi, ca și cei de ieri, continuă să ignore că națiunea română s-a născut prin intercesiunea statului capitalist modern și că singurul bine care poate fi făcut acestui popor este să fie lăsat să revină la calea pe care patrioți adevărați l-au adus, prin conectarea țării la sistemul de valori occidental, adică prin trecerea de la starea de agregare tribală, cîntată de naționaliști, la structura unei societăți civile de tip occidental.

În rest, fac un apel la modestie: a fi ales creează numai obligații și nu impune nici un drept.

H.-R. Patapievici

Unde ne sînt diplomații?

DUPĂ sfatul unui vizir credincios, Mehmet-Ali a trimis o sumă de tineri în Franța ca să urmeze studii speciale: unii administrația, alții finanțele, alții arta militară, alții, în fine, medicina și farmacia. Tinerii se întorc plini de învățătură și vizirul îi pune în slujbe. Însă cum? Pe militari la finanțe, pe farmaciști la administrație, pe administratori la farmacie, pe financiari la armată.

Dar ce faci, omule? întrebă Mehmet-Ali pe vizir. De ce nu pui pe fiecare la locul lui?

Maiestate, răspunse înțeleptul vizir, dac-am pune pe fiecare la locul lui, ar guverna ei țara, și e vorba, pare-mi-se, s-o guvernăm tot noi."

Istoriara de mai sus o reproduce, cu tilc, Eminescu, într-un articol, folosind-o - după rețetă brevetată în publicistica sa - ca trambulină, pentru saltul în generalitatea unei pledoarii politice. După cum se vede, fabula eminesciană tratează despre *tactica INADECVĂRII* și mai ales despre *spațiul de manevră deschis de ea*, pentru cei ce se cramponează de putere. Căci divorțul, dirijat, dintre scopuri și mijloace este o armă universală a pervertirii reperelor normalității, în scopul dominației cu *mină forte* a unor situații confuze.

Comuniștii de pretutindeni o cunoșteau și au exploatat-o la parametrii maximi. Iar Ceaușescu - în vremea căruia nimeni nu stătea, de fapt, acolo unde îi era locul și nu se ocupa de ce era chemat să facă - o adusese la subtilități de neegalat. În epoca de aur, Ministerul turismului se ocupa de spionaj economic, iar externele de propagandă și de dezinformarea cetățeanului din țară. Un silvicultor era ministrul industriei și un general de armată însărcinat de C.C. cu supervizarea presei și a culturii. Președinta Consiliului Național pentru Știință și Tehnologie avea drept țință în viață demolarea balcoanelor; activiștii de partid fixau distanța-limită între răsăduri; și totul, într-o țară unde omul providențial, atâtea priceput și implicat, trup și suflet, în destinul planetei, era ... un cizmar.

După cele întimplare în decembrie 1989, firma s-a schimbat, dar neodirigitorii se pare că au, și ei știință de morala istorioarei eminesciene, aplicînd-o nu mai puțin asiduă decît predecesorii lor. Exemplele ar putea spori pe pagini întregi, începînd, negreșit, cu campania de „salubritate” a Bucureștilor, în cursul căreia IMGB-ul a „făcut ordine”, iar minerii s-au substituit, săritori, armatei și poliției; după care, cu filotimie, au dat o mină de ajutor Administrației Spațiilor Verzi, săpînd voios și plantînd cu floricele peluza din fața Teatrului Național.

Dar aici și acum, intenționez să mă opresc asupra unui singur caz. E vorba, mai precis, de *modul inadecvat* în care se gestionează - dacă pot spune așa - contenciosul relațiilor româno-maghiare. Mi-am adus aminte, vrînd nevrînd, de asta asistînd deunăzi, pe la cozi, la colocvii aprinse (eufemistic vorbind) cu privire la viitorul congres al diasporei maghiare programat la Budapesta; vociferări însoțite de îndemnuri vajnice la „mobilizare” (la nevoie cu parul), din partea „noastră”, a tuturor”, lansate de cea mai radicală aripă a lobby-ului naționalist românesc: gospodinele.

Și mi-am zis atunci, cu mîhnire, că degeaba am recuperat, mai ieri, din străinătăți osemintele lui Nicolae Titulescu. Căci adevărata venerație ce i s-ar fi putut arăta - spre onoarea sa și, nu mai puțin, a noastră - ar fi fost *să-i înțelegem și să-i punem în practică lecția*.

Ce vreau să spun cu asta? Că, într-un moment de cumpănă pentru destinul nației noastre, Titulescu a știut *unde și cum* să ne justifice drepturile asupra Ardealului, aducînd pe masă în fața contelui maghiar Appony, ca argument de vechime și de noblete culturală, colecția completă a „Convorbirilor literare”. O lecție sobră și mai ales eficientă de diplomatie profesionistă și de patriotism. O lecție care însă n-a stîrnit la emulație pe urmași. Fiindcă numai cine nu vrea nu bagă de seamă că aceeași relație bilaterală, esențială pentru „imaginea României în lume” (ca să folosesc o sintagmă cu succes compromisă de actuala putere), este astăzi *abordată inadecvat*. Și, aș adăuga, cu aceeași inadecvare *tactică* de care vorbea Eminescu și pe care a prizat-o în mod deosebit comunismul: una urmărind deliberat efecte diversioniste, fin calculate.

ASTĂZI, în timp ce partea maghiară întonează discursuri abile în fața Adunării Generale a O.N.U., urmașii lui Nicolae Titulescu - avînd în mînă toate *atu-urile* - contra-atacă ... organizînd un miting la Buhuși. Cauza românească și opțiunile noastre în Ardeal sînt etalate de tovarășul Iliescu - care face ce a apucat (să învețe) în vremea tinereții sale revoluționare moscovite - în întruniri (electorale) organizate pe bază de tabel convocator, la Zalău, la Șomcuta Mare sau la Dilga. Iar, în timp ce argumentele părții maghiare se expun cu dezinvoltură în fața Comunității Europene, la Bruxelles, proba intransigenței noastre în „ceștiunea națională” se răsfață în „Proclamația de la Podul Înalt”. (sic!)

În timpurile ceaușiste, schelăria, științifică - chipurile, a pledoariilor românești în chestiune, la congresele de specialitate, căzuse în mîinile unor politrucci travestiți în istorici - precum Cristian Popișteanu, Olimpiu

Matichescu, Florin Constantiniu ș.a. Recent, problema a fost monopolizată energic de strategul Corneliu Vadim Tudor, care croiește la crîsmă „din cuțite și pahară”, planuri de *Blitzkrieg* contra Budapestei. Asta în timp ce Ministerul de Externe nu mai prididește cu stringerea relațiilor tradiționale cu Kirghistanul, cu Turkmenistanul și cu alte state „frățești”.

Situațiile în care partea maghiară s-a lăsat, imprudent, cu garda descoperită, n-au fost, în ultimii trei ani, puține. Nimeni nu neagă că ea rumegă anumite frustrații, de nație mică dar cu diasporă mare, animată de bovarismul pan-maghiarismului și de crepusculare nostalgii imperiale. Dar nu e mai puțin adevărat că *nu numai noi*, dintre vecini, sîntem în postura de „parte vătămată” a unor periodice ieșiri nechibzuite, impulsive. Și totuși, *doar noi* sîntem sistematic puși la zid, ca perdanți. De ce? Fiindcă n-am știut, nu știm - sau nu vrem - să acționăm *unde, cînd* și, mai ales *cum* trebuie, speculînd punctele slabe ale celeilalte părți.

Să ne lipsească oare experții în relații internaționale, din moment ce se ignorează cu inconștiență riscuri majore, ținînd de credibilitatea noastră pe plan mondial preferîndu-se campaniile primitiv-mobilizatoare, care aruncă praf naționalist-șovin în ochii omului simplu? Fiindcă, dintr-un motiv ce depășește orice rațiune, în loc să fie prezentate cu eleganță, competență și abilitate, la masa verde, în fața unui auditoriu internațional, drepturile noastre asupra Transilvaniei sînt tratate „original”, cu ardori alimentate umoral, la lungul șir de cozi al Bucureștilor, de la Obor în piața Crîngăși. Dacă diplomația maghiară este mobilizată în cîștigarea de aliați și de susținători în sferele internaționale cele mai înalte, la noi împuternicitul cu problema româno-maghiară este „România Mare”. Aceasta lucrează cu sîrg spre a-i cîștiga de partea sa pe badea Gheorghe și pe lelea Marița, asmuțîndu-i să recurgă la argumentul ultim al parului, împotriva lui Ianosz, vecinul de lîngă casă, sau împotriva celui mai apropiat sediu al U.D.M.R.

MAGHIARII își etalează argumentele în broșuri editate la „Seuil”. Noi, în fițiuci imunde ca „Europa” sau ca „România Mare”. Avocați maghiari profesioniști pledează în fața Parlamentului European pentru privilegiile minorităților. Noi, în schimb, ne fîlim cu Dumitrașcu, Moiş, Gavra sau Ceontea, care cad în transă isterică (în fața unui așa-zis parlament) atîțînd ieșirile viscereale ale „românismului verde”. Ceilalți trimit *pe toate meridianele* experți în arta demonstrației cu creionul în mînă, aparent abstrase din contingent, la rece. Noi nu contenim - *la noi acasă* - să „*înfierăm*”, „*să condamnăm*”, să ne exprimăm „*dezaprobarea hotărîtă*”, „*indignarea*” ș.a.m.d. - conform unor ticuri persistente, dobîndite în sedințele „*de demascare*” de odinioară. În plus, alimentăm cu inconștiență patologică, diversiunea de stradă, vrajba între vecini, dihonă interetnică, climatul de degingoladă și rumoare confuză, în care totdeauna este imposibil de aflat „cine a început” ...

Despre spațiul generos de manevră deschis - pentru diversiunea electorală spre stînga-naționalistă - de o astfel de „politichie” a inadecvării, este aproape tautologic să vorbesc. O manevră electorală autodestructivă - așa cum constata, într-un articol sagace, poetul Florin Iaru, evaluînd succesul deplin al Ministerului maghiar de externe în stimularea la Cluj, cu prilejul „localetelor” a dictaturii bizantino-funariote.

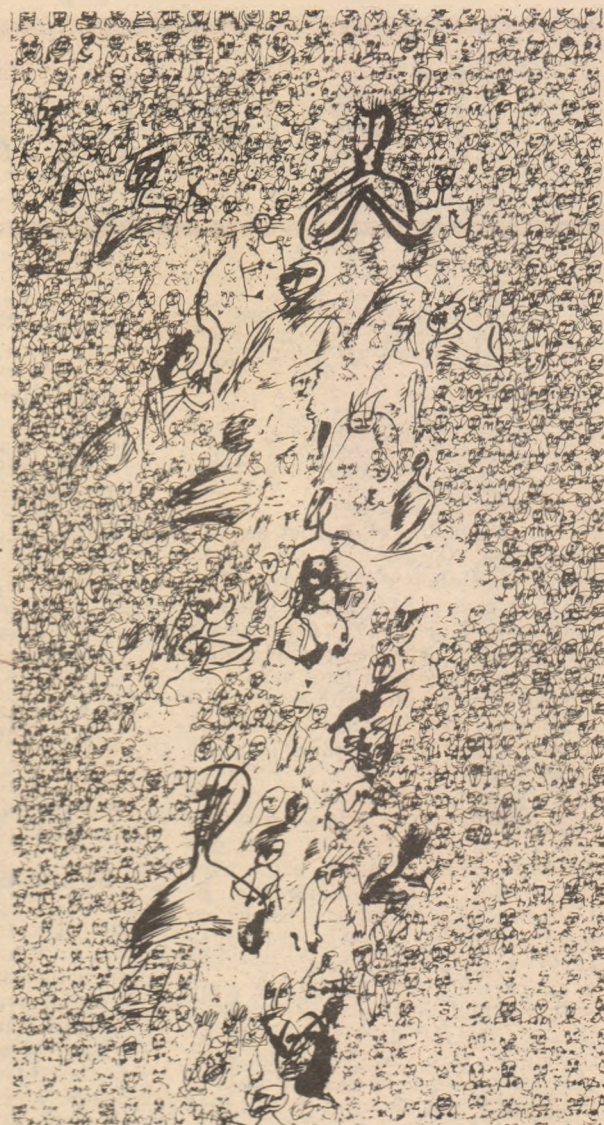
O consecință cu adevărat sinucigașă pentru noi a acestei delegări iresponsabile de competență ar fi abia succesul, în viitoarele alegeri, al P.U.N.R.-ului și al lui Funar and Co.!!

Fiindcă cei ce își închipuie că iredentistii maghiari - atîția și cîți sînt, în Ungaria, la Los Angeles sau aiurea - doresc bunăstarea conaționalilor lor transilvăneni, sau drepturi pentru minoritatea maghiară se înșală. Ei nu vor decît ca badea Gheorghe și Ianosz să fie veșnic stîrniți să pună mîna pe par, iar în România să existe o insolubilă „chestiune maghiară” și o „neagizare” perpetuă.

Dovada? Exact comunicatul dat cu o zi înaintea alegerilor noastre locale, la care diplomați români au reacționat neadecvat, *stîrnind afectele*, și deci căzînd naiv în capcană. Și, dacă mai vrem încă o probă, însuși Congresul proiectat acum la Budapesta și care n-ar fi de mirare să se termine cu cine știe ce rezoluție-surpriză - fiindcă tot ne aflăm din nou în campanie.

Oare pînă cînd retoricii avizate desfășurate, de pildă, de Tom Lantos în fața Congresului American, i se va răspunde cu o tactică *neadecvată* - adică cu invectivă neaoșă „*Ba pe-a mă-ti!!!*”, intonată într-un *speaker's corner* din Giulești?

Pînă atunci cînd se va înțelege, în fine, că politica externă reclamă să se investească finete, competență și tact, nu mai puțin decît *coerență* și simț al *perspectivei*. Și se va pune capăt definitiv și ireversibil - confuziei (deliberate, sau nu) între *isterie* și *diplomatie*.

Poem de dragoste

Felul în care am început
să te iubesc
n-are nici o legătură
cu felul în care
voi fi nevoită să te uit.

Sîntem atît de săraci
încît nu ne putem
despărți și nu
putem rămîne împreună.

A fost greu să realizez
că România nu e buricul
pămîntului.

Atenție, mă întorc.

Și sîntem doi.

Boul sabathic

Să înveți să n-ai rușine
de părul tău alb,
să-ți suporti vîrsta,
maître Virgil,
da, o știe și porcul:
e greu.

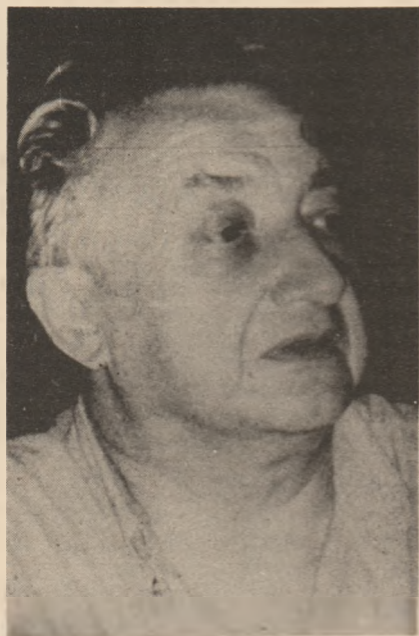
Dar dacă se întîmplă?

Mă uit ca boul
sabathic la Sena
și tot nu pricep
de ce Paul Celan
nu ne-a așteptat.

Mariana Marin

Monica Spiridon

Epilog la o polemică

Fotografie de Ion Cucu

■ CITITORII au putut urmări, în mai multe numere ale revistei noastre, o polemică - nonviolentă - purtată în jurul onirismului. Protagonişti: Corin Braga, scriitor din tînăra generaţie care face, din unghi propriu, profesiune de credinţă onirică, şi Dumitru Țepeneag, liderul necontestat al mişcării onirice, astfel cum aceasta s-a configurat, în condiţii ostile, la începutul anilor '70. Este vorba de următoarele texte: *Halucinaţia - resurrecţia onirismului de Corin Braga* (R.lit.nr.6/1992), *Scamat(e) ora de Dumitru Țepeneag* (R. lit. nr. 13/1992), *Onirism estetic şi onirism halucinatoriu de Corin Braga* (R. lit. nr. 21/1992). În linia acelorăşi preocupări, deşi nu trimite la opiniile celor doi, este şi un articol al subsemnatului: *Onirismul subversiv* (R. lit. nr. 10/1992). Paralel cu discuţia în revistă a avut însă loc şi una epistolară: între Corin Braga şi D. Țepeneag, între D. Țepeneag şi subsemnatul. Spre a încheia, „fie şi în coadă de peşte”, polemica, Dumitru Țepeneag îmi scrie că e de acord să publicăm una din scrisorile „teoretice” pe care mi le-a trimis, pe deplin lămuritoare, cum cititorul va vedea, în privinţa poziţiei sale de principiu în chestiunea onirismului. Ceea ce şi facem mai jos, eliminînd, fireşte, din scrisoare pasajele care nu se referă la problema în discuţie. (Gabriel Dimisianu).

(...)

Am citit articolul tău nu cu enervare ci cu impresia tot mai conturată că ai dreptate: e adevărat că onirismul a putut fi receptat ca subversiv. Ceea ce nu înseamnă că intenţia mea (a noastră) era de-a alegoriza subversiv. Contradicţie? Nicidecum. E, de fapt, foarte simplu. Fenomenul literar (artistic) are doi poli: creaţie şi percepţie. Tu ai dreptate în judecata de percepere a fenomenului; eu sînt sincer, în afirmaţia mea de intenţie. De fapt tu nu spui că subversivitatea era singurul efect asupra cititorului, iar eu nu am pretenţia că aş fi putut controla pe deplin efectele textelor mele.

Pe de altă parte, literatura onirică e prin esenţă ambiguă. Iar ambiguitatea e, dacă nu direct subversivă, în orice caz destabilizatoare. Asta deci în teorie. În practică, ai şi mai multă dreptate. Cititorul român era (este?) un fel de Bulă: puteai să-i fluturi şi un tramvai, el tot la aia se gîndea!... Şi nu numai cititorul de rînd, dar şi criticii. Şi nu numai criticii, dar şi scriitorii onirici, eram cu toţii obsedaţi de condiţia noastră politică cu atît mai mult cu cît nu puteam s-o exprimăm direct şi liber. Cum să nu transpară asta prin toţi porii textului!

Ai dreptate şi cînd spui că persecuţia grupului oniric a fost declanşată în primul rînd împotriva gesturilor publice ori semi-publice ale membrilor săi. Dacă am fi făcut doar literatură ambiguă şi aluzivă şi ne-am fi ţinut gura; ori dacă am fi oferit cîte ceva în compensaţie (articole festive, mici omagii etc.) e aproape sigur că am fi fost toleraţi individual şi poate chiar ca grup. Recunoaşcă vîna a fost a mea. Dimov, săracul, a susţinut totdeauna că n-are rost să politizăm mişcarea noastră literară. Eu, dimpotrivă, prin temperament şi luînd ca model activitatea suprarealismului (francez), vroiam „scandal”. Toată viaţa am fost un... scandalagiu. Am fost destul de pedepsit pentru asta...

Şi ai dreptate şi cînd spui că dacă aş trăi acolo acum aş fi tentat să mă bag în politică. Da, dar cred că aş rezista tentaţiei. Pentru că politica mă lasă rece ca activitate în sine. Pe vremuri, *riscul* mă atrăgea în politică, nu luarea puterii. Şi de fapt, ce

Iustin PANȚA

Un gînd feminin. Un gînd feminin?

■ ESTE un fapt firesc să priveşti sînii unei femei alăptînd şi este o impudoare sau un viol să-l priveşti altfel dezgolîţi. Atunci cînd sînul nu se continuă cu pruncul ce se hrăneşte lacom şi fericit, sînul e domiciliul ispitei, el te invită, de după o bluză subţire, să-l priveşti, să-l atingi, obraznic, pare a te sfida, de fapt şi el te doreşte... Pruncul, continuînd sînul, desflinţează tentaţia şi voluptatea, el este aldoma unei lupe prin care priveşti semnătura maestrului şi-ţi dai seama că tabloul e fals, cel care a vrut să ți-l vîndă te înşeală, e un escroc. Pruncul continuînd sînul desflinţează sînul şi odată cu el femela, în urma femeii se dovedeşte a fi fraudă, plagiat, bărbatul, în urma bărbatului...; este greşită logica mea, pentru că ar trebui să spun acum: în urma bărbatului şi zeli se dovedesc a fi o minciună. Este necesar, tot în această ordine de mai sus, ca şi gîndul meu, feminin, privit prin lupa (la rîndul ei falsă) a acelui raţionament să fie un fals.

faceam eu nici măcar nu era o activitate politică: era un protest anarhic fără nici o şansă de reuşită. Dimov nu se înşela cînd spunea asta. Şi nici măcar nu-l contraziceam. Dar pe mine mă excita riscul. Cînd stăteam atîrnat în vid pe balcon, la etajul VII (la Dimov ori la Casa Scinteii) nu politică faceam... Culmea e că se atîrna şi Dimov, atras şi el de pericol.

Dar uite că am trecut de la una la alta şi m-am îndepărtat de onirism. Analiza pe care o faci romanului lui e Ivă, e excelentă. S-ar putea ca el să fi chiar intenţionat un efect politic. Nu ştiu. Ar fi însă la fel de coerentă şi pertinentă o analiză care ar scoate în evidenţă aspectul metafizic, să zicem beckettian, al textului. Închipuieşte-ţi (prin absurd!) că Beckett scria şi publica în România. Cu toţii l-am fi considerat un scriitor politic şi bineînţeles ne-am fi ferit să-l deconspirăm. Ce vreau să spun? Vreau să spun banalitatea următoare: că literatura modernă în general şi cea zisă onirică, în special, e *deschisă*, conţine o multiplicitate de sensuri. Cel politic inclusiv. Cred că eşti de acord. Dar mai e ceva... Şi nu fac decît să schitez acum ceea ce va trebui să dezvolt pe îndelete într-un eventual eseu. La origine, modelul „legislativ” (Dimov dixit) e visul pentru orice suprarealitate obţinută cu ajutorul cuvintelor. Ce altceva? Visul oferă literaturii legile, mecanismul. Iar visul nocturn conţine (latent) o multiplicitate de

sensuri; de aceea e şi greu interpretabil. Descifrarea freudiană ţine totdeauna seama şi de context, adică de toate datele eului şi supraeului. Contextul unei literaturi e social-politic. Mai mult. Aluzia, parabola, făcutul cu ochiul sau, în termeni psihanalitici, transferul, condensarea etc., toate astea fac parte din mecanismul visului. Dificultatea, la trezie, nu e numai de interpretare dar şi de transmitere a figuraţiei onirice. Ba interpretarea e chiar mai uşor de făcut (cu riscul schematizării, bineînţeles). Cînd povesteşti „cinstit” un vis nocturn ai senzaţia clară că nu reuşeşti să-l comunicîi cuiva, cu fiecare cuvînt îl sărăceşti, îl trădezi. De aici ideea noastră de-a nu lua decît mecanismul nu şi materialul visului nocturn. Materialul îl luam (de unde altundeva?) din viaţă, din realitate, din social-politicul vremii. Noi prelucram conform mecanismului oniric o realitate care era a tuturor şi de aceea se şi comunicau sensurile majore, inclusiv politice.

(Cînd spun că visul e un parangon aprioric - în sens kantian - al unui teritoriu literar foarte larg, dacă nu al întregii literaturi, vreau să spun că atitudinea realistă sau, mai precis, naturalistă, în roman e, tardivă, de fapt o construcţie artificială, iluzorie şi tot în raport, fie şi de negare, cu „modelul” oniric.) (...)

Dumitru Țepeneag

Vasile BAGHIU

la viaţa de la capăt

la viaţa de la capăt în fiecare zi, dansează, fugi,

stai singur pe marginea mlaştinilor, ia un taxi şi visează acolo pe bancheta din spate

cu ochii duşi prin parbriz, peste străzi şi peste cîmpuri şi peste arbori şi în sus peste fragmentele de nori, scrie pîna noaptea tîrziu, fumează, umple scrumierele,

stai cu picioarele pe masă, tu eşti, nici nu-ţi pasă, vine o zi mai tristă, mohorîită de dimineaţă, ieşi pe scări, priveşti în sus, te întorci în casă după umbrelă, umbli ca un nebun peste arătură, tu eşti, strîns în cleşti, tu eşti, ca un peşte pe nisip, ca o cîrţică la soare,

ca un scriitor, ca un poet din aştia plicticoşi,

mare lucru totuşi într-o lume de porci şi de javre,

vei cînta, vei zbiera în microfoane, îţi vei scutura pletele în faţa unei mulţimi în delir,

vei leşina, vei fi un poet mare cît Mihai Eminescu, vei fi bătrîn, vei fi mort, vei fi uitat, acum scrii, cumperi chibrituri, pîine, lapte, un balon colorat pentru fiica ta care ştie să spună vreo zece cuvinte în limba română,

lacrimile nu-s pentru noi ci pentru extratereştrii cei mai proşti, pentru cîini, pentru vitele blînde,

povesteşte cum ai rămas fără glas într-o sală la Louvru

cireşii au înflorit, merii au înflorit, mucegaiul a înflorit prin colţuri, tu sfidează-i, du-te acolo fără costum şi cravată, lasă-i cu gura căscată, închide televizorul şi desenează tu ce-ai vrea să vezi pe ecran,

pe urmă poţi să priveşti fără grijă, să ştergi şi să desenezi iar, să priveşti, să ştergi, să cobori jos pentru un telefon, să-i întrebi serios dacă au văzut şi ei primăvara asta, dacă n-au văzut-o să iasă toţi la ferestre s-o vadă, pe urmă, pe rînd, să se arunce în stradă.

■ Alexandru Petria, student la Litere (la Universitatea „Hyperion” din București) are, la cei numai douăzeci și patru de ani ai săi, un trecut: a publicat două volume de versuri și a muncit (sisific) la editarea unui ziar (bineînțeles, de opoziție) în orașul în care locuiește, Dej. Poezia sa ar putea fi considerată un accelerator de cuvinte. Febril, nerăbdător să spună totul de la început (acum, cît încă mai crede că se poate spune totul), tînărul poet supune limbajul unui regim de urgență și obține maximum de energie expresiva din fiecare cuvînt.

Alex. Ștefănescu

discurs

prietenul e o colecție de tăceri
la o aruncătură de băț

privire peste umăr

un mod
de-a converti la ritmul sodomiei îngerii
încărunțiți între circumvoluțiunile creierului,
pe robinet
e curgere tremurîndă, lucidă,
adieri ca un ghemotoc de cîlți
totdeauna cu tavanul prea jos
(și sinuciderea - doar ea! -
e un pervaz liniștitor) - versurile,
versurile ce-ți vor răsfol
aparținătorii

*
* *

se prelinge pe hîrtie
bătrîneasca-mi tinerețe

nu uit nimic
îmi strecor neputința pe sub uși

inevitabil
bătrîneasca-mi tinerețe
rămîne ca un ou în hîrtie
ca o roată palidă
susținîndu-și inutilitatea

asta e, ce merită să mai adaug?

*
* *

gîtul drumului se lungeste se lungeste;
în căutarea apei zadarnic l se răsfiră
piciorușele creierului

o vegetație pipernicită - poemele

ca o eczemă
a încrustat noaptea pielea strîmtă a drumului

împresoară paginile sucii gastrice, în sfîrșit;
în sfîrșit sînt util - fie și la cină

Alexandru PETRIA

graviditate

rotunjit
pe capul zilei ce va să vie
pîntecul tot mai adînc clipocește
și căldura - mască de oxigen -
alungă inerția sînilor

pare sedimentată misiunea mea

malul se apropie de la sine

*
* *

image: frigul
deschizîndu-și cafeneaua: cite un întîrziat
aplaudă

cu picioarele goale
se umblă
în camerele colbuite; doar acolo

monotonia va spăla trotuarele
dintre micul-dejun și cină

image: răsfoind registrul
voluptăților, singură femeia - un sedativ și-n
oase

totuși prin canalele orașului
înoată delfinii

*
* *

între două țigări
minutele ca un tub digestiv
nesățios

în urma ta și-n față-mi
s-a închis ușa

pereții precum rănile și
umilința - a doua față...

pe etichete șobolanilor înserarea
mărturisește strîmb

între două țigări
nici că-mi mai pasă

poem fără recurs

din
farfuria cerului
se înfruptă
bîlbîiții
și sașiii cuvintelor,
iar dimineața
e o zdreanță
banală
crescută
pe oase.
„în piețe
odată
cu venirea
ziarelor
se ridică
și ceața” - scrii tu
plictisit;
apoi
cu geamantanele singurătății
în miini
te pierzi
printre rînduri

fișă onirică

iubirea
pulsează, plusează?

anamariaelenanatura -
din păr
îi crește ceața -

uneori
tușești
de parcă
în locul țigării
ai fuma amprente

un sîn diamantin
a căzut
în stradă
cu încetineala și precizia
bisturiului

*
* *

nepăsarea se înmoaie
precum un bocanc stropit cu urină

numai îngerul ce-ți plumbuiește bagajele,
înzestrat cu un sex tăios
scuipă flegmatic

„drumul
încă e lung - spune - plin
cu mărgele”

și apa din cocoașa cămilelor (tăcerea)
printre degete s-a strecurat

un alt anotimp
își descrește monotonia

*
* *

dar ce spun?

treptele scării
primesc moliciumea creierului
cînd lumina năpîrlește în surdină,
umil animal lihnit

rămii, dragă, rămii - aud
un glas; poate al meu

acoperișul e aproape de creștet
precum pălăria

rămii, dragă, rămii - aud,
și ninge dominator

deasupra sticlelor golite
zăpada are adîncimea
sexului

*
* *

azi, adică joi, nu știu
pînă unde va mai
scâlca marea trotuarele

un necunoscut
extrage creierul
creastă pe vorbele necălite,
un altul ascute dinții șobolanilor

așteptarea trenurilor e de prisos

(ștergînd geamul înalt cît apartamentul
privirea încape într-o pipetă)

marea alege ca țarm ușa camerei

FLAUBERT

A FOST O VREME, între cele două războaie, când cota lui Flaubert era foarte scăzută iar stima intelectuală pentru el nulă. Era epoca în care bunăoară Gide se lepăda de „stil”, pe care-l considera un fel de garnitură supraadăogată și fără rost. Era epoca în care Gide, convertit la comunism, își umplea jurnalul, pagini după pagini, cu cea mai lamentabilă expectorație stalinistă și care, regenerat prin efectul acestei convertiri, scrie incredibile *Nouvelles nourritures*, apărute în 1932 și egaleate poate numai în „lagărul socialist” din anii cincizeci (dar cu deosebirea că el le scria fără altă constrângere decât tutela lui Bernard Groethuysen și moda stângistă de atunci, ca și de mai târziu, când spre onoarea lui, lămurindu-se și scriind adevărul, și-a pierdut prietenia „intelectualilor de stânga”). Stupiditățile acestea treceau în ochii acelor intelectuali drept literatură gravă, plină de sens și substanță, în vreme ce Flaubert era privit ca un debil mintal, un caraghios care-și gargarisea frazele după ce le șlefua la disperare nopți întregi, rupând și aruncând la coș foaie după foaie până ce cu chiu cu vai se alegea cu câteva fraze. „Ce pauvre grand écrivain” scrisese despre el Anatole France, adăogând „cet homme n'était pas intelligent”. Această părere a prins și s'a transmis de la o generație la alta. Paul Valéry scrie, de exemplu, în *Caietele* lui: „Bouvard et Pécuchet, livre assez bête, comme son auteur l'était”. Mai recent, acum vreo zece ani, Constantin Noica scrisese: „Educația sentimentală, cea mai proastă carte a culturii europene”. Judecata aceasta Noica o preluase, întărind-o, din manualul de literatură franceză după care învățase la liceu, manual pe care l-am avut și eu, unde Flaubert era prezentat firește cu obligatoria deferență didactică dar cu rezerva că *Educația sentimentală* e o carte ratată, o tentativă romanescă eșuată. Manualele epocii perpetuau asupra acestui roman recepția ostilă a unor contemporani artăgoși ca Barbey d'Aurevilly și Saint René Taillandier. Nici autorii acelor manuale, nici profesorii noștri, nici Noica, nu reținuseră că între timp Marcel Proust demonstrase într-un studiu celebru, analizând în special *Educația sentimentală*, extraordinara artă flaubertiană și profunzimea implicațiilor ei. Valéry, cu teribila lui suficiență, privindu-l pe Flaubert de foarte sus și fără cea mai mică atenție profesională, scrie în aceleași *Caiete*: „Flaubert, cet infortuné, s'était fait croire qu'il existe une manière, et une seule, de décrire un porte-allumettes”. Acest fel cam înțepenit al lui Valéry de a considera scrupulul expresiei și testarea frazării ale lui Flaubert, revine în fond la a lua *ad litteram* butada lui Michelangelo despre statuia care zace în blocul din care ar fi destul să înlături cu dalta marmora prisositoare. Chiar Valéry, tot în aceleași *Caiete*, spune la un moment dat că scriitorul e un om care nu-și găsește cuvintele și din cauza asta le caută. Exigența acustică a lui Flaubert nu mergea în căutarea unor efecte sonore pentru ele însele, nu mergea la redundantă, dar el știa, cum de fapt știa și Valéry, că există o acustică a inteligenței și că numai o frază justă fonetic, o frază lexical fericită, poate fi justă și ca sens.

Aceste reflexii îmi sunt sugerate de o carte relativ recent apărută: *Bouvard, Flaubert et Pécuchet*, de Roger Kempf. Acest autor (care nu

trebuie confundat cu defunctul Robert Kemp) este traducătorul câtorva opusculă ale lui Kant și are, pe lângă acestea, un palmares destul de interesant, un eseu despre Diderot, altul despre Baudelaire, studii de sociologia artei, iar în colaborare cu regretatul Jean Paul Aron a dat o lucrare intitulată *Le pénis et la démoralisation de l'Occident*, care nu este o carte de scandal, cum s'ar putea crede, ci un studiu de simbologie culturală.

Introducându-l pe Flaubert într-o tripletă cu Bouvard și cu Pécuchet, autorul duce mai departe sugestia dată de Flaubert însuși cu celebra propoziție *Madame Bovary c'est moi!* Nu mai puțin ar fi putut Flaubert spune: *Frédéric Moreau c'est moi*. El e unul din rari autori, poate singurul, în tot cazul unul din foarte puținii, care hipostaziindu-se într-un personaj nu-și arogă compensatoriu toate gloriile și virtuțile de care ar fi vrut să aibă parte, așa cum a făcut G. Călinescu transpunându-se în arhitectul Ioanide. Flaubert s'a transpus într-un personaj mediocru și, firește, nu lipsit de unele plăcute sau bune însușiri omenestii. S-ar putea, mergând poate puțin prea departe, propune și un *mais Mr. Homais, c'est moi!* Iar titlul cărții lui Roger Kempf, *Bouvard, Flaubert et Pécuchet*, pune punctul pe *i*: e clar că Flaubert i-a extras din sine însuși pe cei doi ampoliați pensionari setoși de știință. Evident, și *Ispitirea Sfântului Antonie* poate fi citită sub similară exergă: *Saint Antoine c'est moi*, dar această variantă nu comportă decât o înfimă și secretă doză de ridicul, înșinuat cu extremă discreție și perfidie, în vreme ce în *Bouvard et Pécuchet* asistăm la desfășurarea nestăpănită și totală a unei comedii nestietiste universale. Atât cu Sfântul Antonie cât și cu cei doi copiiști enciclopedici avem de a face cu un donjuanism dezlănțuit al doctrinelor, cunoștințelor și terapiilor, la primul în context alexandrin dar la ceilalți doi în context contemporan, pozitivist sau, am putea zice, popular, în sensul că Bouvard și Pécuchet sunt lampadoforii emancipării poporului prin răspândirea științei, așa cum vedeau ideologii optimiști ai secolului trecut și cum apare la Renan în *L'avenir de la science*. Hiperlucidul și necrutătorul cu sine Gustave Flaubert, omul care în fața prostiei se lăsa pradă unor mâinii enorme dar mai cu seamă unei ilarități homerice, întreprinde studiul naturalist al societății începând cu sine însuși, precizez: studiul naturalist al prostiei umane pornind de la sine

însuși. Dacă vedem aceasta, și nu e greu de văzut, atunci Valéry ne apare ca un alt Monsieur Homais, dar un Monsieur Homais *qui s'ignore*, când citim în *Caietele* lui, în continuare a însemnării despre *Bouvard et Pécuchet* pe care am citat-o, aceste obiectii peremptorii: „il fallait prendre non un couple d'imbéciles, mais faire voir la bêtise des plus grands, la bêtise de Pascal, celle de Kant sur leur propre théâtre”. Dar atunci nu s-ar mai putea citi în același spirit de auto-deriziune: cum ar fi mers: *Pascal c'est moi, Kant c'est moi?*

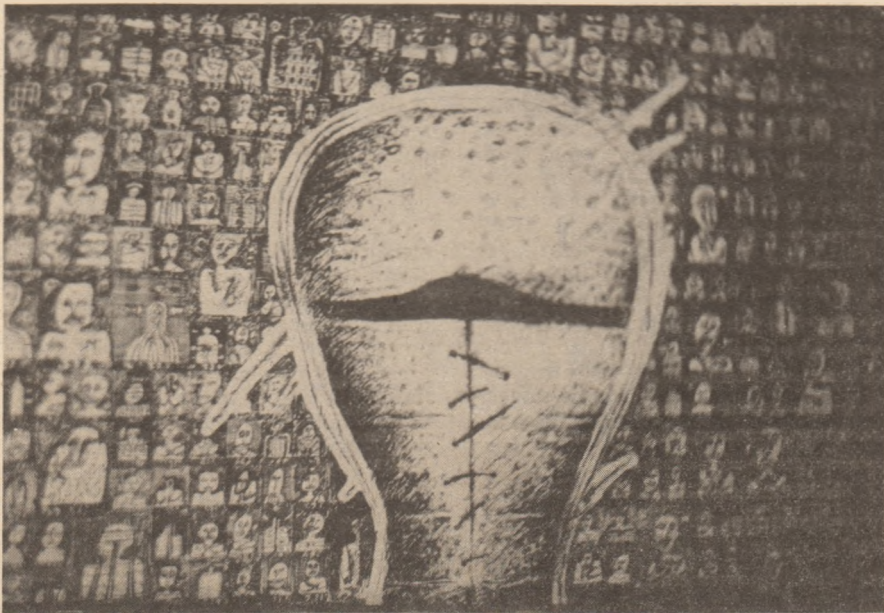
I NTR-ADEVĂR, așa cum îl face pe acel *alter ego* al său care e Monsieur Teste să declare *la bêtise n'est pas mon fort*, crezând că asta ar putea fi formula celei mai pure inteligențe, Valéry se recunoaște incompetent în materie de prostie, ceea ce pune un destul de îngrijorător semn de întrebare asupra competenței lui în materie de inteligență. Cine nu e competent în materie de prostie nu poate s'o observe cu perspicacitate la sine însuși și i se poate întâmpla, ca lui Valéry bunăoară, așa cum nu de puține ori constatăm în *Caietele* lui, bineînțeles printre nenumărate alte însemnări admirabile, să iasă înainte cu prea penibile prostii tocmai când își ia niște aere mai transcendente. Una din cele mai esențiale manifestări ale inteligenței e de bună seamă alergia la prostie, ceea ce presupune în chip solidar o fascinație a prostiei și deci o remarcabilă pricepere în materie: *la bêtise est justement mon fort*. Flaubert, obsedat de figura aproape mitică și carnavalescă, pe care o crease ca un element cvasi-folcloric între prieteni a lui *le Garçon* (Băiatul), reprezentând prostia triumfală, jovială, infailibilă, ireplicabilă, Flaubert care repeta transportat și entuziast adjectivul „*héneaurme!*” pentru aserțiunile și opțiunile acestui *Garçon* Flaubert autorul *Dicționarului ideilor primite* și alcătuitorul *Sottisier-ului*, a fost, poate, împreună cu Caragiale, cel mai strașnic expert în

materie de prostie. Expert prin studiu, prin competență însușită, și expert printr'un fler congenital, prin vocație și pasiune. Desigur, mai există și la alți mari scriitori eșantioane de discursuri stupide, bunăoară la Cehov și la destui alții, dar nimeni nu a atins, ca Flaubert cu discursurile de la comițiile agricole din *Madame Bovary* și Caragiale cu cele din *Scrisoarea pierdută*, nivelul acela fantastic și irezistibil care le conferă acestor autori calitatea de *docteurs ès sottise humaine*, așa cum Balzac și-o revendica pe aceea de *docteur ès sciences sociales* (denumire care atunci încă nu exista, a inventat-o el).

În calitatea aceasta Flaubert a dat una din cele mai lapidare definiții ale prostiei, într-o scrisoare către Louis Bouilhet: *oui, la bêtise consiste à vouloir conclure*. Fraza aceasta poate să șocheze, fiindcă în genere toată lumea aleargă după concluzii, caută în orice argumentare sfârșitul, adică nu argumentele ci concluzia; oamenii se adună, se simt aliați sau adversari pe temeiul „concluziilor” pe care le adoptă (căci concluziile nu se „trag”, ele se adoptă, de aici vine și autoritatea ideologiilor: o ideologie nu e altceva decât un pretext pentru o concluzie). Ideologiile se susțin la întruniri, la „ședințe”, la „colocvii”, sau în discuții; ele implică atitudini, luări de poziție, militantism. De pildă pozițiile lui Farfuridi și Cațavencu, a lui Rică Venturiano, a lui Coriolan Drăgănescu. Dar nu numai acestea, în auditoriu public, ci și în cadru intim, discuțiile între „amici”, între Lache și Mache, ce sunt altceva decât dezbateri ideologice, întemeiate pe un cert enciclopедism, ca în *O lacună, Situațiunea, Atmosferă încărcată, Inspecțiune* și așa mai departe. Lache și Mache sunt o specie mai guralivă și mai puțin laborioasă, a categoriei Bouvard și Pécuchet, o specie mai balcanică dar de aceeași esență. Dar marea viziune a lui Flaubert, marea lui lecție de anatomie intelectuală și marea lui premoniție istorică, se aplică de fapt la doi contemporani ai lui, a căror posteritate a fost glorioasă și grea de consecințe: încarnarea istorică reală a binomului Bouvard și Pécuchet (dar nu în tripletă cu Flaubert, întrucât nu se însoțește cu nici un fel de simț autocritic și cu nici o fărâamă de haz, mai exact cu nici un pic de fler în materie de prostie, cu nici un fel de alergie la ea) - se numește: Marx și Engels.

Al. Paleologu

Sauve qui peut

În tradiția editorială *Sauve qui peut* (titlul de autor) e publicată alături de *Albumul* sau *Pe un album* (amîndouă titluri de editori, al doilea al lui Maiorescu, care a consacrat această versiune prin publicarea ei în cea de a VI-a ediție a sa). Dar *Albumul* este doar ultima dintre cele 5 versiuni anterioare, cea finală fiind *Sauve qui peut*, care se află transcrisă pe curat, fără nici o ezitare de redactare, în submanuscrisul din 2261 intitulat chiar de poet *Sonete*.

Din *Albumul* (care ar trebui intitulat corect *Albumul*? ar fi de reținut doar prima strofă, unde scena salonului e mai elaborată. *Albumul*? *Bal mascat cu lume multă*

În care toți pe sus își poartă nasul, Disimulîndu-și nutra, gîndul, glasul

Cu toți vorbesc și nimeni nu ascultă. Pe Eminescu mondenitățile îl iritau din cale-afară, iar faptul că doamna Micle ținea la Iași, prin 1876, un salon (cu albumul aferent de versuri ocazionale) îl chiar scoatea din fire, nu fără un fond negru de gelozie. Poetul își amintea cine este mai mult cînd venea în contact cu mediocritatea pretențioasă și cu succesele ei facile și mai ales cînd i se cerea să se pună în rînd cu ea, sau era pus în rînd cu ea. Aceasta fie că era vorba de literatură, fie de amor. *Sauve qui peut* este replica mînioasă și semeată (dar fals umilă: cu pana mea incultă, care de-amicii tăi sfială are) la o asemenea situație. Iar supărarea se îndreaptă

mai ales către amfitrionă, pentru mîndra adunare de acolo rezervîndu-se numai disprețul, ca pentru o adunătură, fie ea și de amici ai doamnei. Lume multă și pestriță, trufașă, prefăcută, zgomotoasă și stupidă care, la cererea gazdei, așterne versuri în album, nu atît în versuri răbdătoare cît, cum se spune într-o versiune anterioară, pe pagini răbdătoare, căci de răbdarea hîrtiei este nevoie ca să poți primi și păstra asemenea inscripții inepte.

Dar, cum spuneam cu deosebire, iubitei i se caută pricină și i se găsește. Ea este cea care îi cere imperios poetului (*Condeiu-n mînă tu mi-l pui în silă; cu silă nu există în manuscrise*), să se adauge, ca oricine, scriind versuri în album, acelei joase lumi (*De la oricare-un sноп de fraze seceri*). Iar au cine mă ascultă? tot pe iubită o vizează, singura cititoare a acelui album. Cititoare nostalgică (*Spre-a-ți aminti trecutele petreceri*), atentă (*le răsfoiești filă cu filă*) și încîntată de acel concurs literar (*te bucuri de-ale noastre-ntreceri*). Însă de ce viclean? Poate că ostilul cuvînt se referă la o anume satisfacție ironică de a fi pus la lucru, spre cinstirea ei, atîtea de toată mîna condeie. Iar ultimul vers, *Privind în vrav prostia imobilă*, nu e așezat din perspectiva cititoare, ci din aceea a supăratului poet.

Al cărui ultim sentiment e exprimat de însuși titlul *Sauve qui peut*, scape cine poate, un strigăt militar de derută, un ordin de retragere individuală și dezordonată,

Albumul tău e un salon în care
S-adună fel de fel de lume multă
Și fiecare așază-o foaie smulță
Din viața sa în versuri

răbdătoare.

Acum dorești cu pana mea
incultă

Și eu să trec prin mîndra
adunare?

Dar ea de-amicii tăi sfială are
Și, de-oi vorbi, au cine mă

ascultă?

Spre-a-ți aminti trecutele
petreceri

Condeiu-n mînă tu mi-l pui în
silă.

De la oricare-un sноп de fraze
seceri.

Apoi le răsfoiești filă cu filă,
Viclean te bucuri de-ale noastre-

ntreceri,

Privind în vrav prostia imobilă.

simetric cu acela de atac și de asalt care îi poate fi virtual atribuit imperioasei doamne: *Qui m'aime me suive*, cine mă iubește mă urmeze. Dar poetul vrea nu să urmeze, ci să scape.

Analizele care preced nu sînt mult mai mult decît un fel de a citi împreună cu cititorul, îmbiindu-l la o atenție minuțioasă și pătrunzătoare. Ele sînt totodată o invitație la o lectură supusă obiectului ei, dornic nu să pună în textele acestui rar poet tîlcuri care nu sînt, profunzimi absente, abisuri iluzorii, metafizici, simbologii, orfisme, mitologii. Eminescu nu are nevoie de asta, cum nu are poezia îndeobște, care, cînd o are, are propria ei adîncime: nu aceea a ideilor puse în versuri, ci cea a verbului însuși în care ideile,

senzații, pămîiri trăiesc transfigurate și care își este singur lege și mister.

Se cade așadar să-l recitim pe Eminescu poezie de poezie, pe un text bine statornicit și organizat, iar la capătul acestei credincioase, atente și inductive lecturi nu vor lipsi generalizările, dar ele vor fi altfel legitime, fără false preconcepte și fără false extaze. *Qui l'aime le suive*.

N.R. Acesta e ultimul comentariu din seria *lecturilor eminesciene* încredințate redacției de dl. Petru Creția. Ajunși în acest punct fi mulțumim d-lui Creția pentru colaborare și îl așteptăm cu altele noi. Sîntem convinși că vor fi receptate cu același mare interes de către cititorii revistei.

PREPELEAC

Omisiuni

PLUTONUL de execuție reprezintă voința unei autorități; dacă e și a națiunii, rolul lui devine și mai solemn. El e compus dintr-un număr anumit de soldați, fiecare avînd pe țeavă un singur cartuș, dintre care unele sînt oarbe, spre a-i face pe toți să spere, creștinește, că nu el a provocat moartea osînditului, iar la comanda *foc!*, după cum se știe, se trage. Dacă osînditul nu moare imediat, comandantul plutonului este obligat să se apropie, să-și scoată pistolul din toc și să-i dea muribundului „lovitura de grație”. Grijă acestui pluton fatal e să țină cît mai sus onoarea țării ce l-a investit cu puterea de a ucide. Orice gest, orice vorbă în plus, în afara sentinței legale, ar dezonora patria în numele căreia unitatea aleasă apasă pe trăgaci.

În documentarul canadian „Averea dracului” se auziră niște vorbe care lipsesc din tot ce ne-a dat nouă televiziunea pînă acum: „gata, nu mai trageți!”. Nu sever. Familiar, pe tonul unei vînători încheiate. Înseamnă că n-a fost un pluton de execuție și că s-a tras cum trag unii la beție în niște găini alergînd zăpăcite prin ogradă. Nici condamnații nu fură la înălțimea momentului. Ei nu păreau să-și dea seama de realitate, cum nu-și dăduseră toată viața. Nu mai era un ritual; era o problemă tehnică doar: cum să tragi în două ținte în continuă agitație? și care, ele

însele, nu aveau despre onoare vreo idee. Execuția căpătă astfel aspectul unui masacu. E ce spun și canadienii în comentariul lor: „Execuție bestială”. Toți am tras astfel, toată *România la un loc*, ar reieși, și în multe țări așa se și crede, că sîntem un popor lipsit de simțul onoarei; sau unul, în care nu onoarea contează, ci lichidarea feroce a adversarului.

Păcăliți cum am fost mereu, cenzurarea prin omisiune ne dă dreptul să bănuim că adevărul nu-i sigur niciodată și că cineva se teme să-l arate în întregime. Nu mai spunem cum a fost și cu acel „băi”... La proces, dumneaei, tot în documentarul canadian, le striga judecătorilor „băi”, sau „bă”, nu s-a auzit bine. Dar nu asta ne miră, pe noi ne miră că, în aceeași scenă dată la noi pe post de atîtea ori, adresarea mitocănească lipsește. Ca și cum judecătorii ar fi putut fi jigniți. „Băi!” Ce chestie pierdută în neant... În schimb, „Dovada, dovada” fluturarea de precupeață a mîinii ne-a rămas și ea ne va urmări multă vreme. Dar de ce îl elimină dinșii pe „băi”? Nu-i zici unui judecător „băi” nu-i frumos, înțelegem. Dar dacă i se zice totuși, înseamnă că judecata nu s-a făcut în așa fel, cu rigoarea, solemnitatea coplesitoare, încît acuzatul nici să nu mai aibă ideea, sau tupeul de a zice ce-a zis. Fără libertatea de a blama, nu există nici elogiul lingusitor, știm de la Beaumarchais. Nici pe un criminal n-ai voie să-l cenzurezi, oricît

de detestat ar fi. Fiindcă, dacă cenzurezi o dată... „nu-i momentul, poporul e sensibil, nu înțelege...”, din toate momentele acestea, țesute la un loc, poate să apară cu vremea, - nici nu mai apuci să știi de cînd - o trainică tiranie.

De-a lungul timpurilor, tiranii, capetele încoronate, dictatorii pedepsiți au zis cîte ceva la judecată, înainte de a fi executați. Ba unii, în momentul execuției, rosteau cuvinte rămase în istorie. În clipa cînd osînditul în fața morții zice ceva, ce zice îl definește în eternitate; și dacă el a condus un popor, s-ar putea să-i caracterizeze și pe cei conduși, ce se lasară astfel conduși. „Băi!” va să zică.

■ MULTE din cîte s-au distrus, pot fi drese și se vor drege cu vremea. Ce nu se drege ușor, este mitocănia moștenită. „Rîia” vulgarității venind de sus se ia repede și se propagă repede. Ținem minte vorbitorii de altădată, luînd cuvîntul la marile adunări: țepeni, slugarnici, vicleni, capabili de orice numai să-și apere privilegiile. O mitocănie schimonosind și limba, cu *municipiu*, *indetitate*, *tutulora*. Reforme se pot face. Dar să pui la loc un *i* mîncat, înghițit la repezeală de frica, slugărnicia, nesiguranța agramatului...

Ce bate la ochi și azi în ofertele electorale e aceeași vorbire joasă a personajelor în concurență. Fiindcă, expunîndu-se atenției publice, politicienii devin, vrînd nevrînd, niște personaje. Nu țin să glumesc, dar dac-ar fi personalități, n-ar mai fi personaje. Referirile la istorie, cultură, literatură, ale candidaților, sunt de regulă ori căznite, ori deplasate, rar dai de cîte unul care-o nimerește, și nu din cei ce făcură o adevărată manie maimuțărindu-l pe Caragiale. Cînd se întîmplă să vorbească frumos, oratorul e bătrîn-bătrîn, c-un picior în groapă și ți se face și milă de dicțiunea

lui corectă și de școala ce se vede clar că o are. Să nu fiu pedant. Ce mai contează dacă personajul îl pune anapoda pe *al*, *ale*, *ai* sau *a*, nenorocitele astea de particule genitive, pe care le uiți pe drum pentru care trebuie să faci un efort să le legi bine, omul zice totuși ceva interesant, sincer, are idei, ce dacă... Nici măcar asta nu se simte. Și repet ce-am zis: corectitudinea gramaticală determină pe cea a gîndirii, și dacă nu și pe a sentimentelor omenești, măcar eficiența profesională.

În ce privește candidații, mai e apoi ținuta, cum stau dinșii în spațiu, chiar dacă se exprimă corect. N-ajung afișele, pozele, interviurile, mai e nevoie și să fii crezut. Pentru victoria politicianului lansat în cursa electorală, unii cred că, pe lîngă psihologi, psihanalisti, masori, mai trebuie și un specialist care „să compună imaginea” candidatului. De unde nu e, nici Dumnezeu nu cere. Nici aerul natural, apostolic, blînd resemnat nu merge. Fiindcă alegătorului îi place să fii agresiv, bătăios, fără a fi bătăios; și să iasă din tine scînteii, la plural.

■ ÎN METROU, între stațiile Eroilor și Unirii, un domn bătrîn cu o sacoașă plină de castraveci de pus la murat, asculta argumentele altui bătrîn care ținea în palmă un pepene mic, galben, treizeci de lei kilu, s-au ieftinită. Dar nu despre asta e vorba; vorba e că domnul cu castraveți, care părea iritat, i-a zis în replică celui cu pepenele: „Dom’le, poporul rabdă orice, da’ nici prea multe”.

Pare illogic; și totuși...

Constantin Toiu

Un interviu stimulant

PREȚIOASA confesiune a Oanei Orlea, intitulată sugestiv, *Ia-ți boarfele și mișcă!* i-o datorăm practic Marianei Marin, care a stăruit pe lângă autoarea romanului de succes în Franța, *Perimetrul zero*, ca să-și istorisească trecerea prin cele 12 pușcării, cite a cunoscut până a împlini 19 ani. Intervievata se lasă greu la început. Nu are chef să rețrăiască, nici măcar în amintire suferințele îndurate. Le socotește în plus, prin comparație cu ale altora, mult mai mici, ea fiind reținută doar, doi ani și unsprezece luni. Era și foarte tânără, natura i-a dăruit tăria de a rezista mizeriilor fizice. Se simte apoi jenată să vorbească sub privirile generației pe care o reprezintă. Până la urmă consimte, cedând probabilelor insistențe ale solicitatoarei și, în cincisprezece ședințe, răspunde cu lux de amănunte întrebărilor ei. De aici a ieșit o carte de incontestabil interes documentar, dar și literar, fiindcă povestitoarea are nerv epic și talent portretistic, inteligență, simț al observației și humor.

Ioana Maria Cantacuzino, care avea să semneze mai târziu Oana Orlea, împlinise 16 ani, când a fost arestată. Se trăgea dintr-o familie boierească, fiind nepoata soției lui George Enescu, tatăl fi fugise în străinătate și, încă de pe când era elevă, nutrea explicabile sentimente ostile la adresa regimului comunist. Împreună cu alți câțiva colegi, încearcă să lupte împotriva lui, chiar și sub o formă puerilă, confecționând manifeste scrise de mână pe foi rupte din caietele școlare și introduse în cutiile poștale; prin vecini. Apelurile opoziționiste sunau foarte subtil, ca de pildă: „În pământ cartofi ai pus? Trăiască Stalin!” Se și laudă cu asemenea isprăvi unui „flirt” care o toarnă imediat. E convocată la centrul de anchetă al Securității, pe Calea Rahovei, interogată, maltrată și inculpată de a fi desfășurat o activitate subversivă într-o organizație contrarevoluționară. Urmează închisorile: Văcărești, Jilava,

Oana Orlea, *Ia-ți boarfele și mișcă!*
Interviu realizat de Mariana Marin.
Editura Cartea Românească, 1991

Ghencea, Pipera, Tîrgșor, Mislea. La intervenția lui Petru Groza, care umbla să-l readucă în țară pe Enescu, ancheta e reluată și deținutei i se poruncește iar să-și ia boarfele și să urce într-o mașină neagră, cu destinația Ploiești. De aici revine în Rahovei, ca să mai treacă o dată prin celulele subterane ale Jilavei. Nu ajunge să fie pusă în libertate fără și un sejur la Malmaison. Prin '60-'61, e ridicată din nou și reținută, o vreme, la Miliția Capitalei. Nu ies, totuși, 12 închisori în orice fel facem socoteala, rămâne un mister pentru mine, cum le-a numărat Mariana Marin? Indiferent însă, experiența cuprinde o gamă largă de aspecte ale anihilării umane, exercitate prin regimul corecțional în România democrat-populară. „Cantacuzina”, cum o strigă batjocoritor tortionarii, încasează palme și injurături cu diuimul; e supusă torturii, i se prind minile la spate în cătușe strînse zdrăvan deasupra coatelor. Trebuie să doarmă pe o saltea fără cearșaf, pătată cu sînge și urină. Nu se poate „cere” la toaletă decît conform „programului”, adică numai la fiecare șase ore o dată. Acolo, urmează să-și facă nevoile sub ochii paznicilor. Plantonul strigă: „Mai repede, mai repede!” I se confiscă pieptenele și perișorul de dinți; e împiedicată de la exercițiul igienicii elementare, ca să umble murdară, cu părul în dezordine și gura duhnind. Are drept partener de celulă, la Ghencea, prostituate și hoate, delatunea funcționează printre ele din plin, reclamînd o permanentă prudență în raporturile omenesti. Deținuta face greva foamei, simulează o sinucidere.

Mărturia Oanei Orlea se distinge de altele cu cam același conținut, mai întîi prin maniera în care foarte tinăra adversară a regimului înțelege să reacționeze la formidabilul lui aparat represiv. Ceea ce o animă, din cauza vîrstei înainte de toate, e un gust al bravadei. Vrea să fie o „Zoia româncă” și așa și ajunge în pușcărie. Își sfidează anchetatorii. La întrebările lor răspunde: „Știu și nu vreau să spun”. Pînă seara însă, după ce ia cunoștință cu primele suferințe fizice, face binefăcutele, declarații complete. Nu-și schimbă nici ulterior comportarea, chiar dacă rezultatele ei sînt catastrofice. Îl apostrofează pe un ofițer sadic, care-i

adrează Mariei Antonescu apelativul, „cap de scroafă”, cu cuvintele: „Cum vă permiteți să spuneți asta unei femei bătrîne?” Trimisă la carceră, scrie pe perete cu un capăt de creion: „Jos comuniștii”. Le strigă temnicerilor: „voi toți, gardieni și securiști dansați în jurul unei gropi în care o să cădeți curînd, și ce-o să mai ridem noi deținuții”. Astăzi apreciază autocritic asemenea acte de „vitejie” gratuită. Continuau- spune - un stil băiețos, într-un mod care friza nebunia. Pe deținutele cu mai multă experiență, „fanfaronadele” acestea le agasează. Condamnatele de la Secretul Mare (Jilava) ca să supraviețuiască, merg „cu motorul în ralantiu”. Le dă dreptate, dar găsește că există o „filozofie” și a stilului ei recalcitrant de a se purta. Punea puțin „piper” în atmosfera lîncedă a temniței. „Continuarea revoltei în pușcărie - îi spune Oana Orlea Marianei Marin - este singura formă de «mișcare» posibilă. Cei care au practicat-o au ieșit cu mai puține sechele.

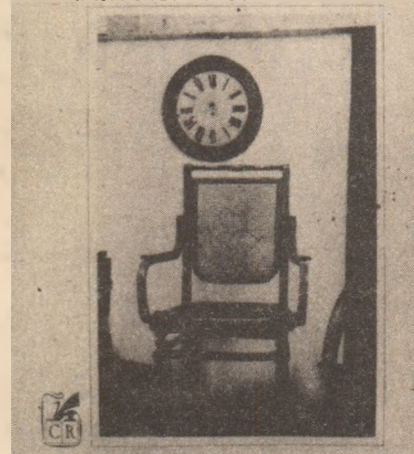
În fond este vorba de un anumit humor, păstrat chiar și atunci cînd soarta ia o turnură nenorocită. Oana Orlea nu l-a pierdut nici în prezent și el îi dictează modul familiar-zeflemitor de a descrie mecanismul represiv comunist. „Arestările erau non-stop”; „...niște malaci fîi săreau în spinare și la revedere, pentru mai multe lupi, mai mulți ani, sau pentru totdeauna”; „am avut cîntecul să fîu puia-ntîi la arestare”; „învătam cu încetul meseria de deținută politică. Grea meserie!”, „A venit și mi-a spus că voia să-l cunoască pe «inamicul numărul unu». Glumițe”; „cînd eram la carceră la Mislea, veniseră la ordinul lui, (Petru Groza n.n.) da' ce obraznică am fost, și dă-i și rizi, și tralala”. „Combinezonul mi-a plecat în zbor planat și sub ochii holbați ai gardianului a apărut poezia... «scrisă», de fapt cusută - nu reușisem să-mi fac încă rost de creion - pe combinezon. Mai și rimează!”

O altă notă distinctivă a mărturiei e dată de împletirea reflecțiilor intelectuale în relatare. Oana Orlea are ochiul ager și o minte limpede care știe să judece lucid faptele. Menținerea deținutei în murdărie și dezordine vestimentară face parte din tactica anchetatorilor. A sta în fața lor nespălată și nepieptănată, cu sîinii căzuți și părul pe jumătate crescut alb, e atît de umilitor încît „dintr-un foc rezistența scade”. „Unii fac o singură turnătorie în toată viața lor. Alții nu se mai pot opri și devin profesioniști”. „Pușcăria nu a schimbat niciodată pe oameni în bine, în rău da'... „frontiera dintre normal și anormal este atît de îngustă, încît poate da naștere la interpretări catastrofale. De pildă: cînd strigă «Trăiască» e considerat «normal», iar cel care strigă «Jos» e considerat «anormal»”; „Bunica mea spunea: «românul are suflet blind și luminos»” (lucru ce a fost încă o dată strălucit demonstrat de către mineri!).

CU talent scriitoricesc, reține figurile pitorești din închisoare și le evocă excelent prin cîteva caracterizări lapidare dar sugestive. Maica Ionela e „o ființă stranie diafană”, „săracă cu duhul sau foarte șmecheră. Amîndouă, poate”. Spune că se hrănește „cu Sfîntul Duh”. Oana Orlea o surprinde noaptea, „ciucită pe closetul turcesc și rontăind zahăr”. Bidgica, fostă proprietară a trei bordeluri, are în virful nasului enorm, gros, cu porii pielii deschiși, un neg. O protejată a patroanei realizează periodic extirparea lui prin următorul tratament: îi zmulge pacienței un fir de păr și leagă cu el strîns, la rădăcină, excrescența nazală. Negul se usucă și cade, făcînd loc creșterii altuia. „Fetele” o scarpină pe Bidgica în cap și la tălpi. „Tanti” le

OANA ORLEA ia-ți boarfele și mișcă!

Interviu realizat de Mariana Marin

propune Oanei Orlea și Marinei Stolojan, o prietenă a autoarei, condamnată pentru „cosmopolitism”, să vie după eliberare în bordelul ei, de „clasa întîi”. Frusina a fost și dînsa pensionară a Bidgicăi. Cu vîrsta, „s-a reciclat”, hoată. Avea o metodă infailibilă: se angaja bucătăreasă și, la prima ocazie, golea casa. Veghează ca un inger păzitor asupra celor două intelectuale din baracă. Atunci cînd „Cantacuzinei” i se fură niște chilofi, „moartea pasiunii”, obține prompta lor returnare. Edith, o prostituată tuberculoasă și morfinomană, mincinoasă și sentimentală, recită poeme de Baudelaire. Pe domnul Apostol, directorul închisorii Ghencea, un tip scund, rotofei, brunet, cu pielea unsuroasă, îl refîntilnește, peste mai mulți ani, vînzător la Romarta. Cora decade din gardiancă în rolul de pușcăriașă, fiindcă e descoperită că ducea mesaje familiilor celor închise. E slabă, vineție, nu mîncică, pare un manechin dezarticulat. Îi destăinuie tovarășei de celulă cum a intrat în serviciul miliției. Rămăsese însărcinată la 16-17 ani și a făcut-o de frica familiei și ca să nu ajungă rușinea satului. Ar fi gata de orice pentru a-și recîștiga postul. Lila, șefa de atelier la Tîrgșor, severă, conștiincioasă, dar returnătoare, înnebunește. O vede pe Fecioara Maria. Anchetatorul de la Ploiești se vaită comic în fața inculpatei care a declarat greva foamei: „Ce să-ți fac, Țumpli, să mîncîci?”

Oana Orlea nu-i transformă în maniaci sadici pe toți membrii aparatului represiv și se abține să idealizeze comportările deținuților. Portretele ei sînt reci, exacte, schițate cu obiectivitate de romancier și, tocmai prin aceasta, convingătoare. Meritul crește cînd ne gîndim că textul n-a fost scris, ci debitat în fața magnetofonului. Menționăm, totuși cîteva lucruri care stîrnesc nedumerire: Mă îndoiesc că Ion, a fost prezentat vreodată în școală drept „țaran militant comunist”. Nu exista nici o motivație pentru aceasta. Apoi, Rebreanu se număra printre autorii ținuți la index, pînă în 1954, cînd am scris despre el, nu fără a fi amenințat că voi da socoteală pentru reabilitarea „colaboraționistului”. Chiar „toată lumea era împotriva”, cum afirmă Oana Orlea la pagina 77 Cine manifestau, atunci, cu miile pe străzi strigînd „Jos Rădescul”. Amănuntul fîoros-amuzant, că pe ambulanțele și furgoanele întrebunțate la transportul deținuților scria *PÎNĂ* și trecătorii se opreau încîntați, zicîndu-și: „ia uite, ne aprovizionează”, l-am citit în *Primul cerc* de Soljenițin.

Oana Orlea amintește, fără să insiste, greutățile cu care s-a luptat, după eliberarea din închisoare, ca să-și găsească de lucru. A trebuit să se angajeze zilieră pe un șantier, să care găleți, a fost bucătăreasă, croitoreasă, figurantă, taxatoare la IRTA, „șamponează”. Pînă la urmă, s-a descurcat, îi declară Marianei Marin. Neabandonînd nici vocația scriitoarească, devreme ce a reușit să publice, pînă a părăsi țara, cinci cărți.

Ov. S. Crohmăniceanu

Colaborare româno-română

■ Revista *SUD-EST* (editată de Ministerul Culturii și Cultelor din Republica Moldova și Ministerul Culturii din România) se caracterizează, în continuare, prin mobilitate intelectuală, printr-o sfidare (sau măcar o ignorare) a prejudecăților, prin eleganță stilistică. Cel mai recent număr, 2, se deschide cu editorialul *Orgoliul libertății* semnat de Valentina Tăzlăuanu. Cu fină ironie, autoarea din Chișinău se referă la cîteva locuri comune ale reprezentărilor noastre despre

Basarabia: „Am auzit și am citit diverse lucruri vizavi, de «degenerescența» noastră, de «infirmitatea lingvistică», de «tărănia» noastră bătătoare la ochi, care și-a pus amprenta de oralitate pe întreaga cultură.” Aceste teze, subminate prin însăși enunțarea lor într-o manieră parodică, sînt combătute în continuare cu argumente convingătoare.

„Jocul cu idei false” este denunțat și de Laurențiu Ulici, care, cu logică riguroasă, demonstrează că noțiunea de *unire*, folosită în loc de *reîntregire*, este inadecvată și tendențioasă. Adrian Marino, în dialog cu Mihai Cimpoi, reflectează asupra destinului culturii române, încheind pe un binefăcător ton imperativ: „Șansa culturii române este de a privi în viitor, nu numai de a se lamenta la nesfîrșit, plîngîndu-și «destinul», privind doar în trecut.” Alt dialog, susținut de doi dintre cei mai buni cunoscători ai „noii critici”, Constantin Pricop și Al. Călinescu, se referă la sincronizarea criticii literare, în condiții eroice, în anii dictaturii comuniste, cu critica literară din Occident. Mariana Codruț comentează cu simpatie - cu o simpatie care nu îi obturează, însă, spiritul critic - volumul de versuri *Dulcele foc* publicat recent de Leonida Lari.

Numeroase alte texte prezintă interes. Este o dovadă în plus că funcționează din ce în ce mai bine, cel puțin în domeniul culturii, colaborarea... româno-română. (Al. Șt.)

Versuri din perioada de tranziție

■ **O ÎNCERCARE DE SCHIMBARE RADICALĂ.** Ion Zubașcu (născut în 1948 în comuna Dragomirești din județul Maramureș) a debutat în 1982, cu volumul de versuri *Gesturi și personaje*. Următoarea carte, *Omul de cuvînt*, a predat-o unei edituri în 1983, dar a văzut-o apărută abia anul trecut (și recenzată în *România literară* abia acum!). Alte manuscrise - printre care acela al unui amplu poem, *Omul disponibil* - își așteaptă și ele de opt-nouă ani rîndul la tipar. O demnitate intratabilă îl împiedică pe autor să se intereseze prea insistent de soarta manuscriselor sale. În plus, el nu se află în relații foarte bune nici cu autoritățile, deoarece - ca ziarist - își exprimă ideile, întotdeauna incomode, într-un stil tăios.

Enervant om de caracter, mărăcine țepos ascuns în iarbă, Ion Zubașcu se condamnă singur la solitudine și refuză orice grație. Volumul *Omul de cuvînt* reprezintă o tentativă a sa de a scrie cu totul altfel decît s-a scris pînă în momentul de față. Poetul visează o poezie totală, sinteză de realitate și vis, de prezent și trecut, de știință și artă.

Remarcabilă imediat este prezența masivă în textele sale a unor sintagme specifice limbajului științific actual. Autorul le folosește chiar și atunci cînd evocă lumea românească patriarhală. Drept urmare, poemele par doar excentrice celui ce le citește superficial; însă cine trece de prima impresie își dă seama că este vorba despre o tentativă de a compune „un cîntec încăpător precum fognirea mătăsoasă a mărilor cu sare”.

Crearea unui asemenea cîntec este la fel de improbabilă ca și aceea a unui *perpetuum mobile*. Și totuși strădania nu rămîne fără rezultat, rezultatul constituindu-l... strădania însăși. Ne emoționează, în afară de semnificația fiecărui poem, însuși efortul autorului de a cuprinde epoci diferite, de a evidenția unitatea simfonică a existenței: „atunci încep singur să joc și să cînt/ după soare cînd răsare/ după lună/ cînd apune/ imaginîndu-mi strigături și gesturi și închipuindu-mi/ fiori mai puri în goliciunea lor deplină/ pentru un alt spectacol de sunet și lumină/ ceea ce de fapt e totuna/ cum vor fi fost făcînd odată și odată/ și călușarii acidului ribonucleic/ de pe vuitoarea lor scenă galactică pe micul ecran al celei/ sau cum umilitor de exact/ ca-ntr-o nouă Psaltire Scheiană a ingineriei genetice/ spun pămîntenii de pe Valea Izei: /«Ți-ai fi adus aminte să se-nțîmple?»“ (*deosebita asemănare*).

În volum există și texte scrise conform altor exigențe estetice. De exemplu, texte de un prozaism ostentativ - în care recunoaștem influența exercitată de unii dintre poeții generației '80 -, dar această manieră nu i se potrivește lui Ion Zubașcu: „reciteam «trup și literă» de gheorghe crăciun din «astra» - '83, mai și iunie/ în sala de periodice a BCU recent renovată/ cu pereții umezi de umă și uşile mari aulice mirosind/ a proaspăt vopsit mocheta verde era impecabilă/ fără o scamă pe ea” etc. (*corpul din sala de lectură*).

■ **NIMIC NOU.** Petre Got are o bibliografie impresionantă (*Cer*

Ion Zubașcu, *Omul de cuvînt*, București, Editura Cartea Românească, 1991; Petre Got, *Timp răstignit*, București, Editura Eminescu, 1991; Dan Emilian Roșca, *Mansarda de catifea*, Timișoara, Editura Hestia, 1992; Calistrat Costin, *Uite viața, nu e viața!* (poezii de lume), Iași, Editura Junimea, 1992.

înfrunzit, 1969, *Glas de ceară*, 1972, *Masa de mire*, 1975, *Ochii florilor*, 1976, *Dimineața cuvîntului*, 1980, *Paranteza lumii*, 1985, *Stelele strigă*, 1988), însă contribuția sa la îmbogățirea mijloacelor de expresie este nesemnificativă. Ambițios, refractar la spiritul critic, poetul se îmbată cu iluzia că face poezie, repetînd - cu mici modificări - ceea ce au spus alții înaintea lui: „Acum, dacă ar fi să mor,/ M-ar încerca numai un dor/ Adînc mormîntul să mi-l sape/ În inima pădurilor,/ Să-mi fie pururea aproape/ Brazilii plîngînd lîngă izvor...” (*Accent*). Chiar și atunci cînd modelul nu este cu precizie identificabil, versurile lui Petre Got ne provoacă o senzație de *déjà vu*: „Fir de vis era/ Făptura ta./ Îmi apari în gînd/ Ca o zi de april” etc. (*Ecoul*).

Nu se poate nega faptul că îndelunga simulare a actului de creație l-a făcut pe autor să ajungă la o anumită dexteritate în materie de versificare. Unele poeme, deși construite din prefabricate, sînt într-un fel armonioase și se pot... recita cu succes, în fața unui public mai puțin familiarizat cu achizițiile de ultimă oră ale genului. Iată, ca exemplu, poemul *Undele, clipele*: „Despici valul cu o bucurie nebună,/ Îți alinți timplă și coapsă/ Undele, clipele se împreună/ Să-ți spună cît ești de frumoasă./ Afla-vei vreodată ce mult/ Sufletul meu te-ndrăgise?! Închid ochii - învins - și ascult/ O fognire ciudată de vise./ Ești făptură celestă, neam tainic de pești/ Sau nevisată-ntrupare?! Te-ai ivit, parcă, să risipești/ Știute și neștiute tipare...”

■ **SUPRAREALISMUL BINE TEMPERAT.** Dan Emilian Roșca a debutat în 1983 cu volumul *Corabia manechinului*, publicat la Editura Litera. Consemnînd la vremea respectivă apariția - la rubrica sa, *Prima verba*, din *România literară* -, Laurențiu Ulici făcea observația că suprealismul cultivat de tînărul poet este „moderat prin infuzie de ironism”. Această apreciere se potrivește și celei mai recente cărți a lui Dan Emilian Roșca, *Mansarda de catifea*. Am adăuga doar că suprealismul este acum și mai moderat, și nu cu infuzii de ironie, ci cu doze mari de sentimentalism. Există poeme care par scrisori trimise unei femei iubite: „aș putea să-ți spun/ și chiar îți spun/ că nimic nu se compară cu tine/ deși îmi amintești de atîtea lucruri/ dar vai curînd nu-mi vei mai spune nimic/ și va trebui să plec fără să-ți spun nimic/ numai așa îmi voi putea aminti de tine/ numai așa voi avea din ce în ce/ mai multe să-ți spun” (*viitorul care a și venit*). Remarcăm în acest poem declarație elegantă retoricii galante, dar și absența... poeziei.

Dan Emilian Roșca are farmec atunci cînd face artă pentru artă, cînd nu se lasă, deci, atras de ideea de a „exprima” dialectica sentimentelor, ca în poemul citat. Reminiscente din Leonid Dimov și Gellu Naum, sau poate simple coincidențe între onirismul său și acela al unor precursori, pigmentează textele scrise în regim de gratuitate. Cele mai cuceritoare sînt poemele în care apar „interpretări” ale lumii asemănătoare cu „visele” pictorilor naivi: „de la fereastră văd cum în fiecare/ duminică dimineața gwendoline/ își bate motocicleta cu biciul/ are o mătăgușă în trinidad/ și o dată pe lună o vizitează/ un necunoscut din ciulnița/ atîtea cărți nu le voi citi/ neapărat cît de curînd voi trage/ o planetă de tînăr dar nu/ mai bine să așteptăm luna/ plină ascultînd bach/ să ascultăm bach pîndind luna plină/ înarmați cu lame de ras” (*poem despre disperarea dirijată*).

Dan Emilian Roșca ar putea deveni

un poet dintre cei de care nu se poate face abstracție dacă ar depăși o anumită indecizie, interpretabilă ca o lipsă de elan liric. Referindu-se, cu ani în urmă, la poezia sa, Radu Petrescu, unul dintre cei mai rafinați cunoscători de literatură, cădea într-un fel de reverie: „Ornicul cufundat în recipientul cu sodă caustică, manechinul navigator și armurile care se înecă în hidromel fac trecerea de la domeniul de quartz la cel fluid, al privirilor feminine...” Acela era universul liric al unui Dan Emilian Roșca virtual, care întîrzie deocamdată să devină realitate.

■ **CONFERINȚE LIRICE.** Un poet care nu face niciodată economie la cuvinte și care reușește totuși să rămînă simpatic - pentru că ne asediază într-un mod inofensiv, pentru că are nu numai vervă, ci și umor - este Calistrat Costin. Deși locuiește de cînd îl știm la Bacău, Calistrat Costin se situează, prin dezinvoltura sa, în afara oricărei prezumții de provincialism. Relativa ignorare a sa de către critica literară se datorează nu atît statutului de „poet de provincie”, cît lipsei de consecințe a cărților sale, toate agreabile și toate, în același timp, prea puțin provocatoare.

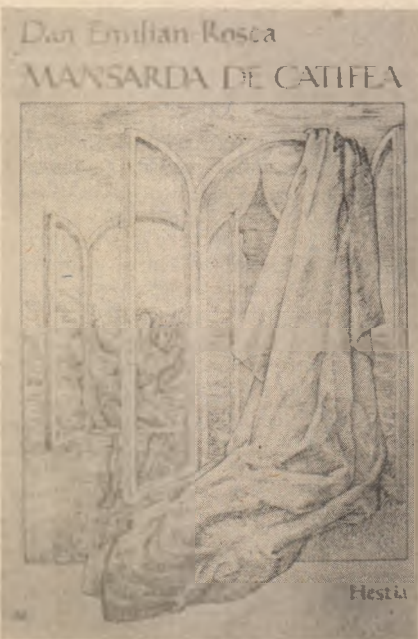
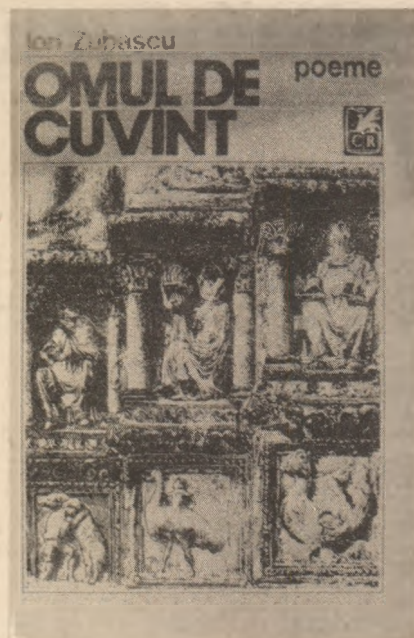
În recentul volum, *Uite viața, nu e viața!*, poetul a inclus lungi monologuri versificate, scrise cu o pedanterie aparentă și în fond cu o mare plăcere a divagației. Avem parcă în față un conferențiar sobru care, în timp ce vorbește, abia mai reușește să rămînă sobru; un demon al *causerie*-ei îl îndeamnă să trateze chiar și subiectele cele mai grave într-un registru minor.

Ilustrativ în acest sens este, printre altele, poemul *Lamentațiunea doctorului Faust*, a cărui idee (Faust a făcut pactul cu diavolul dintr-o perversitate a spiritului, pentru a dori cu și mai multă ardoare întoarcerea la Dumnezeu) ar fi putut fi... rezumată în numai cîteva versuri. Poetul o dezvoltă însă în 45 de versuri (atît de lungi, încît paginatorul a fost nevoit adeseori să le frîngă!), transformînd revelația în discurs: „Am jurat strîmb, doamne, Ți-am călcat cuvîntul/ și simt că n-are să mă mai înghită nici pămîntul!/ M-am azvîrlit (nu știu dacă din disperare) în brațele diavolului,/ m-am făcut frate cu el, i-am urmat toate poruncile,/ am fost unealta lui, cirpa, savanta, trădătorul de tine,/ și-a bătut joc de sufletul meu/ a făcut ce-a vrut din mine, ah, dar mi-a fost bine” etc. etc. Oralitățile sugerează, probabil dincolo de intenția poetului, o familiaritate între vorbitor și Dumnezeu și, drept urmare, monologul, în loc să ne zguduie conștiința, ne amuză.

Cu multe poeme se întîmplă așa. Vorbînd mult și înflăcărînd, deschizînd mereu paranteze, explicîndu-și intențiile, făcînd din cînd în cînd și cite o glumă, poetul, cum spuneam, în loc să ne zguduie conștiința, ne amuză. Nu rîdem de el - Doamne ferește! - cu dispreț, dar rîdem. Fiind prea simpatic, Calistrat Costin pierde acea autoritate sacerdotală pe care în principiu trebuie să o aibă un poet față de cititorii săi.

Lipsa lui de credit se explică în mare măsură printr-o inflație de cuvinte, prin devalorizarea limbajului liric. De altfel, la un moment dat poetul însuși exclamă exasperat, într-un poem intitulat *Alergie de contact*: „Măcar vreo două mii de ani de-acum înainte vreau să nu mai aud/ și nici să văd cuvinte/ vreau taine, vreau pace, vreau armonie, m-am săturat de/ palavre/ vreau muzica sferelor care nu minte”.

Alex. Ștefănescu

La încheierea ediției Bolintineanu

FĂRĂ ediții critice din clasicii unei literaturi nu poate fi gândită o cultură matură. Opera acestor scriitori fundamentali, restituită în integralitatea ei suverană, e datorită morală înaltă a oricărei culturi și, prin aceasta, chiar a conștiinței unui popor. Generații de cărturari au închinat energia și știința lor acestui efort sacru. Și am avut bucuria de a trăi realitatea unor împliniri. Multe ediții critice, remarcabile, au fost pornite spre realizare. Puține au ajuns la stadiul dorit al încheierii lor. Majoritatea stau pe drum, în diverse stadii. Și, din păcate, editorii cărturari se imputinează iar tinerii nu se prea înghesuie spre o asemenea trudă dificilă cărturărescă, presupunând varii și complexe cunoștințe (filologice, sociologice, politologice, filosofice, istoriografie literară). Să sperăm în mai bine, deși scepticismul și delăsarea ne copleșesc. Când o ediție critică din opera unui scriitor fundamental se încheie e o sărbătoare a culturii. Cu atât mai semnificativă e această sărbătoare când ea se încheie acum, în aceste timpuri de cumpănă, neaștezate, tulburi și amenințătoare pentru cultură. Am bucuria de a anunța încheierea unei ediții, chiar astăzi, când puțini cred că o astfel de faptă este posibilă. Este vorba de încheierea, prin al doispzezecelea volum, a ediției critice din opera lui Bolintineanu. Prin strădania devotată și competentă a d-lui Teodor Vărgolici ediția aceasta critică, iată, s-a încheiat. De acum încolo ea devine o realitate culturală de interes național. Pentru că, sint încredințat, nimeni peste secole nu va mai putea și nu va trebui să o reia, realizând alta. E o faptă culturală de ordinul permanentelor impresionante. Care durează și întretine un climat cultural. Nici un elogiu nu e suficient pentru a cinsti, cum și cît se cuvine, efortul, competența și stăruința istoricului literar Teodor Vărgolici.

Bolintineanu, poetul, își datorează cariera lirică lui Heliade Rădulescu. Publicându-i, în 1824, o singură poezie (*O fată tinăra pe patul morții*) în *Curier de ambe sexe*, aceasta îi va aduce, instantaneu, celebritatea. E privilegiul vremurilor aurorale să aducă, pe această cale, consacrarea. Va debuta în volum de abia în 1847. Dar notorietatea și celebritatea îi erau de mult adjudecate. Devenise și o personalitate publică, participând la activitatea „Frăției”, apoi la militantismul revoluționar de la 1848 (când a editat *Popolul suveran*). A suferit ani grei de exil, a revenit în țară în 1857, militează ca fruntaș unionist (a editat ziarul, foarte citit în epocă, *Dimbovița*), e ministru și consilier al lui Vodă Cuza, denunțând, apoi, după detronarea acestuia, în articole bătaioase, actul de la 11 februarie 1866. Ultimii ani îi trăiește în mizerie și cu mintea întunecată, moartea, petrecută în august 1872, fiind, de fapt, o izbăvire.

Bolintineanu a fost un mare poet și greșesc acei ce nu știu să descopere stratul diamantin în magma, aglomerată, a sterilității. Valabil rămîne nu lirismul eroico-național, retorismul filosofard ci muzicalitatea poetică, impalpabilul coloristic, formele atrăgătoare. Cine știe să găsească insulele de poezie autentică în această lirică prea abundentă și haotică, are revelația unui mare poet modern. Ion Negoițescu, aplecându-se asupra acestei opere, a publicat, la sfîrșitul anilor cincizeci, studiul, remarcabil, *Bolintineanu și sonurile poeziei moderne*, o recuperare de mare valoare în diagnoză și demonstrație. Firește, modernitatea acestor sonuri nu trebuie căutată în diluat naivle *Legende istorice* ci în unele dintre *Reverii* și, mai ales, în ampla poemă *Conrad* (capodopera sa) și în câteva dintre balade din *Basme. Mihnea și baba* e o

poezie antologică. Bolintineanu e și printre întemeietorii romanului nostru modern prin *Elena* (1862) și *Manoil* (1855). Construcția - mai ales în *Elena* - e trainică iar mediile evocate, inclusiv atmosfera de epocă, psihologia personajelor bine, cu penel sigur desenate.

ERA greu de întrevăzut că poetul reveriilor nebuloase va ajunge un mare om politic. Și, totuși, a devenit. În perioada preunionistă fusese un personaj de primă mărime, cu roluri politice oculte și de suprafață hotărîtoare. Și de la început pînă la moarte de partea lui Cuza. Ce-i drept, ministru, și încă la Externe, n-a fost decît exact trei luni (mai-iulie 1862). Dar mai fusese și ministru la Culte și Instrucție Publică, sub ministeriatul său înfăptuindu-se vestita secularizare a averilor mînăstirești supuse Muntelui Athos. Dar dincolo de aceste demnități publice, îi era domnitorului sfătuitor și prieten. Ființă leală, de aceea tocmai a denunțat felonia mai vechilor săi colegi întru convingeri care au pregătît complotul care a dus la detronarea lui Cuza. Articolele sale politice - multe! -, inclusiv cele ce condamnau actul de la 11 februarie 1866, au fost publicate în volumul X al ediției. În acest volum final se reproduc cîteva studii mai ample care revin, obsesiv, în jurul aceleiași idei forță. Și ele relevă chiar un gînditor politic, cu idei limpezi care evaluează stări trecute și, mai ales, închipuie progrese. Mărturisesc că ne-au interesat mai puțin sau deloc scrierea, din 1854, (era încă în exil la Paris) *Les Principautés Roumaines Valaques*, broșuri de informare, scrise cam diletant. În schimb, alte cîteva - *Chestiunea Unirii la Constantinopol* (1861), *Domnii regulamentari și istoria celor trei ani de la 11 februarie pînă astăzi* (1862), *România roabă la austro-maghiari?* (1869) își păstrează interesul. Iată, de pildă, o observație din 1861, valabilă și astăzi, care surprinde o trăsătură caracterială a românilor: „Dar românii noștri ce fac? Aici este întrebarea cea mai serioasă. O națiune nu-și asigură pentru mult timp libertățile sale prin tractate; între streini tractatele devin nule cînd nu sunt sprijinite de putere morală și materială. ...Istoria ne spune că niciodată românii nu au fost învinși cu armele, ci cu intrigile. Dar mi se va răspunde că toate aceste diviziuni se sting și toate partidele vor fi unite cînd este vorba de patrie. Se

poate; dar timpul nu ne-a lipsit spre a dovedi aceasta”. A pledat, constant, pentru crearea statului de drept, cerînd separarea puterilor și libertatea alegerilor: „Trebuie a lua o cale. Ori națiunea este suverană și atunci dreptul ei de control cîtă să fie respectat în alegeri, sau nu este suverană, și atunci nu mai trebuie să figure acest principiu în constituțiune ca minciună”. Altfel, țara se instalează în tiranie care, adesea, s-a înfățișat sub forma ipocrită a democrației de fațadă. Dar această ipocrizie politică a găsit în Bolintineanu un necruțător adversar, ca în această apreciere: „Tirania sub o formă indulcită, tirania ce minte, despotismul ascuns sub masca legilor ruinînd statul, uzurparea legilor, uzurparea datinelor, o urmare egoistă a puterii în folosul unui singur și în zdrobirea comunității”. Sau iată o observație despre carența principiilor în activitatea partidelor politice sau despre relația antinomică dintre morală și politică: „Arbitrarul ucide principiile. Partidele nu au principii. Prin urmare nu au interesul binelui comun. Toate luptele sunt pentru a lua puterea și a urma, fiecare la rîndul său, acel sistem de arbitrar ce consistă a sacrifica interesele comune ale unei partide sau individualități. Sub un asemenea sistem mor convicțiunile. De aici nepăsarea națiunii în exerciciul liber al drepturilor de alegeri. Ea înțelege că pe oricine ar alege, sistemul de arbitrar și compțiune rămîne neschimbat”. Și adaugă: „Oricare guvern va fi, dacă nu va respecta suveranitatea națiunii, pactul ce contractă cu națiunea, dreptul ei de control asupra actelor sale care drept devine chiar în ajutorul său, dacă nu respectă ponderațiunea puterilor, cade în anarhie, în arbitrar, în despotism. Dacă o națiune nu își întrebunțează dreptul său de apărare legală, sau dacă abdică aceste drepturi prin delegații ei, nu mai merită să mai fie nici liberă, nici ferică”. I-a plăcut să citeze aprecierea lui Voltaire despre omul de stat: „Nu este pătrunderea superioară care face pe omul de stat; dar caracterul. Trebuie răceală, moderațiune, înțelepciune și rațiune în concepțiunile ordinelor.” Din păcate, notează amărît, că tocmai caracterul a lipsit contemporanilor săi deveniți bărbați de stat. Într-un studiu i-a citat, pe rînd, (și pe cei mai proeminenți), dezvăluindu-le tocmai absența caracterului, gata, cum au fost, să sacrifice principiile pentru a se menține la putere. În sfîrșit, să reproduc și o notație despre bugetul statului sprijinit aproape exclusiv

DIMITRIE BOLINTINEANU

Les Principautés Roumaines
L'histoire, la Turquie et les Malles Valaques
Cronica Unirii la Constantinopol
Domeniile reglementare...
România roabă la austro-maghiari?
Cartea populară română

pe împrumuturi externe: „Este condamnat să piară un stat care nu poate exista decît făcînd un împrumut pe tot anul ca să-și acopere deficitul din budget. De unde va plăti? Din vînzarea bunurilor statului și din impozite grele? Dar bunurile statului se vor termina într-o zi; impozitele grele vor aduce starea unde omul va munci numai pentru stat și nu va avea nici mîngiere să vadă că din prețul muncii lui devotată statului, trage un folos public.” De atunci, din 1869, lucrurile s-au mai modificat. Și astăzi sint țări încărcate cu o datorie externă exorbitantă care continuă, totuși, să ființeze. Dar observația omului politic Bolintineanu merită să fie reținută.

VOLUMUL ce încheie ediția Bolintineanu cuprinde amintirile studii de politologie sau istoriografie politică și o secțiune specială „din periodice”. Aici aflăm cîteva poezii și articole descoperite de editor ulterior în periodice și o scrisoare către I.C. Brătianu. Secțiunea de comentarii și note e bogată cît se cuvine, informată pînă la detaliu, chiar dacă, uneori, incursiunile istoriografice sint terse. Cum se obișnuiește la încheierea unei ediții, aici e inserată o corpolentă, completă bibliografie unde aflăm tot ceea ce este necesar de știut despre locul unde au apărut scrierile lui Bolintineanu și comentariile despre opera și personalitatea scriitorului. În sfîrșit, cîteva pagini de final, intitulate „completări”, restituie pasajele eliminate de cenzură în volumul X (publicistică). În acest fel, această ediție prezintă calitatea integralității textului. E o calitate în plus a acestei ediții care, iată, după un deceniu de muncă încordată, s-a încheiat. Cum să găsim vorbele care să mulțumească editorului Teodor Vărgolici și editurii Minerva?

Nostalgia ascendenței

ÎN PEISAJUL revistelor de cultură, *Vieța nouă* (director Ioan Șerb) este într-adevăr o noutate aparte. Pentru „criza” actuală a culturii române există soluția racordării la spiritualitatea modernă occidentală și, iată, varianta „nostalgia ascendenței”, regăsirea vreunui înaintaș venerabil și adoptarea lui ca patron și pavază spirituală. Optînd pentru Ovid Densusianu (și justificînd opțiunea în *Rătăcirii și regăsiri* din nr. 1, martie 1992, articol semnat de Marcel Duță) noua revistă își impune și un anumit profil. Modelul ales poate fi foarte profitabil, el poate crea o solidă revistă de filologie (ceea ce *Vieța nouă* uneori chiar este), dar... Există în această revistă un spirit bătrîn (nu înțelept), o seriozitate vecină cu monotonia,

varietate săracă, un aer de improvizație provenit din organizarea generală a revistei, concepută uneori ca o sumă de articole într-o succesiune oarecare. Cîteva nume mari rezolvă însă totul, mai ales abordînd teme largi și tratîndu-le în serial (revenind deci în chip salutar). Mircea Angheliescu, de pildă, oferă articole de o impecabilă ținută despre teme noi, cu adevărat captivante (*Există un Biedermeier românesc, Istoria literară: una sau mai multe?*), Dan Grigorescu „recuperează” intelectualitatea românească, cu autoritatea demersului său superinformativ și nu lipsit de savoare epică (articole despre George Oprescu, Dragoș Protopopescu și Marcel Olinescu). Alături de acestea stau articole cam demodate (dacă nu răsuflete),

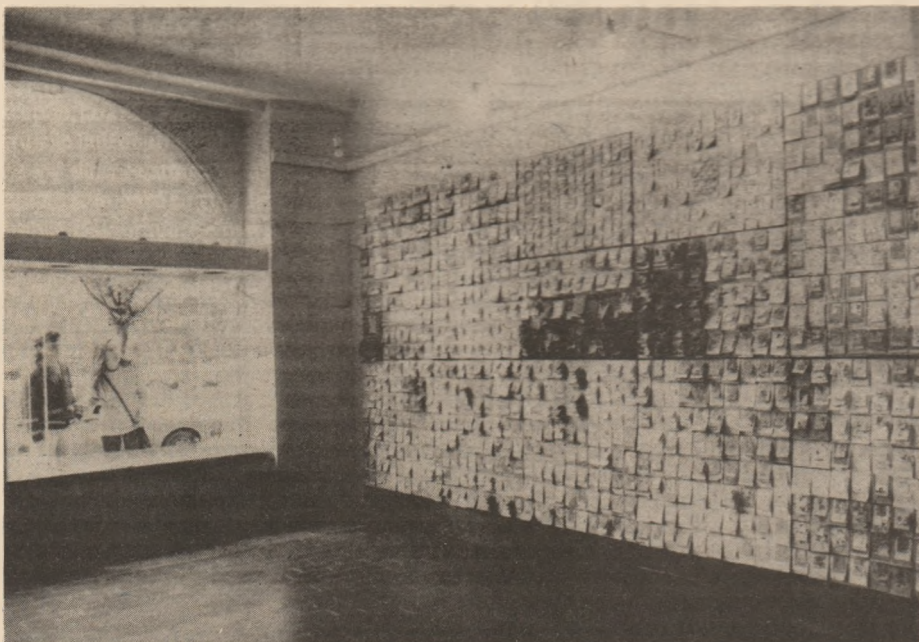
precum eternul *Eminescu și...*, iar cînd după copulă urmează Aron Pumnul... Revista are două secțiuni: una de articole ample, tip studiu și una intitulată *Mîșcarea intelectuală*, mai vie și mai actuală, concepută tematic (lingvistică, filosofie, folclor etc.) și unde din nou apar nume demne de încredere: Gh. Vlăduțescu, Coman Lupu, Monica Pillat, Mihaela Angheliescu Irimia. La drept vorbind însă, identitatea unei reviste nu se naște numai din nume, nici măcar din cele celebre.

JURNAL RENAN

16 ianuarie 1991. La miezul nopții, izbucnește războiul din Golf. Primele succese, euforie precocă. Pe urmă, reacții mai puțin confortabile: demonstrații antirăzboinice peste tot, pericolul terorismului, iminent. - Zilele trecute, un film după *Confession d'un enfant du siècle* a lui Musset, cu Samy Frey în rolul principal (regia lui Claude Santelli). Eroul, Octave (care bîntuise și imaginația scriitorilor noștri din a doua jumătate a veacului trecut, romanul s-a tradus chiar sub acest titlu: *Octav*) spune la un moment dat: „- *Alors, qu'attendez-vous? - Moi? La Mort. - Nous avons tout le temps!*” E ca și cum acest schimb de replici s-ar petrece azi, între Răsărit și Apus.

DUMINICĂ rece, luminoasă, de ilustrată. Văzut cu A. *Cerul deasupra deșertului* al lui Bertolucci. Frumos, caligrafic în imagine, etnografic cu măsură (pitorescul primitivismului, al mizeriei și gîdilă totdeauna pe occidentali), sondajul psihologic e, de altă parte, bine condus, sugestiv, dar nu e un film mare. Îi lipsește „miza”, cum se zice. Alte drame se joacă acum în același spațiu geografic și lumea nu mai e sensibilă la sfîșierile triumfului amoros. Am simțit asta și în filmul inspirat din jurnalul Anisei Nin. Ca și, mai demult, în *Femeile* ... lui Lawrence. Dacă s-ar turna filme (bune, nu contrafaceri, cum s-a nimerit) după romanele lui Camil Petrescu nu cred că - astăzi - senzația ar fi alta. „Anii nebuni” au înlocuit o vreme moda reconstituirilor filmice din antichitate. Dar a fost tot o modă, iar epoca interbelică se depărtează tot mai mult de noi, e tot mai mult un muzeu istoric, între noi și ea se cascadează prăpastia fără fund a nazismului și comunismului, două experiențe capitale pentru omenirea finelui de veac dacă ea vrea să tragă în adevăr o morală și să-și găsească o cale către viitor. Cine crede că ne-am putea întoarce la orizontul anilor '20, '30 (mult idealizat și acela) se înșală amar.

PLOUĂ, urfît, gri. Mă trezesc mereu

cu aceeași durere, apoi micile activități diurne mă fac s-o uit parcă. Dar ea e numai amortită, nu dispăre. Mă pîndește, mă înșfacă din nou în alte momente ale zilei. Nici o poștă. Reluat jurnalul, nu știu de ce. Poate ca să-mi dau senzația că fac totuși ceva, că nu vegetez doar. Vise mereu cu Clujul, cu cei de acolo, chiar dacă nu mă doresc „acasă” și nu mi-e dor de nimeni. Azi-noapte, o scenă cu Eugen Ionesco, în care el juca rolul lui Caragiale. Cum încerca să intru pe figura, mimica, gesturile marelui înaintaș. Încercare de a se identifica, a mărturisi o descendență? Eram la Paris, asistam la toate acestea. Doresc cu adevărat să merg la Paris? Sunt momente cînd mă văd aievea sosind în Gare du Nord și nu mai am dezinvoltura de acum douăzeci de ani de a lua în piept Orașul. Nici iluziile de atunci, din care nu s-a ales nimic, nimic ... Să scriu istoria unui eșec poate. - Din Jouhandeau: „*Organiser le désastre*” - bun titlu pentru o carte: Organizarea dezastrului. Dar ce altceva a fost existența noastră în ultimele decenii dacă nu tocmai asta? Și tot la el: „*absența riscurilor adoarme*”. E adevărat: acasă eram mereu ațîțat de prezența primejdiilor. Riscurile existenței noastre de-a lungul anilor de tiranie ne-au ținut treji, poate de aici și tot ce s-a scris bun la noi, atunci. Și nu se mai scrie acum cînd suntem liberi (măcar teoretic).

RĂZBOIUL. Pericole neprevăzute. Atacul cu „skuduri” asupra Israelului dă o întorsătură nouă. Intră Israelul în conflict sau ascultă de vocea rațiunii, care-i cere să nu facă jocul lui Hussein? În cele din urmă se pare că da. Deversare de petrol în Golf (irakienii), catastrofă ecologică fără precedent (ca proporții) și fără soluții probabil. În casă, moartea „amiralului”. Îi ziceam astfel din pricina staturii impozante și a ținutei marțiale; de fapt, descopăr că fusese numai „căpitan de fregată”. Doamna R. ne invită să vedem apartamentul acum părăsit. Senzația unei violări. Omul a murit în această încăpere unde vorbim și rîdem tare, fără rușine. Patul, adus de la spital (al lui, evacuat în pivniță) are încă așternutul boțit, cu urmele celui ce s-a zăbătut în clipa supremă acolo. Dulapul, cu ușile deschise, lasă privirii străine șirul impecabil al costumelor de gală: o asistență mută, ca o „gardă” de manechine. Masa de scris, cu obiectele intime, cotidiene, umile. Perechea din DDR chemată să-și ia partea ei de „moștenire” neprevăzută. La început, ușoară jenă, apoi despuieră începe, tot

mai grăbită: dulapuri, sertare, mici piese de mobilier - ca și cum cei prezenți s-ar teme că stăpînul ar putea să se întoarcă din clipă în clipă. Patul spitalicesc rămas în mijlocul camerei, ocolit cu un fel de neplăcere superstițioasă. La căpătîi, a mai rămas o carte deschisă la o pagină unde universul tot s-a dizolvat deodată.

LUNGI plimbări să pipăi orașul, să-i descopăr puncte de viitor interes. Acum, de cînd cu războiul, zidurile sunt iar pline cu inscripții, manifeste, afișe, iar în Piața Poștei nimeresc zilnic peste demonstrații: „*Jos războiul!*” „*Jos imperialismul american!*” „*Jos capitalismul, sursă endemică de războaie!*” ca în bunii ani '50 de la noi, încît recad în coșmar. Tocmai cînd sperasem că am scăpat ...

ÎN *DER PHILOSOPH* (1988, regia Rudolf Thome) cele trei femei-înîțătoare în eros ale protagonistului („zeițe” ale amorului) se comportă aproape ca în nuvela lui Mircea Eliade, au și identitatea de acolo: una e, dacă nu țigancă, în orice caz orientală. Dincolo de posibila influență a unei lecturi eliadești, savoaarea filmului stă în evoluția eroului, alta decît a personajului din *La Țigănci*, în ingenuitatea lui tipic germanică, așa zice „schilleriană” admirabil (și cu tot firescul, fără pic de efort, căci a lui proprie) exprimată de actorul Johannes Herrschmann.

LA Institutul francez, seara, întîlnire cu publicul a prozatorului francez (de origine belgiană) Jean-Philippe Toussaint. Puțin peste 30, blond, destul de stingaci, nici o pregătire prealabilă, discuție a *bâtons rompus* care abia la urmă se încheagă și-ți dă o idee despre om, că adică nu e tocmai ageamiu (cum lăsa impresia la început). Vor fi fiind prozatorii totdeauna așa de stingaci, dezarmați, incoerenți? Lovinescu spunea același lucru despre Liviu Rebreanu. Memoria mea reține destule exemple dintre amicii contemporani. Doar că Toussaint e mai limpede în idei, chiar dacă, în cele din urmă, nu-s decît idei banale. El povestește cum a scris cele trei cărți: *La Salle de bain* (1985), *Monsieur* (1986) și *L'Appareil photo* (1989). După primul a făcut un film în colaborare cu John Lvoff. Succes de critică. Taxat drept „minimalist” și „postmodern”, nu crede în aceste etichete. O „bas-bleu” din sală îi furnizează stante pede o definiție a postmodernismului, că adică o operă post ... ar fi cea capabilă să furnizeze cititorului și comentatorului nenumărate „chei” interpretative, iar T., cu bun-simț replică: - Atunci Shakespeare e cel mai mare postmodern, după cum altă dată a fost mare „modernist”? În sală nu mai mult decît 25 de oameni, discuția trenează ca la noi, cu lungi pauze penibile după ce prozatorul și-a încheiat intervenția și a citit, prost, evident, din cele trei cărți ale lui cite unul-două fragmente alese la întîmplare și neterminate nici unul, căci ori i se părea pe parcurs că nu l-a ales bine, ori se plictisea primul de ele... Femeile de la Institut îmi evocă figuri familiare de acasă, inclusiv directoarea, îmbrăcată fără gust, cu furca, dar afectată în tot ce spune, convinsă că se află - ea și colegele ei - în posesia unor „mistere” hermeneutice. Masoneria femeilor care fac critică „nouă”.

VĂZUT *Un Amour de Swann*, tot la Institut, dar (păcălit) a trebuit să înghit versiunea germană. Trei actori buni: Jeremy Irons, Ornella Mutti și Alain Delon rămîn fără partitură. Sunt scene în care Swann (Irons) apare un Rică Venturiano și-mi dau deodată seama pe

ce muchie de cuțit se află chiar Prodan și teatrul lui Caragiale, cum rețor amorosă a finelui de veac (cu decorul și recuzita proprie, de care film face uz din belșug) pot lesne cădea contrariul intenției, în caricatură Courteline-Caragiale. Oricum, lea lui Schlöndorff rămîne rece, fără nici emoție, nici o vibrație. Asemenea op ar trebui „protejate”, lăsate numai pentru lectură, altfel se destramă și degradează în conștiința posterității.

WISEZ cu fel de fel de foști colegi, amici, prieteni la cataramă de ca împrejurări și opțiuni m-au despărțit mai categoric. Ca să nu mai dau vre nume, aleg să-i topesc pe toți într-personaj generic, să-i zic Ajunsul. Astăzi-noapte, vis cu Ajunsul în costu național, se ducea la o manifesta undeva pe lângă Cluj, unde se dezvel un monument. Eram cu B., în col librăriei, lângă „Continental” (loc preferat al întîlnirilor mele clujene), acolo unde au fost trase în decembrie primele salve și au căzut primii mor. Ajunsul se străduia să ne convingă s însoțim la dezvelire, ne face el rost itari și cojocel, apoi avea să urmeze chef și vinul l-a dat mitropolia.

JOUHANDEAU: „*toată lumea cre că locuiesc într-o casă și într-un oraș că vorbesc cu frații mei, că-i văd, fi ai fi ating, dar eu, eu știu prea bine orașul și casa nu mai sunt decît amăg iar frații mei doar iluzie.*” (din *Desp abjecție*). Terminat și cealaltă carte a J., *Carnets de l'Ecrivain*, amestec reflecții, moralități, jurnal, fragmente amintiri, portrete, anecdotice comentarii despre geneza și procesul creație ale operelor sale. Cîte observații percutante, și într-o limbă clasică, tot mai rară în frumusețe rece (numai Cioran o mai scrie astăzi, în Franța). Început acum, același, *Réflexions sur la Vieillesse et Mort* (1956), pe care o citeș oarecum distrat și a *contre coeur* fiindcă mă deprimă, presimțind în stări ce mă așteaptă, mă pîndes Identificările le pipăi cu neplăcere aproape spaimă. Montherlant îi spune lui J. într-o zi că nu voia să moară înainte de a citi cîteva cărți. „*E în tîlnă*”, comentează eseistul. Cîtă vren mai ai chef să deschizi o carte, să cufunzi în universul ficțiunii - mai po spera. Și în altă parte: „*Tocmai cînd dat totul, cînd nu mai ții la nimic, atunci pozezi totul, măcar așa mi se întîm mie.*” Nu doresc să cîștig bani dec pentru a-mi asigura independența și a ajut la fericirea citorva, fără să consimt vedea în rapacitatea ce se întinde juru-mi decît o invitație de a nu pus stavilă generozității mele. Trăiesc oameni care abia dacă observă că exist E un avantaj, fiindcă îmi e astfel cu al mai lesne să mă consider ca și mort. I felul asta pot să suport și să tac ori fără risc; nici măcar nu-s băgat seamă. Să nu regreți și să nu doreș nimic; așa, scapi și de ispita de a reproș ceva, cît și de minie”. Da, da, m recunosc! Dar... Cîteodată un cuvînt, un timbru al vocii e destul pentru a stric un echilibru prea fragil ca să rezist unui mecanism interior neascultător. S dărîmă atunci castelul din cărți de joc armoniei factice. Nu rezistăm mișcărilor de profunzime, convenția nu e decît un joc precar lesne destrămat.

RESTITUIT cărțile la Institut. La întoarcere, mă abat pe la Universitatea caut Romanistica. Palatul baroc, frum restaurat, e pustiu. Vacanță. Sfiala care intru, aceeași ca acum douăzeci de ani. Aceleași culoare, uși, săli de semina altădată familiare. Dar eu nu mai sun

același, încerc un sentiment de jenă, ca și cum aş comite o infracţiune. Infractorul unui trecut ce nu mai poate reinvia. Afişe, ca altădată, şi mici anunţuri, avize înfipte cu gămlii colorate: cineva caută cameră, altul oferă spre vânzare cursuri şi cărţi, profii îşi anunţă orele de consultaţie, o prelegere a unui oaspe din Franţa a fost aminată etc. etc. Pe o masă din hol, un *Vorlesungsverzeichnis* unde stau înşirate orele de Română, pe categorii de cunoştinţe şi teme. Din nou senzaţia însinuării într-un loc ce nu-mi aparţine, interzis. E ca şi cum aş privi pe un geam deschis în casa altuia, mă aștept să fiu apostrofat, sancţionat. Nu mai am ce căuta nicăieri.

SATELIT sovietic de 40 de tone, dereglat, cade dezordonat în spaţiu. Nu se ştie unde, poate între orele 22 şi 5 dimineată. Dacă se dezintegrează la o anumită altitudine, bucăţi de câteva tone pot provoca mari distrugerii. Semne ale apocalipsei?

OFENSIVĂ terestră iminentă în Kuweit. Irakul a rupt relaţiile diplomatice cu ţările aliate (de ce abia acum?) Iranul încearcă să medieze, dar americanii se arată mai degrabă iritaţi. Primejdie a escaladării, tot mai mare.

GARA, gara lui Caragiale, unde cobora în vremea exilului berlinez, fascinat de amintirea „Babacului” Beethoven. Clădirea e din 1909, Ion Luca a păşit aşadar pe acest peron, am senzaţia că-i văd silueta scundă printre călătorii ce coboară din tren, mă simt înviorat, reconfortat, mai puţin singur în spaţiul germanic.

SATELITUL zurbagiu rusesc a căzut azi în zori într-o zonă pustie din Anzi. Lumea a mai respirat o dată.

LA Bruxelles, Théâtre du Midi, piesa unei scriitoare contemporane: *Le Jour du Narval*, barocă şi suprarrealistă. „Narvalul” e un soi de balenă mitică, un monstru marin ce dă buza în corăbii şi le înghite cu totul. Acţiunea se petrece într-o ţară nordică, cetoasă, într-un timp mitic (ca la Blaga), când cetaceul şi-a făcut din nou apariţia. Tîrcoalele „narvalului” de-a lungul ţărmlui sunt semnul, prevestirea morţii cuiva. La palatul regal, conflicte sîngeroase între personaje-fantome, de carnaval tragic.

AZI, cu adevărat, începe carnavalul renan. Weiberfestnacht. Femeile preiau puterea în tot oraşul, în toată Renania. Dar orgiasticul grotesc e atenuat de cel tragic, al unei lumi pe buza prăpastiei. Din pricina războiului din Golf, multe proteste împotriva celor ce, cu tot preţul, voiau să celebreze (şi în aceeaşi veselă inconştienţă) carnavalul. Oricum, marele cortegiu de Rosenmontag s-a oprit.

PARADOXE: într-o lume dinamică, grăbită şi precipitată nimeni, totuşi, nu pare grăbit, precipitat şi nimeni, mai ales, nu întirzie. Mă surprind cuprins o clipă de panică, privirea aruncată pe cadranul ceasului întreabă: Nu întirziu? Nu, niciodată. În vreme ce acasă, într-o lume pasivă, lentă, cu ritmuri orientale (sau, mai bine spus, fără nici un ritm) totul e întirziat şi nu reuşeam, oricît m-aş fi străduit, să fiu punctual!

BĂTRÎNUL rus din vecini. Cînd ne vedem în staţia de autobuz, salută cu politetea patriarhală, rustică de la noi. Ūrcînd, ne aşezăm alături şi el începe deîndată să-mi povestească viaţa lui: era de 20 de ani în '44 cînd l-au arestat. A fost sub ocupaţia românească a Odesei. Ca toţi tinerii germani din zonă, a intrat

şi el în Weimacht. Cînd s-a terminat războiul, l-au prins, închis, anchetat, condamnat. Pe urmă, ani în şir de lagăr. Pînă în 1957 cînd a ieşit, îmbătrînit. Acum a emigrat, e aici, totul i se pare „wunderbar”, doar că nemţii fumează prea mult şi beau. De băut beau îndesat şi ruşii, a băut şi el votcă cu paharul sau direct din sticlă gîl-gîl, multă. Acum nu mai pune picătură pe limbă, bea doar cafea şi ceai, zeamă de compot. Ştiu eu ce e ăla „compot”? Îmi explică tacticos, convins că „occidentalii” habar nu au de fineţuri culinare, şi cu asta ajungem la gară şi ne despărţim.

LES ENFANTS de la grande route e un film documentar despre destinul copiilor „ieniş” (un fel de ţigani) smulşi de la familiile lor nomade ajunse în Elveţia şi „reeducaţi” între 1925-1972 de Fundaţia „Pro Juventute”, al cărei secretar atotputernic, doctorul Siegfried, avea imputerniciri de „tutore” legal asupra a sute de asemenea prunci. Film-anchetă: orfelinate, case de corecţie, închisori pe unde aceştii nefericiţi s-au perindat, minţiţi că nu au părinţi, orfani sau abandonati, pedepsiţi mereu, crescuţi într-un spirit cvasinazist sau comunist (totuna) în plină democraţie helvetă. De necrezut dacă arhivele şi supravieţuitorii n-ar depune mărturie în faţa reporterilor. În 1972, Herr Siegfried moare şi „Pro Juventute” îşi încetează activitatea. Vice-preşedintele în funcţie neagă trecutul infamant al organizaţiei, dar arhivele şi martorii vorbesc. De altfel, toată arhiva a fost transferată la un minister federal.

ASCULTAT conferinţa profesorului Helmuth Berschin de la Universitatea din Giessen: „Das Deutschlandbild in der französischen Literatur”, sub patronajul „Deutsch-Französische Gesellschaft” din Bonn. Lume puţină, aproape nimeni de la francezi, puţini tineri, mai mulţi bătrîni, cucoane în vîrstă, probabil membri ai Societăţii. Expunere sistematică, limpede, cu spirit de sinteză şi comentariu spiritual al citatelor (bine alese toate). În fapt, un excurs al modului cum s-a format imaginea (devenită apoi *cliseu*) Germaniei şi germanilor în sfera literară franceză, de la Doamna de Staël şi pînă azi, trecînd prin Hugo, Stendhal, Zola, Barbusse, Romain Rolland, Giraudoux, „colaboraţioniştii” şi pînă în anii postbelici ai împăcării. Cîteva momente marcante: Napoleon, războiul din 1871, prima conflagraţie mondială, ocupaţia şi de la '45 încoace. Fascinaţia şi respingerea au prezidat continuu raporturile spirituale franco-germane. Poncifele au acţionat mereu în sens negativ. Chiar cînd bunele intenţii n-au lipsit. Doamna de Staël,

aflată la Weimar în relaţii afabile cu Goethe, Schiller şi companionii lor, curioasă să se apropie de atmosfera grupului, lasă cîteva observaţii foarte simptomatice. Scriitoarei „angajate” cu patimă, i se părea spre pildă stupefiant că aceşti oameni, spirite superioare, trăiau într-o lume abstractă, a ideilor, cu totul în afara realităţii imediate: nici unul din ei nu citea ziarele!

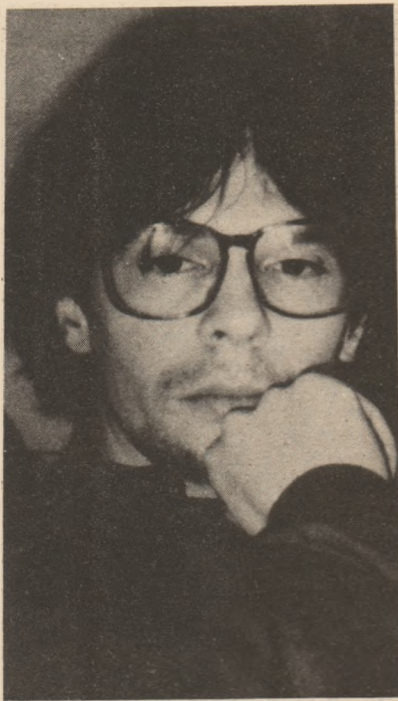
ASEARĂ, Dinescu. La început n-am vrut să merg. Am ieşit totuşi în oraş mai devreme, în ideea că o să mă decid acolo, o să mai văd, poate că am să flanez doar (vremea caldă, senină şi dulce persistă). Dau tîrcoale librăriei „Bouvier” după orele 19 (întîlnirea e fixată la 19,30), stau în faţa vitrinei - stampe, gravuri, cărţi, o continuă ispită. vine lume multă, neaşteptat, la întîlnirea cu Mircea. Mulţi români. Multă vorbă românească. Mulţi oameni în vîrstă. În cele din urmă mă decid, intru, plătesc biletul, urc în spaţiul rezervat acestei „Literatur Bühne”, cu micul bar poreclit „Libresso” (contaminare, cum arată afişul, între „libre” şi „espresso”, „Carfeluţă” cum ar veni) Locurile sunt ocupate aproape toate. Tineri, figuri provocante, personalităţi, venise şi graful Lambsdorf, preşedintele F.D.P. Poetul intră cu traducătoarea lui, doamna F. Mic speech introductiv, în care M.D. salută pe germani, pe germano-români, pe români, în fine, din sală. O menţiune specială pentru prezenţa grafului: „ferice de acel popor al cărui politicieni găsesc timp şi pentru poezie!” Apoi lecturi din poezia lui, cu traducere alternativă. Ţine cam o jumătate de oră, cu efecte amestecate. La textul românesc lumea mai rîde, mai zîmbeşte. Versiunea germană nu stîrneşte aceleaşi ecouri: uneori traducerea scapă nuanţele; alteori conotaţiile nu spun nimic nemţilor, fiind prea legate de lumea noastră românească. Efectul e potenţat însă la discuţii. Multe întrebări la care D. răspunde prompt, degajat, cu bun-simţ, chiar dacă uneori simplifică şi alteori nu atinge esenţa. Despre realitatea de azi din România, sub diverse raporturi, nu e tocmai uşor să vorbeşti, să dai absolut toate explicaţiile (cînd noi înşine nu le avem pe toate!). Dar cînd atacă situaţia culturii, artei, a condiţiei scriitorului, cînd arată că România e singura ţară din Est unde s-au strigat lozinci anti-intelectuale („Noi muncim, nu gîndim!”, „Moarte intelectualilor!” etc.), că unele performanţe n-au fost atinse nici de regimul „răposatului”, analiza e corectă, fără concesii, uneori vehementă, patetică. Nu ştiu însă dacă germanii au priceput-o în toate implicaţiile. A., cu care mă văd apoi, crede că D. a vorbit foarte bine, chiar în spiritul pragmatic al

occidentalilor. Aşa s-ar explica, zice, şi priza pe care o are aici în Germania. De fapt, primul scriitor român cu un succes real, nefabricat, nu doar de stimă dar şi afectiv, atît la critici cît şi la public. Fireşte că e aici şi contribuţia lui Werner Sollner, creditul unor mari cotidiane etc., apoi atuul unui farmec personal care i-a cucerit pe nemţi prin dezinhibiţie, lipsă de faşoane ş.a., de la mari politicieni cu care s-a întîlnit, la tot publicul ce-i populează sălile lecturilor şi dialogurilor: lume serioasă, „akademikeri”, cititori de poezie, dar şi snobi, „pankişti” etc.

À L'AMI qui ne m'a pas sauvé la vie face vîlvă nu doar pentru subiect (autorul-narator e condamnat de boala necrutătoare) ci şi pentru indiscreţiile despre prietenul mort a cărui identitate comentatorii o descoperă imediat cu răutatea specifică profesională: e vorba de Michel Foucault. Şi scandalul izbucneşte. Îl văd apoi pe Hervé Guibert la televiziunea franceză într-un dialog de o oră cu Poivre D'Arvor à propos de noul lui roman, dar nu numai. Lungă confesiune autobiografică, geneză a cărţilor lui (vreo 14), a bolii (Sida), a suferinţei şi a coabitării cu ideea morţii iminente. Impresionant. Şi totodată derutant. E o formă cu totul nouă de a exhiba un condamnat ce trăieşte un neaşteptat răgaz datorită unui medicament netestat, primit întîmplător şi care, spre deosebire de alţi pacienţi, i-a provocat lui o remisiune spectaculoasă. Figura lui Guibert e marcată de conştiinţa iremediabilului (amînat doar!), o anumită panică aluneacă uneori pe faţa slăbită dar încă frumoasă, o frumuseţe oarecum angelică şi devastată. Fotografiile lui (căci e şi artist fotograf şi cîţiva prieteni i-au organizat la Paris o expoziţie retrospectivă) au acelaşi farmec ambiguu: unele provocante, altele melancolice, lirice, pînă la iluzia că ar surprinde aburul respiraţiei. Proza, cam dezîlnată, neîngrijită, scrisă sub presiunea teribilă a timpului ce nu iartă, e atroce, de o brutală sinceritate ce nu se mai sinchiseşte de nimic, ştiindu-se „dincolo de bine şi de rău” ...

HOLDERLIN, în ultimii săi ani, îşi semna poeziile Scardanelli şi le data cînd 24 ianuarie 1676, cînd 24 mai 1748, cînd 25 decembrie 1841, sau 9 martie 1840, ca şi cum poetul s-ar fi eliberat deodată de teroarea temporală şi nu înţelegea să recunoască decît ciclul cosmic al anotimpurilor. (Apud Borel). Poate că această „levitaţie” între secole şi luni, ani şi zile cu o totală desfacere de calendar face libertatea şi fericirea poetilor. Oricum, privilegiul lor.

(Din Teritorii II)

Alex. Leo ȘERBAN

Developînd filmul unor fotografii ...

(În anumite cazuri spațiul devine - deși nu poate fi - unidimensional. Și foarte tăcut. Timpul se scurge înapoi, sau în fața lui, dar nu poate trece prin el. Orice zgomot rămîne înafară.

Există o imagine care se repetă cu încăpăținare, neavînd altă explicație decît prezența ei: imaginea trenului. În fotografiile pe care le-am făcut într-un sat, demult, trenul - trenurile - avansează spre haltă (oricine poate deduce), sau se îndepărtează de ea; dar cînd anume avansează și cînd se îndepărtează, fotografiile nu arată ... Trenul apare întotdeauna oprit - deși în momentul fotografierii el putea fi în mișcare, venind înspre haltă sau plecînd dinspre ea, foarte încet firește, dar totuși într-un anumit raport de instabilitate față de haltă; acest lucru fotografiile nu-l arată.

Există cîteva alte imagini-detalii: peronul, de exemplu, este de pietriș, la același nivel cu terasamentul; scara vagonului este prea înaltă. Este nevoie, deci, de un scăunel pentru a coborî sau urca: iată-l. Ceva mai încolo, imediat după gară, așteaptă căruța. Martin - un băiat blond de cincisprezece ani, cu dinți stricați, îmbrăcat în cămașă cu carouri, vestă, mereu cu o șapcă pe cap: aici în fața sfatului popular - pune bagajele în căruța. Se intră în sat pe la cimitir. Cîteva poze arată bălțile, gropile, gîștele trecînd prin noroi; apoi, o gîscă stingheră - o poză rătăcită de restul fotografiilor ... Casele cu obloane: în prim plan, obloanele caselor. Un preot pe bicicletă. Berzele oprite pe cer, între un cuib și altul; pozele nu arată mișcarea lentă a berzelor zburînd spre alt cuib - zbor care nu durează decît cîteva bătași de inimă. Dar totul se poate deduce.)

Era întotdeauna nevoie de un scăunel pus în dreptul scării vagonului pentru a coborî în halta C. Pe vremea aceea nu exista peron, Lila tocmea un băiat din sat care venea cu șareta să vă aștepte la gară; de fapt, dacă stai să te gîndești, era întotdeauna același - unul Martin, sas evident (stătea pe aceeași stradă cu Lila), un băiat de vreo treisprezece ani, blonziu și cu pistrui pe nas. Purta cămăși în carouri cu mîncile mereu suflecate, o vestă cafenie și uneori o șapcă de velur. Avea dinți stricați și o soră mai mare ca el, Anne-Liese, mare și văcoasă, care se pieptăna cu cărare pe mijloc și-și împletea o coadă lungă la spate. Mirosea a lapte prins, iar Martin a grajd. Cînd vă apropiați de gară, Mica deschidea ușa vagonului. Știați dinainte că urma halta C. după ruinele mănăstirii, ridicîndu-se brun-vineți în depărtare: de cum le vedeai, inima începea să-ți bată cu putere (spaima de a rămîne în tren, cu atîtea bagaje, fericirea de a fi ajuns, de a te fi întors, ca în fiecare an, la C. etc). Trenul încetineea, Mica scoatea capul pe ușa vagonului căutînd din priviri băiatul cu scăunelul, aflat la ordinele Domnișoarei: cînd îi zărea, striga

scurt, nazal: „Lila!”, și ei reperau atunci mîna care se agita făcîndu-le semn, așteptînd să se oprească trenul. Nefîndoielnic sentiment de importanță. Probabil însă că unii săteni rîdeau de spectacolul cu scăunelul, își stăruie în minte cîteva glume, nu tocmai nevinovate ... Sentimentul de importanță dispărea brusc odată ce puneai piciorul jos, încărcat de bagaje, mici și ridicoli, avînd de suportat pe deasupra și efuziunile Lilei care intra în transă guturală îndată ce vă vedea. Vă îmbrățișau firește, dar nu îți minte să vă fi sărutat și cu Martin de pildă - rostul lui se reducea la a încălca bagajele în șaretă și de-a o porni, mult înaintea voastră, pe drumul ce ocolea satul. Făceați probabil, în felul acesta, vreo trei kilometri, dar era mult mai scurt decît prin sat, pentru a nu mai pune la socoteală impresia dezastruoasă pe care procesiunea voastră pe ulița principală ar fi produs-o negreșit. Treceai pe lîngă un cimitir (cel ortodox), apoi vă pierdeai în marea de porumb și, în fine, ocolind celălalt cimitir (luteran), intrați în sat pe unde se sfîrșea cartierul săsesc - chiar pe strada pe care locuia Lila și (atunci încă mai trăia) mama ei, Tanti Jell: o zăreați de la distanță stînd în pridvorul porții, apoi, cu trecerea timpului, în pervazul ferestrei, făcîndu-vă cu mîna.

(Aceasta este pălăria de pai de sub scara ce ducea în pod.)

Să tot fi avut pe atunci în jur de optzeci de ani; nu-ți amintești să o fi văzut vreodată îmbrăcată în altceva decît în niște rochii largi cuprinzîndu-i trupul masiv, rochii lălii cu buzunare lăbărțate, rochii fără nici o formă ce puteau fi negre, și numai rareori pepit. Părul, absolut alb, îi era strîns la spate cu un pieptene de baga. Tanti Jell nu mai avea dantură și sărutarea ei abia se simțea, ca o atingere de pluș, pe obraz. Vorbea în surdină, cu vocalele trăgănate și ușor tremurătoare; uneori - îți aduci aminte - o auzai strigînd, pe Lila sau pe cineva din vecini, și atunci vocea ei căpăta neașteptate accente cristaline - accente care-i reveneau firește atunci cînd, față în față cu cratițele pe care le îmblînzea pe rînd, se pornea să le certe pentru neascultare ... Altădată (și parcă Mica a fost cea care ți-a atras atenția) ai auzit-o în timp ce cînta - dar ce putea să cînte, oare? Nu reții nici o „arie”, nici un trîl ... Probabil că nu făcea decît să *zumzăie*, cu gura închisă, vreun cîntec de ea inventat: atunci cînd era binedispusă (ceea ce se întîmpla, de regulă, dimineața: asta nu înseamnă că în restul zilei era morocănoasă, ciușă de puțin!), și era adesea, avea o fire veselă și deschisă, în același timp de o rară discreție - semn al unei educații perfecte. Observai, încă de atunci (uneori, lămurit de către Mica în privința dedesubturilor temperamentale care, pentru tine, erau lipsite de noimă și așadar de mister), diferențele uriașe dintre Jell și fiica ei: „Lila moștenește caracterul lui taică-su”, îți spunea, lăsîndu-te să înțelegi că acest lucru nu era în avantajul fiicei... Erăi însă prea mic pentru a dibui toate variațiunile de nuanță din tonul adulților care te înconjurau; știai însă, pentru că ți-o spunea, că Mica avea o adevărată venerație pentru bătrîna cu părul absolut alb, sora cadetă a tatălui său care murise încă de pe la 1920 și ceva ... Tanti Jell se născuse la Triest, și de fiecare dată, teancul substanțial de reviste italienești pe care-l căram pînă la C. era pentru ea: și citite erau, din scoarță-n scoarță, de Jell-exilata, mai citite probabil decît pe tot cuprinsul Cîzmei (mai pățimaș oricum, deși pe apucate) cînd socotea

că poate să lase o clipă cratițele ei neascultătoare ca să vadă ce se mai întîmplă prin lume. Se așeza în fotoliul-pat (în care, noaptea, dormea Mica), aprindea veioza cu abajur de paie și, cu lornionul cu mîner de baga într-o mină, urmărea rîndurile rostind cu glas șoptit fiecare cuvînt.

(Ferestrele înguste, încadrate de bătrînele bolți ale casei, sînt punctele purpurii ce confirmă amurgul; în apropiere curge un pîrîu: puncte prelungite. Și oprite. Lampa din cameră și eu, din profil. Nu mai e nimeni acolo. O nișă. Un fotoliu.)

Lila îi semăna, într-o oarecare măsură: era veselă și deschisă, cunoscută de toată lumea fiindcă lucra ca secretară la consiliul popular. „Flirta” cu majoritatea bărbaților, deși se apropia binîșor de cincizeci; n-aveai să afli niciodată dacă mergea mai departe de simplul flirt, și probabil că era destul de greu, într-o atît de restrînsă comunitate, să aibă amănți dintre bărbați care, oricum, erau căsătoriți. Dar comportamentul ei era extraordinar de liber pentru un sat, fie el și din Transilvania: nu era vorba numai de faptul că obișnuia să ia un pîhărel, două la birtul de vizavi de consiliul popular, unde vreun bărbat - sas sau român - îi „făcea cînte”, și ea nu putea să reziste tentației... Era vorba de tot comportamentul ei, de la felul cum se îmbrăca și pînă la afișarea dezinvoltă cu toți indivizii aceia însurați - în locuri publice, cum se spune, deși poate că tocmai acest lucru ar pleda în favoarea sa; apoi, persoana ei (cochetă, dinamică, descurcînd aproape totul în acel sat mîrșor) era înconjurată de un, cel puțin aparent, respect: cu sașii vorbea întotdeauna în germană (lucru care nu putea decît să fie în folosul ei, atrăgîndu-i popularitatea); posibil însă că o mare parte din unda de considerație din jurul său și al mamei sale venea din faptul că prezența lor în acel sat constituia un element mai degrabă exotic. Lila și Jell erau rămășițele vieții ale unei lumi dispărute dar nu mai puțin fascinante, două „foste”, doamne din înalta societate bucureșteană care, printr-un capriciu al istoriei, nimeriseră în timpul războiului în acel loc improbabil și rămăseseră acolo pentru totdeauna. Exodul general devenise cu atît mai fără întoarcere pentru ele cu cît apartamentul din Piața Rosetti fusese definitiv pierdut, laolaltă cu cecurile în bancă și cu bijuteriile, duse pe apa Sîmbetei ...

(Piața pompierilor satului. Ceva mai la stînga, mănăstirea: iată-o, văzută din cîteva unghiuri. Secolul XIII. Una din cele mai vechi din țară. Iar aici, o cană cu lapte.)

Forța acestor femei deposedate pare, astăzi, incredibilă: ele au supraviețuit dezastrului naționalizării, vicisitudinilor de tot felul, încropind, din ce putuseră salva, un spațiu nu numai habitabil, dar și de o infinită seducție - în strada Ghețari nr. 41, în cartierul săsesc din C., la sute de kilometri de Capitală. Pentru aceasta, Lila muncise ca o țărancă la aranjarea grădinii, la micul paradis floral și legumicol care reprezenta cea mai mare atracție a venirii la C., an după an.

(Pendula. Mi-aduc aminte că obișnuiam să o privesc atît de mult încît îmi lăcrimau ochii. Era, cum se vede, foarte frumoasă, din lemn încrustat, nelăcuit și nelustruit; cifrele de pe cadran au fost pictate cu destul de multe înfloriri, dar fiecare avea altă culoare: 6 era galben, 7 maro, 8 albastru, 9 gri, 10 vernil, 11 roșu, 12 negru, 1 verde, 2 violet, 3 oranj, 4 bleumarin, 5 cafea-cu-lapte. Limba mică era o ridicare,

limba mare un morcov. Inundațiile au distrus pendula, culorile s-au șters, lemnul s-a umflat; mi se pare că mătușa mea a păstrat mecanismul - restul a fost pus pe foc.)

Casa propriu-zisă fusese construită în secolul trecut (constataseși aceasta descifrînd în birnele tavanului din camera de dormit o inscripție purtînd data 1870 și ceva), cuprindea o verandă în hoch-parter, ca și restul camerelor de altfel, din care intrați în sufragerie (un paravan izola minuscula bucătărie și cufărul cu lighean care reprezenta „baia”) și, în fine, din aceasta pătrundeai în camera de dormit - care era imensă, cît un întreg apartament. Aici încăpeau un pat dublu, fotoliul-pat, toaleta cu oglindă rotundă, dulapurile, cîteva măsuțe și alte cîteva fotolii confortabile sugerînd un mic salon, între toate acestea existînd suficient spațiu pentru a te plimba cu bicicleta, dacă ai fi vrut... Patul și fotoliile erau acoperite cu huse de creton imprimat în albastru, roșu și alb, în timp ce husele scaunelor din sufragerie erau din creton înflorat roz și maro. Pe lada studioului trona televizorul - un „Temp 6” din cîte ți-aduci aminte -, numai că vizionarea unui program în bune condiții depindea în mare măsură de toanele unei centrale electrice din apropiere: adesea erăți obligați să vă imaginați singuri sfîrșitul unui film difuzat sîmbătă seara... Îți mai amintești de veioza deja-mentînată, făcută de fapt dintr-un vas mare de flori, roșu, căruia i se adăugase calota stil „pălăria vietnameză” și care era așezată pe un trepid înalt de ferforjé, precum și cele cîteva acuarele pictate de Lila pe cînd era încă la școală. Cărțile (cîteva ediții legate în piele, fără valoare, din Daudet, probabil și din Paul Bourget, alături de inevitabila „Bibliothèque Rose” și de niște studii de drept) erau ascunse într-o nișă în spatele fotoliilor din „micul salon”, în timp ce altele „garniseau” rama studioului.

(Un melc. Erău o groază de melci în pivniță. Lăsați dire lipicioase pe sticlele cu vin de soc. Zăvorul de la intrarea în pivniță, veșnic acoperit cu pinze de păianjen care, atunci cînd se deschidea ușa, se rupeau ca un sigiliu. Foarte misterios. Pătrundeai în tenebre. Frig și umed. Nu se frecventa, sub nici un motiv, noaptea.)

În camera de dormit erau, cu totul, trei ferestre prevăzute cu obloane (două în spatele toaletei, care dădeau spre uliță, una în stînga nișei, dînd spre grădină); sufrageria nu avea decît fereastra de la „bucătărie”, dincolo de paravan, puțină lumină mai intrînd prin geamul ușii dinspre verandă (dublă de o ușă exterioară, fără geam de data aceasta).

(Piatra aceasta am găsit-o lîngă moară, în apă. Seamănă cu o cămilă. Și aceasta, cu o bufniță. Geologii zoomorfe. Încă le mai păstrez. Am făcut mai multe clișee la lumina lumînării. Astfel, cămila apare brăzdată de o potcoavă iar bufnița este o bătrînă cocoșată. Într-o altă fotografie sînt pedepsit cu asprime și fața mea se transformă într-o bufniță. Biciul e pe dulap. Iată-l, desfășurat pe podea în formă de V. Fotografiile înfățișînd pedepse sînt numeroase: exceptînd probabilitatea ca ele să fi fost truate - o mină pătrunzînd în puterea nopții și schimbînd filmul -, la ce au folosit toate aceste pedepse? La a mă face mai trist, atît ...

E foarte mult de atunci, fotografia nu acuză trecerea timpului. Piața de pompieri, din fața casei - și într-un colț al ei s-a format un grup de copii,

jucându-se în umbra plopilor. Printre copiii aceștia, dacă te uiți mai bine, distingi un pitic (altminteri pare tot un copil, doar că are costum, cravată și chipul chinat de rictusuri-riduri). Fotografia l-a surprins ca făcând parte din acel grup care joacă baba-oarba - de fapt, el traversa piața și se apropia de casă. Lucrul acesta nu putea fi prins în imagine. Așa că Iulius pare că stă pe loc, împins oarecum înspre fundalul de gard al mănăstirii și fixat pentru eternitate; alături, lespedea lui Iulius din cimitir.)

Revezi o imagine: la prima geană a zorilor, încă năucit de somnul pe care, gustându-l cu voluptate, încerci inconștient să-l reții cu brațele moi peste piept, în oglinda rotundă a camerei, Lila care se machiază ... Există în mîinile ei un aparat de tortură cu care apucă unul din cei doi globi oculari, holbîndu-l înafară; ochiul acela fix, uriaș, care te privește pe cînd încerci să te trezești. Inconștient îl pui pe seama coșmarului din care credeai că ai scăpat și-acum îți dai seama că nu te-ai trezit: ochiul acela holbat te va privi pînă la capătul somnului, inutil să-ți ridici brațele moi încercînd să împiedici visul ... Apoi, dimpotrivă, îți dai seama că nu este vis - brațele tale moi - ochiul acela - este acolo - și tortura este acolo, dar nu pentru ea - ci pentru tine! Văd aceeași imagine repetîndu-se năucitor, ca după un narcotic, Lila care se machiază, instrumentul acela din mîinile ei îl întoarce spre mine - în oglindă - mă apropii de oglindă și sînt înghițit ca un fotoliu moale, destrămbîndu-mă sub husele lui ... (Trăsurica aceasta e a morarului: partea din față, cu banchetă comodă de două locuri, putea fi folosită oricînd - duminica la plimbare, de pildă -, iar cea din spate servea la încărcarea sacilor cu făină. Morăreasa, care n-a vrut să se mai suie pe banchetă acoperă roata din spate a trăsuricii, puțin mai mare decît cea din față; morăreasa a murit acum doi ani. Un buchet de stînjenei. Sămînța a fost pusă de Mica. Erau și galbeni, și mov - culoarea ei preferată. Răsadul din dreapta cum intrai în curte; lăudați de oricine venea. Ție ți se păreau prea grași, prea dolofani pentru niște flori. Și nu țineau mai mult de două zile: stînjenei obezi ofilindu-se la soare. Fotografia următoare arată ultimul stadiu de descompunere a stînjeneilor.)

(dintr-o pagină de jurnal) - 21 mai 1987: A murit Lila. Într-una din aceste nopți am visat că ea ne comunică vestea mărîtișului ei - și, cînd m-am trezit, am avut presentimentul că ceva i s-a întîmplat ... De fapt, vestea morții ei o aflui abia luni. Deși nu am văzut-o de la incinerarea lui Mica acum patru ani, moartea ei mi-o readuce în memorie mai pregnant ca atunci - mi-o readuce în fața ochilor împreună cu cele mai frumoase vacanțe ale vieții mele, cele de la Cîrța.

Borges, dacă nu mă înșel, spunea că moartea începe cu adevărat abia atunci cînd ultimii oameni care te-au cunoscut trec în neființă ... Mă gîndesc la aceasta acum, la moartea Lilei: ea era ultima care știa, care fusese de față la fericirea care s-a numit Cîrța. O parte importantă a vieții mele (ca intensitate, oricum) se pierde odată cu ea. Mă regăsesc cumplit de singur, de parcă toate lucrurile pe care mi le amintesc le-aș fi visat, fără un martor care să le confirme. Cum de nu m-am gîndit la ea, la Lila, mai des? Dintre noi toți, era cea mai vulnerabilă, cu un plămîn lipsă, fumînd în continuare ...

Fug unii printr-o pădure

CîND începe filmul la televizor, ea e deja terminată, dar nu recunoaște în ruptul capului. Du-te, domne, în pat - îi spun copiii - ce rost are să moțâi așa în fotoliu. Ea - că nu moțâie deloc, că atîta distracție are, televizorul, dar nici nu se termină bine genericul și capul îi cade pe spate. La împușcături tresare, deschide ochii - fug unii printr-o pădure. I-au prins? Întreabă somnoroasă ca să arate că a urmărit. Încă nu, rîd copiii, dormi liniștită. Cum să dorm, e oala cu ciorbă pentru mîine pe foc și mai am de curățat și mazărea. După un timp o zgîlție, hai, mamă, zău, du-te la culcare, ne sforăi în cap aici. I-au prins? Nu pe toți, unii au scăpat. Auă! eu, o fi scăzut ciorba aia de tot, și mai am și mazărea. Dar noi în filmul ăsta de fapt cu cine ținem?

Push

DE CE ți-e frică de mine? o întreabă netezindu-i reverul paltonului fostul canotor care arată de parcă ar fi înnoptat într-o sală de așteptare. Și miroase așa. Hai să bem o cafea, îi spune doamna, și, văzîndu-i stînjeneala, am eu bani, nu-ți face probleme. Păi-păi... În cafenea, prima ieșită în cale, o urîșenie, el se salută cu un țigan burtos, cu inele. E un bișnițar, îi explică. Se ocupă cu valută și femei. Ce fel de cunoștințe mai ai! Oamenii și ei, acolo.

Li se aduce cafeaua în pahare cu amprente de buze grase și degete. Pe sub masă, prin ciorapul subțire, simte genunchiul lui, adică blugii umezi și scortoși. Povestește-mi. În parc, în capătul dinspre Șoseaua Nordului, e o statuie, un nud culcat. Cînd eram puști, fumam cu gașca acolo și stingeam țigările pe pubisul de piatră. Nu asta. Altceva. Verișoara mea trăiește cu un negustor italian care i-a cumpărat pe valută o garsonieră, dar are și un iubit student. Cînd vine investitorul cu afaceri, studentul trebuie să-și ia tălpășița din cuib, suferă și se îmbată, zice că o să-l omoare pe macaronar. Dar după ce pleacă ăla, se întoarce în garsonieră și trăiește bine mersi în continuare cu vară-mea, vînzînd cadourile aduse de italian. De ce nu-ți bei cafeaua, e bună, fierbinte. Nu-mi place ce îmi povestești, nu mă interesează lucrurile astea. Ele există. Ce altceva să-ți spun? Despre tine. Păi - se uită în fundul paharului, la zaț - după 35 de ani întîmplările încep să se repete. Le cam știi. Doar că îți cade părul, se strică dinții, îți pasă mai tare de bani, ai chef de altceva, nu știi exact ce, și atunci tragi cîte o beție... Lasă cu grijă paharul pe tăblia de plastic negru și îi strecoară

Adriana BITTEL

Subiecte pentru verbe tranzitive

mîna pe sub fular, pe gît. Degete fierbinți, cu buricele aspre. Fără să vrea, obrazul doamnei se apleacă prinziindu-i palma între umăr și gît, într-un gest pisicesc și buzele îi ating încheietura, acolo unde zvîcnește pulsul. Apoi se scutură. Dacă nu ne-ar vedea nimeni, m-ai lăsa să te mîngîi? Hai să mergem, e tîrziu - își adună mînușile și geanta, își încheie paltonul - și el știe că l-ar lăsa. Ea îi întinde discret suta pregătită și o ia înainte. Bișnițarul o evaluează cu dispreț. Trecută bine. Doar poșeta și cizmele, piele veritabilă, fac ceva parai. Deși pe ușă scrie push, doamna, fisticită, o trage spre sine. Fostul canotor, după ce a dat pe gît și paharul ei de cafea, vine din spate și împinge ușa rîzînd. I se văd incisivii cariați. Îl privește neajutorată. Vrea acasă, la discurile, cărțile și pisica ei. Ești frumoasă - îi spune atît de tare încît ei i se pare că toată cafenea aude batjocura, apoi îi întinde restul. Ea îi face semn: lasă... El îi aruncă furios pe trotuar. Doi țigănuși se reped să adune măruntșul.

Vizită în casa unui bărbat în absența soției sale

TRECUSERĂ cîțiva ani de la descoperirea aceea și oricît se căznea să-și vadă de treabă ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat (și chiar nu se întîmplase nimic, era îndrăgostită, atîta tot), o obseda figura, gesturile, vocea colegului de birou. Simțea că și el luptă cu atracția, că între ei se stabilise o chimie subtilă, mînuiau cu precauție un expozibil și cele mai banale schimburi de vorbe și priviri deveneau o înfruntare de dorințe inavuabile. Ca doi oameni rezonabili, trecuți de prima tinerețe și cu obligații, puneau mai presus de simțuri bunul simț, care blama la alții pasiunea adulteră. Și-apoi complicațiile, minciuna, vinovăția, disconfortul psihic chiar nu răscumpărau jumătatea aia de oră cînd ar fi putut uita de toate. Dacă ar fi putut. Așa că se țineau bine în frîu și nimeni dimprejur nu bănuia nimic, doar în momentele dinainte de somn supapa slăbea, țîșneau nerușinate scenarii ale împlinirii și familiștii cumsecade s-ar fi vrut tineri și fără nici o opreliște în simțuri.

Cînd i-a spus că, pentru bilanțul pe care-l făceau împreună, vor trebui să lucreze și duminică, acasă la el - soția e plecată, vor avea liniște - ea s-a ghemuit ca și cum ar fi primit un pumn în plex. Deci o s-o facem și pe asta, a murmurat gînditoare și el a încuviințat cu o mișcare abia schițată, apoi au evitat să mai rămînă singuri pînă la sfîrșitul zilei. Era vineri. Sîmbătă ea și-a cumpărat lenjerie nouă, cu dantele. A gătit pe două zile, fiecăruia din membrii familiei - mîncarea favorită, plus plăcinte cu vișine. S-a trezit în toiul nopții, s-a epilat și și-a dat unghiile de la picioare cu oă, ceea ce nu făcea decît o dată pe an, cînd plecau la

mare. N-a mai putut adormi, tot încercînd să-și închipuie cum o să decurgă întîlnirea. Se poticnea în amănunte penibile. Anticipa cum se va simți după aceea. Ca un closet. Mai bine i-ar telefona în zori, să contramandeze.

Dar, la ora convenită, sufocată de emoție apăsa pe soneria casei lui. I-a deschis imediat, de parcă ar fi așteptat îndărătul ușii. Sau se temea să n-o vadă vecinii. Era foarte schimbat, cu șort, tricou și papuci. Picioarele prea subțiri, păroase. Prin tricou se reliefa un început de burtă pe care costumul îl camuflesc. N-ar fi vrut să observe aceste defecte fizice. Totdeauna i se păruse perfect. Apartamentul mirosea plăcut, a lămîie. Din antreu a văzut pe ușa deschisă a bucătăriei gresia lună și hortensia de pe frigider.

S-a lăsat condusă - mîna lui între cot și șold, nerăbdătoare - în camera de zi, cu draperiile trase filtrînd galben lumina și o rază strecurată clipocind pe mocheta de culoarea tutunului. O prezență feminină stăruia în cameră - lucrul de mînă cu andrelele înfipite în ghem, pe o măsută, trandafirul japonez plin de flori și boboci (ăștia nu înfloresc decît dacă sînt îngrijiiți cu afecțiune, avea și ea unul dar făcuse doar cîteva flori anemice și spălăcite), o cutie de lemn cu mărgelă, sub televizor.

El îi răsufila fierbinte în ceafă și mîna urca de pe șold spre sîni. S-a întors să îl privească. Obraji congestionați, sudoare pe frunte. Avem tot timpul, lasă-mă să-mi trag sufletul. Bine, mă duc să fac o cafea. Pot să mă spăl puțin pe față? Sigur, baia e pe culoar, în fund. Pot să faci și duș pînă e gata cafeaua. Pe etajeră, deasupra lavoarului, o sticlă de colonie aproape goală, creme de față, un flacon de Rudotel, alături de ustensile de bărbierit. Pe mașina de spălat, lîngă cutiile cu detergent, o pungă cu bigudiuri și o perie de cap în care rămăseseră cîteva fire lungi cărunte.

A dat drumul la apă și s-a spălat îndelung pe față, cu senzația că e privită în timp ce face un lucru necuviincios. În cuiarul de pe ușă atîrna un halat de baie roz cu glugă. Apa amestecată cu transpirație îi intrase în ochi și o ustura. N-o să-ți fac una ca asta - s-a adresat în șoaptă halatului. Pur și simplu nu mă simt în stare. Nici mie nu mi-ar plăcea deloc o femeie străină în baia mea, printre lucrurile mele.

El era încă în bucătărie, se auzea zgomot de lingurițe și pahare. Mirosul cafelei îl acoperise pe cel de lămîie. Fă-te comodă, i-a strigat, vin îndată, aveam pe-aici și o sticlă de Martini, n-o mai găsec.

A mai cuprins într-o privire circulară camera, canapeaua cu perne decorative (de sub una se iveau un prosop), și-a azvîrlit geanta pe umăr și s-a îndreptat tiptil spre ieșire. El, cu spatele, cotrobăia prin frigider.

A închis ușa încet de tot. În stradă, un cîine vagabond s-a ținut după ea, adulmecînd-o. N-am ce să-ți dau, zău n-am - și îi părea rău de potaia jigărită, de lenjeria ei cu dantele, de bărbatul descumpănit stînd acolo singur cu două cafele și două pahare de Martini.

Între stagiuni

■ **Cortina a căzut pentru două luni. Teatrele sînt în vacanță. Perioada dintre stagiuni este deopotrivă una a amintirilor și a proiectelor. Pornind de aici, încercăm să oferim cititorilor noștri ceea ce s-ar putea numi o carte de vizită a principalelor teatre din București și din țară: repertoriul, premierele stagiunii trecute și ale stagiunii viitoare, turnee, festivaluri, premii (acasa ori în străinătate). Nu facem publicitate (și încă gratuită!), informăm. Și nu vom ocoli, acolo unde sînt (și unde nu sînt?), dificultățile teatrului românesc al epocii de tranziție: publicul, sălile, încasările, subvențiile, sponsorizarea. Ordinea trecerii în revistă este întâmplătoare, în funcție de posibilitatea pe care am avut-o de a ne documenta, acum, vara, cînd teatrele sînt în vacanță și cortina a căzut pentru două luni.**

„Ubu Rex cu scene din Macbeth“

O stagiune a turneelor

„Titus Andronicus“ de Shakespeare

TEAȚRUL Național din Craiova, înființat în 1850, ocupă un loc deosebit în istoria teatrului românesc. Creat din pasiunea și strădaniile lui C. Caragiale și C. Mihăileanu, Teatrul din Craiova concentrează în jurul său, de-a lungul timpului, personalități impresionante: actorul Teodorini, director în 1870, Roman Bulfinski, Elena Teodorini, Aristiza Romanescu. În 1911 directorul teatrului a fost Emil Gîrleanu, iar director literar Liviu Rebreanu. Mari piese din repertoriul național, dar și internațional, au susținut cu succes afișele numeroaselor stagiuni. De neuitat a rămas și interpretarea din 1920 a actorului Ion Manolescu în *Hamlet*.

Mai tîrziu mulți s-au mulțumit să lipească o simplă etichetă: teatru de provincie. Totuși el a atras în continuare regizori importanți, care au montat aici într-un spirit profesionist și care au marcat treptat în menținerea tradiției și în redescoperirea valorii. Mircea Cornișteanu, Cristian Hadjicula și Silviu Purcărete pleacă, pe rînd, din București și se mută în provincie! De ce? „Nu întâmplător”, mărturisea cîndva Silviu Purcărete. „Teatrul din Craiova e un teatru mult mai profesionist și mult mai puțin provincial. Aici se lucrează într-un regim mai aproape de nivelul profesionist.”

Acest nivel profesionist a fost elementul fundamental în montarea pieselor *Piticul din grădina de vară*, *Ubu Rex cu scene din Macbeth*, *Titus Andronicus*, pentru a numi doar cîteva dintre cele care au atras atenția criticii noastre, participarea și obținerea a numeroase premii la festivalurile naționale și, în sfîrșit, selectarea pentru mari festivaluri internaționale. Amănunte despre turneele din această stagiune ale Teatrului Național din Craiova am aflat din discuția pe care am

avut-o cu domnul Emil Boroghină, directorul teatrului și cu domnul Patrel Berceanu, secretarul literar.

Rezultatele participării Teatrului Național din Craiova la Festivalul Edinburgh din august 1991 sînt deja cunoscute. Ar trebui doar să reactualizăm faptul că cele două premii primite la Edinburgh - *Premiul Criticii* pentru cel mai bun spectacol de teatru și *Premiul Fundației Hamada* pentru perfecțiune artistică - marchează recunoașterea și cariera internațională a acestui teatru.

Stagiunea 1991-1992 este deschisă cu piesa lui I.D. Sîrbu, *Pragul albastru*, iar la puțin timp are loc premiera piesei lui Felix Aderca, *Muzică de balet*. Repetițiile regizoarei Daniela Peleanu cu *Îngrijitorul* de Harold Pinter sînt întrerunse pentru a fi reluate cele de adaptare a piesei *Ubu Rex cu scene din Macbeth* care va fi prezentată în 13, 14 noiembrie la Festivalul *Theaterformen '91* de la Braunschweig. În 1990 se prezentaseră, în același festival, „Furtuna” în viziunea regizorală a lui Peter Brook și „Titus Andronicus” realizat de Peter Stein. Nu neapărat piesele, ca text, stau în centrul acestui festival, ci concepțiile regizorale și

oamenii care le realizează. Această idee a festivalului a făcut ca în anul 1991 să-și prezinte spectacolele: Lev Dodin - *Demonii*, George Tabori - *Moartea lui Nathan*, Andrzej Wajda - o operă din folclorul național polonez *Nunta* și... Silviu Purcărete - *Ubu Rex cu scene din Macbeth*. Festivalul, ca majoritatea festivalurilor internaționale nu este dotat cu premii. Selecția și participarea reprezintă o recunoaștere a valorii spectacolului.

De la Braunschweig direct la București, la Festivalul Național de teatru I.L. Caragiale. Acesta răsplătește talentul și profesionalismul trupei și al regizorului Silviu Purcărete prin decernarea *Marelui Premiu* al Festivalului și *Premiului pentru regie*.

Peste cîteva zile au loc la Craiova zilele *Felix Aderca* la care, alături de un numeros public, de critici și de scriitori, participă și consilierul cultural al Ambasadei Israelului la București împreună cu reprezentantul Uniunii asociațiilor de scriitori din aceeași țară. Teatrul Național din Craiova primește *Premiul Felix Aderca*.

DAR..., oboseala acumulată își spune cuvîntul! Cîteva îmbolnăviri ale unor actori importanți fac ca programarea spectacolelor să nu se desfășoare normal. Repetițiile au și ele de suferit. Premiera cu *Îngrijitorul*, programată pentru sfîrșitul lunii decembrie, nu poate avea loc și este decalată la sfîrșitul stagiunii. Mobilizînd trupa, regizorul Silviu Purcărete începe repetițiile la *Titus Andronicus* - spectacol vizat de organizatori pentru a participa la Festivalul Shakespeare de la Tokyo. Premiera a fost fixată pentru 29 februarie. Tot pentru atunci a fost anunțată și vizita directorului teatrului *The Globe*, din Tokyo, domnul Seiya Tamura. Termenul limită, însă, creează o stare de irascibilitate. Regizorul are sentimentul că nu-i îndeajuns de inspirat și demolează într-o oră ceea ce

construise într-o săptămînă. Treptat, marile momente încep să se simtă, devin vizibile. Silviu Purcărete rămîne, în continuare, nemulțumit de el. Premiera este amînată pentru 14 martie. Dar în seara de 29 februarie 1992 asistă la repetiție trei mari directori: directorul teatrului *The Globe*, domnul Jan von Veijmen - directorul Festivalului Holland de la Amsterdam și domnul Christopher Barron - directorul asociat al Festivalului Internațional Edinburgh. Urmarea: o lună în care colectivul teatrului va fi numai pe drumuri: Parma, Tokyo, București, Jerusalem. Cei rămași acasă repetă *Gin-rummy*, piesă a cărei premieră are loc între turneul de la Parma și cel de la Tokyo.

La Parma, *Ubu Rex cu scene din Macbeth* este reprezentația de cea mai mare greutate, domnul Giorgio Genari, directorul Festivalului, vorbind mereu ca despre un „spectacol magnific”. La Tokyo, unde se jucaseră spectacole regizate de Sir Peter Hall sau de Ingmar Bergman, *Titus Andronicus* este excelent primit.

„Trupa numește acest turneu «experiența Tokyo»”, mărturisește domnul Emil Boroghină.

Ubu Rex cu scene din Macbeth este cîntec de unii critici de la Festivalul Israel de la Jerusalem drept cel mai bun spectacol de teatru prezentat în ultimii zece ani. Să nu uităm că în cele 31 de ediții ale Festivalului s-au jucat spectacole de Peter Brook, Andrzej Wajda, Kantor, Bergman, Liubimov...

După o stagiune a turneelor urmează să se deschidă, în 15 septembrie, stagiunea 1992-1993 care, deocamdată, face în stația publicului din România: *Escu* de Tudor Mușatescu, regia - Vasile Buz, premiera - 15 septembrie; *Îngrijitorul* de Harold Pinter, regia - Daniela Peleanu, premiera - 16 septembrie și... multe alte surprize pe care, încă, nu le divulgăm!

Marina Constantinescu

„*Ubu Rex cu scene din Macbeth* este realmente o secvență opulentă și îndrăzneată de teatru vizual”. Siegfried Barth, *Braunschweiger Zeitung*, 15.11.1991.

„În contextul de înalt prestigiu al Festivalului *Theaterformen '91*, alături de creații regizorale semnate de Lev Dodin, Andrzej Wajda sau G. Tabori, spectacolul craiovean *Ubu Rex cu scene din Macbeth* s-a dovedit încă o dată a fi de autentic nivel internațional.” Andrei Băleanu, *Deutsche Welle*, 20.11.1991

„Teatrul din Craiova ne învață prin *Ubu Rex cu scene din Macbeth* că e posibil să se transmită spectatorului frisoanele unui regim de teroare, fără să fie măcar nevoie

să se rostească nume. Trupa este stilizată la maximum: stil grotesc, care se potrivește bine cu urîtenia și oroarea; stil demonstrativ, care arată partea distructivă a regimului și fața hidoasă a cultului personalității.”

„Această fantastică piesă de teatru are o vigoare și o intensitate formidabile, care ne arată că ceva a fost putred în România.” Elyakin Yaron, *Ma'Ariv*, 27.05.1992

„Teatrul Național din Craiova cu *Titus Andronicus* de Shakespeare transformă total caricatura, care depășește realul, într-un real coșmar.” *Asahi Shimbun*, Tokyo, 9.05.1992.

Alte două filme de vacanță

CE POATE VEDEA la cinematograful un om simplu și liniștit dintr-un București canicular? O comedie sau... altă comedie; calitatea nu mai are importanță nici pentru omul simplu, nici pentru omul sofisticat, poantele și gag-urile își pierd savoarea, puterea de a (te) amuza se amestecă cu intensitatea temperaturii astfel încât singura reacție a spectatorului rămâne un zîmbet anemic de-a lungul întregii proiecții. Celelalte manifestări ale vitalității (hohote de rîs, aplauze la scenele „tari“, fluierături sau comentariile ce încurajau pe unul sau altul dintre eroi în momentele cheie) au dispărut din reacțiile publicului obișnuit cu o receptare activă a oricărui film, fără a marca astfel un comportament conștient civilizat, ci numai vlăguirea temporară a unor resurse de energie.

Obiectul acestei detașări față de ficțiune îl constituie o producție italo-americană (sau americano-italiană) regizată și interpretată de binecunoscutul partener blond-cu-ochi-albaștri al „celebrului“ Piedone în *Par și impar* - Terence Hill. Jucăria imaginată de Terence Hill se numește *Lucky Luke* sau, în traducere, *Norocosul Luke* și este cea mai recentă „livrare“ pe piața cinematografică realizată de Regia

Autonomă de Difuzare a Filmelor. Al doilea „obiect“ este *Cum ieși din lift la stînga* (în regia lui Edouard Molinard, pe un scenariu semnat de Gérard Dauzier și avînd o distribuție sonoră - Pierre Richard, Emanuelle Béart, Richard Bohringer) - o comedie ce relansează imaginea timidului îndrăgostit din *Sînt timid dar mă tratez*, de astă dată cu un personaj matur dar în egală măsură dezorientat de seria ghinioanelor care îl împiedică să își mărturisească iubirea.

Mizînd pe popularitatea lui Pierre Richard - consacrat în partituri ce au impus un erou simpatic, desprins de concretul realității înconjurătoare pînă la inocență, reușind astfel să bulverseze pe oricine se apropie de el - realizatorii filmului *Cum ieși din lift la stînga* (1988) au tratat cu destulă superficialitate celelalte aspecte menite a crea substanța unei comedii. Povestea în sine - Yann, pictor, îndrăgostit de o frumoasă Florence căsătorită încearcă să o cucerească, însă liniștea fi este tulburată de vecinii săi, un cuplu (interpretat cu vervă de Emanuelle Béart și Richard Bohringer) ciudat pînă la violență, o violență desigur deturnată către zona amuzantă a întâmplărilor - se construiește prin acumularea treptată a cîtorva

În premieră: *Norocosul Luke*

poante, repetate de un număr suficient de mare pentru a-și pierde eficiența. Dacă mai adăugăm și faptul că încurcăturile provocate de confundarea pistolului-brichetă cu pistolul adevărat (și invers) amintesc prin identitate de *Pantera roz* și implicit de Peter Sellers, umorul propus în acest film începe să se dilueze.

Revenind la *Norocosul Luke* vom spune numai că spectatorul nu poate fi la fel de norocos precum personajul principal al acestei parodii la adresa western-ului și a filmelor americane cu indieni. O istorie despre întemeierea unui oraș în Arizona, la sfîrșitul secolului trecut, un story cu pistolari care nu se împușcă, cu „răi“ care cîntă spre a-i îndușoșa pe indieni, și „buni“, atît de buni încît nimeni nu îi mai apreciază. Acțiunea

este rudimentară, dorința realizatorului de a spulbera prin ironie tiparele arhicunoscute ale genului degenerază în situații fără haz, farmecul blondului-cu-ochi-albaștri nu mai funcționează cu același succes de acum douăzeci de ani, nici o idilă nu se înfiripă între erou și patroana saloon-ului local. Pe scurt, publicul nu are nici o satisfacție urmărind o suită de false aventuri, ascultînd comentariile unui cal - devenit personaj pozitiv alături de șeriful de ocazie interpretat de Terence Hill.

Pe de altă parte, nimeni nu știe/nu află de ce Luke este un om norocos. Cu atît mai mult cu cît nici cei din jurul său nu își explică sursa acestui noroc.

Miruna Barbu

CRONICA MUZICALĂ

de Alfred Hoffman

Profesorii de pian

FOARTE MULȚI MUZICIENI își încep ucenicia în contact cu clapele pianului. Cînd am intrat la Academia Regală de Muzică, ținînd minte că profesoara Florica Musicescu m-a trimis la Rector, maestrul Mihail Jora, care m-a primit cu simpatie - dacă a spus Florica, e bine! - iar compozitorul și pianistul Paul Jelescu mi-a controlat aptitudinile ritmice (cred că folosind textul unei *Gavote* de Prokofiev) și memoria muzicală fundamentală. Veneam după cîțiva ani de studiu cu Ada Năsturel, una din discipolele pedagogiei propagate de Domnișoara Musicescu (așa era cunoscută) și care a contribuit la formarea multor ucenici și maeștri ai clavierului. Amintesc toate acestea acuma, după o convorbire pe care am avut-o cu profesoara Olga Szél, șefa catedrei de pian de la Liceul „George Enescu“, întorsă de curînd de la Londra, unde prezentîndu-și o elevă înzestrată - pe fiica ei, tînăra pianistă Ana Szél - a luat parte la reuniunea secțiunii engleze a *E.P.T.A. (European Piano Teachers Association)*, producînd o foarte bună impresie. Desigur că asemenea lucruri trebuie legate și de activitatea ramurii românești a *E.P.T.A.*, însuflețită de profesorul Dragoș Tănăsescu de la Academia de Muzică din București și de soția lui, profesoara Aurora Ienei, de asemenea cunoscută ca una din elevele preferate ale Floricăi Musicescu. În luna iunie a anului în curs, această secțiune din țara noastră a organizat o întîlnire la Constanța, cu participarea unor profesori de peste hotare, cu program științific și artistic în miezul căruia s-a aflat evocarea figurii, concertisticii și

pedagogiei lui DINU LIPATTI - întrucîpînd pe plan mondial perfecțiunea, cel mai înalt nivel al pianisticii veacului nostru.

În România, desigur că deprinderile pianistice au o istorie din care nu poate lipsi preocuparea pentru a da o educație cît mai completă și îngrijită „domnișoarelor de pension“. De multă vreme însă, a fost depășit acest nivel. Dovadă este că de aci a plecat în lume Dinu Lipatti - care cu toate că a învățat ulterior cu mari muzicieni ca Nadia Boulanger la Paris, cu Alfred Cortot și Yvonne Lefebvre, a subliniat permanent că învățătura Floricăi Musicescu a fost hotărîtoare în formarea aparatului său pianistic, după cum Mihail Jora a fost un profesor de compoziție pe îndrumările căruia cele ale lui Paul Dukas, de mai tîrziu, s-au întemeiat ca pe o bază de soliditate și ridicat nivel intelectual. Să nu uităm că de decenii întregi Valentin Gheorghiu continuă a ridica pianistica românească pe culmi de muzicalitate și desăvîrșire stilistică - reprezentînd o altă filieră, paralelă cu prima și nu mai puțin fertilă - cea a discipolilor unei alte *Domnișoare* de seamă, Constanța Erbiceanu, elevă a lui Carl Reinecke și adăpată la înalta muzicalitate a compozitorului german Max Reger. Dacă luăm în considerare că fiica lui Gavriil Musicescu prelungea tradiția lui Robert Teichmüller, profesor și pianist din Leipzig cu forță de iradiere în întreaga Europă, aceste izvoare însumate duc la concluzia că întemeietoarele învățămîntului clavierului de la noi au încadrat de timpuriu cultura pianistică într-un peisaj demn de a fi luat în seamă oriunde. De aci pleacă și drumul Mariei

Fotino - care a mai avut fericirea de a întîlni și înalta muzicalitate a lui Edwin Fischer -, după cum Dan Grigore, un alt pianist important al contemporaneității, și-a început și el formarea artistică în țară mai înainte de a și-o fi desăvîrșit la izvoare străine de asemenea de mare calitate.

N-ar trebui să omitem că și la Cluj înflorește o școală pianistică semnificativă, reprezentată de pildă de regretatul Gheorghe Halmos (cu conexiuni vienezee importante) sau de profesoara Ninuca Oșanu-Pop care propagă personal și prin discipoli o muzică de noblete și substanțialitate - Enescu, Toduță etc. pe lîngă o frecvență sistematică a marilor clasici și contemporani. De la școala clujeană a pornit inițial și profesorul, de mult timp bucureștean, Gabriel Amiraș - de altfel el a absorbit și multe alte izvoare muzicale importante - care alături de Constantin Ionescu-Vovu, Aurora Ienei, Sandu Sandrin etc. menține prestigiul catedrei de pian de la Academia de Muzică a Capitalei.

Nu ar trebui uitat că înalta cultură pianistică a mai fost propagată și de Muza Ghermani-Ciomac, soția celui mai important predecesor al criticii muzicale de astăzi - evocat pe larg în 1990 cu ocazia centenarului nașterii sale - Emanoil Ciomac. De asemenea că școala Erbiceanu a produs și ea pianiști de înaltă clasă - am început cu Valentin Gheorghiu, dar n-ar fi cazul să ocolim pe Sylvia Șerbescu (mare interpretă a lui Debussy, Rahmaninov, Prokofiev), a cărei fiică Liana, astăzi rezidentă în Olanda, s-a ilustrat și ea prin înregistrări notabile pe discuri *compact*, arătînd că din aceeași sursă a pornit și regretatul pianist, profesor și muzicolog Theodor Bălan, sau că echipa pedagogică alcătuită din profesoarele Ana Pitiș și Ioana Minei continuă astăzi cu un zel și o pasiune consecutive să vegheze asupra destinului a numeroși discipoli mai tineri - nu sîntem determinați să ne gîndim numai la elevi, ci și la pianiști formați ca Dan Atanasiu, încadrat Filarmonicii

„George Enescu“.

Pedagogia pianistică românească are multe atașee internaționale importante. Mi se spune, de pildă, că doamna Carola Grindea, care se afirmă cu strălucire în cadrul ramurii *E.P.T.A.* din Anglia, a fost eleva profesorului bucureștean Miron Constantinescu, figură de noblete și elevație intelectuală despre care aflu cu plăcere că se mai află printre noi, deși probabil la o vîrstă avansată. Așa că domnul Kendel Taylor - animatorul ramurii londoneze a *E.P.T.A.* - se cuvine să aștepte în România activează mlădițe rodnice ale propășirii pianisticii contemporane.

Bineînțeles că între toate componentele unui asemenea angrenaj bogat și complicat - cu ascendențe artistice variate - domnește o emulație și uneori o concurență chiar, foarte active. De aceea, menționînd că la Brașov avem o profesoară competentă și eficientă ca Stela Drăgulin, n-aș vrea să uit că în jurul Liceelor „Enescu“ și „Lipatti“ muncesc, pentru binele învățămîntului pianistic bucureștean, elemente ca Ludmila Popișteanu (membră în multe jurii internaționale), Olga Szél, Gabriela Enășescu, Ligia Pop, Zoe Popescu, Smaranda Murgan, Cristina Georgescu, Cristian Niculescu, Constantin Nițu, Gabriela Stepan etc. etc. Eventualele omisiuni nu înseamnă că nu stimez și apreciez munca respectivilor - mai ales că ea este răsplătită adesea și prin aducerea, de către junii lor elevi, a multor distincții internaționale de răsunset.

Mai important însă decît detaliile este faptul, incontestabil, că pianistica românească, de ieri și de astăzi - sperăm și cea de mîine - se dovedește o forță artistică de amploare și forță de cuprindere. Dacă ea se va îndrepta - mai ales - nu numai spre brio tehnic ci spre adîncimile sufletești ale marii muzici, viitorul ei, la care nu se cuvine nici o clipă să rămînem indiferenți, se arată bogat în promisiuni.

de Radu Cosam

„Inconștiențele” Andei

ÎNTR-O ZI, ți-am dăruit o portocală... soarele era, pe cer, o portocală...

- ridicam telefonul și ne împăcam cu acest cîntec al Andei, iubiți și iubite în vinovăție, amanți și amante în pericol, părinți și copii veșnic inocenți, pensionari și salariați, un popor. Era o parolă. Devenise o vorbă bună printre mii de rele. Talentul ei era o portocală, un dar somptuos al naturii (umane!) pe o vreme cînd fructul acesta avea un caracter cosmic, bogzian.

Anda era o parolă a celui mai rezistent, mai complicat, mai scandalos sentiment într-o tiranie: plăcerea de a trăi, „la joie de vivre”. Putea exista o asemenea muzică a vieții? Se admite greu. E, și azi, mai rea decît o trădare. Cum să existe o plăcere de a trăi, în comunism? Comunismul n-a fost o tumoare generalizată? Se uită cea mai gravă trăsătură a bolii și a metaforei ei: viclenia. Ca și cancerul, organica „la joie”, „la joya”, are nenumărate șiretlicuri, ambiguități, duplicități în cerința ei irepresibilă de expresie și așa se întîmplă că avînd moartea în oase, boala în țesutul social, se poate totuși, simultan, crea, înflori de la Mopete și Moromete pînă la „cele mai frumoase fete, mări, mări”. O intransigență a mohorelii-secreție, de altfel, a tuturor cenzurilor de veghe maximă la sobrietate! - ar dori să facă din

dictatura unui paranoic care se dădea cînd mare comunist, cînd mare român, exact ce acela făcea din orînduirea burghezo-moșierească: o monstruoșitate, un pustiu. E, aici, un fals grosolan comis de toate serviciile de propagandă pentru care tot ce e în afara unui doliu devine imediat frivolitate pedepsibilă. Nu trebuie să fii anatolefrancian ca să știi că o viață nu e nici atît de neagră, nici atît de roză pe cît o vor profesioniștii excesivului și că la baza ei va sta întotdeauna un disc solar a cărui lumină se formează din rotirea tuturor culorilor curcubeului, inclusiv acelea ale zăbranicului și ale portocalei. E suficient să fredonezi „Hai să-ți arăt Bucureștiul noaptea, de la Palat la șosea”, „Hai să ne-nțîlim simbătă seara” și alte cîteva imnuri ale amorului la români, ca să se priceapă că nimic nu destabilizează violențele ideologiilor schematice ca nuanța unei șansonete, ca fiorul a „trois notes de musique”, ca un refren de Vasilescu și Mălineanu, ca un „De ce nu-mi spui că mă iubești?”. Ce e de manipulat aici? Doar metafizicul din „la-mă la braț și spune-mi tu!” Se poate citi oricît Cioran, se poate face oricîtă politică de clasă - lasă, nimeni n-o să poată stinge voluptatea acestei „dulcei a vieții” duse pînă la o berică. Iar cei care o propagă au fost și vor rămîne în ochii moralelor politizate mai subversivi decît un banc. Nimic nu-i

mai subversiv decît lirismul. Și orice moralitate excesivă slujește mai degrabă răul decît binele.

Anda a fost, în fond, o asemenea artistă natural subversivă prin grația, umorul și vivacitatea talentului cu care fermeca oamenii necăjiți ai unui timp convins că pînă și bucuria e „o inconștientă”. Era sau nu conștientă de subversivitatea ei? A avut insomnii la nenorocit de firească întrebare: „Păi dac-o lasă, al cui joc face?”, cu care atîția stranii juisori, atîtea naturi solare, atîția oameni splendizi și suspecti în pofta lor violentă după tandrețe și muzică, au fost șantajați, nu fără o dramatică îndreptățire, de către prea morali cenzori? Ca și ieri, nu mă interesează nici azi.

Anda, între Pittiș și Dan Tufaru, între Stela și Arșinel, lîngă Toma, Mitică și Poldi, a făcut cel mai frumos joc, Andu Bocăneț - alt nebun, alt „inconștient”! - punîndu-i să meargă pe pereți, să cînte și chiar să scriștie, ca după aceea să nu le mai pese dacă vor cădea în cap sau în picioare. Anda, Andu și ai ei s-au jucat ca nimeni alții, atunci cînd orice joc era siluit să intre în plicticoasa seriozitate națională și universală. Nimic nu moare, nimic nu se duce, totul ne rămîne întreg dintr-o asemenea joacă, niciodată secundară.

de Antoaneta Tănăsescu

Muza veselă

DACĂ a fi în vacanță înseamnă a fi mai aproape de tine însuși, permițîndu-ți, în consecință și opțiuni îngrozitor de subiective în care, în fond, nu-ți rămîne decît să te privești ca într-o oglindă, o formă de vacanță este, pentru mine, posibilitatea de a scrie despre *Muza veselă*. Este o emisiune pe care o ascult des dar despre care, tocmai din motivele amintite mai sus, scriu rar. De fapt, a doua oară. Iar teroarea pe care orice gest confesiv o conține ca pe o condiție obligatorie este temperată doar de faptul că necunoscîndu-i personal pe realizatori, adică pe Anca Romeci și Florin Ionescu, am libertatea (detășarea) cu totul înviorătoare de a mă gîndi la dîșii nu ca la niște ființe reale ci de-a dreptul fictive, despărțiți fiind noi trei de impenetrabila perdea a convenției. A convenției radiofonice, bineînțeles, dincolo de care cei doi imaginează lumi de fermecătoare originalitate, pentru ca, dincoace de linia invizibilă ce desparte arta de realitate, să mi se rezerve șansa de a-mi putea asuma dreptul de privitor. „Privitor ca la teatru”, cum ar spune poetul și, iată, sub impulsul sonor al ecoului empatetic, încep să calchiez stilul autorilor *Muzei*. Redus la nota lui esențială, el ar echivala cu triumful de necontestat al trimiterii, al aluziei culturale ce propulsează un „spațiu citațional” de surprinzătoare și, tocmai prin aceasta, magnetică adfncime. Anca Romeci și Florin Ionescu și-au propus să urmărească cum a început, cum s-a desfășurat și cum s-a terminat, dacă s-a terminat vreodată, simbolică bătălie *Paganini contra lui Paganini*. Numai că totul, de la detaliul biografic, la documentul de epocă nu este decît un pretext al textului radiofonic, ce transgresează (și transfigurează) punctul de plecare pentru a-și trăi propria viață. Și aceasta este: imprevizibilă, contestabilă, teribil de atrăgătoare. Am spus textul radiofonic dar termenul, luat în sensul său denotativ, este inadecvat realității *Muzei* unde cuvîntul și muzica sînt practic inseparabile. Nimic din clasicul statut al „ilustrației” muzicale, plasată în succesiunea lineară a scenariului. Nu! În *Muza veselă*, operațiile de adițiune sînt excluse, cele două linii de forță ale emisiunii se află într-un raport de omologie, ființează dintr-o dată pentru că așa au fost gîndite. Întîrziem asupra procedurii, efectelor și semnificației lui tocmai pentru că nu ne aflăm în fața unei situații radiofonice comune, tipice. În sfîrșit, vorbeam despre fermecătoare originalitate a *Muzei*.

Ea vine nu numai din rafinata tehnică de construcție a ansamblului, ci, mai important, din spiritul care o susține. Un spirit ce înaintează nestînjinit, trăindu-și cu bucurie nedisimulată clipele de libertate, lăsîndu-se chiar atras cu voluptate în cursa deloc primejdioasă, doar incitantă, a fanteziei pure, căreia știe sau, mai exact, are știința de a-i explora tainicele unghere. Gest gratuit? Reabilitare a dreptului de a visa și crede în neînțelesele înțelesuri ale corespondențelor, reabilitare a iluziei deși granițele ei sînt mereu și mereu uzurpate? Poate! Iar totul este făcut cu zîmbetul pe buze.

TELEVIZIUNE

de Cristian Teodorescu

„Cine-a știut, duduie... ?”

ÎN ACEASTĂ variantă campania electorală t.v. e curată pierdere de timp. Fiecare monologhează despre ce știe, în direct sau pe casetă, deși nu asta e ceea ce îl interesează pe cetățean. Nehotărîți, pentru cîștigarea cărora se duce întreaga dispută, vor să compare o platformă cu alta și e îndoielnic că stă cineva să-și noteze ce spune cutare partid în chestiunea care-l interesează cel mai tare, pentru a pune în balanță, după o zi, două sau o săptămînă, spusele aceluia cu ale concurentului care a ajuns și el la același punct.

Sistemul cel mai potrivit ar fi ca TVR să propună un număr de întrebări - prea multe nu sînt! - la care să se răspundă pe loc și pe scurt, ca la *Cine știe cîștigă*. Pentru ca nimeni să nu se considere nedreptățit, TVR ar trebui să anunțe domeniul din care vor face parte întrebările, încît partidele să-și trimită reprezentanții cei mai avizați să dea răspunsuri. Altfel, babilonia de la emisiunile campaniei electorale nu va mai interesa pe nimeni în scurtă vreme. La fel, dacă vreun partid vrea să atace platforma altuia, s-o facă în așa fel încît să poată primi răspunsul în aceeași emisiune. Unde ar mai fi surpriza? s-ar putea mira unii. Dar de surprize avem noi nevoie? De politică făcută la răspîntie? Sau de confruntare bărbătească, cinstită? Mulți politicieni afirmă că electoratul n-are încă educația necesară democrației. Așa o fi, dar și reciproca e valabilă.

Campania electorală nu trebuie să fie terenul loviturilor pe la spate, ci o confruntare onestă, fiindcă așa cum e campania vor fi și rezultatele ei. Nu cere nimeni politicianului să devină un înger al națiunii, dar, om fiind, să mă facă să-l respect, chiar dacă n-am de gînd să-l votez. Altfel nu vom ajunge nicăieri.

Politica trebuie făcută cu pasiune, nu cu patimă ireductibilă. Înainte de orice, ea s-ar conveni să lase loc de bună ziua și după încheierea celei mai aprinse dispute. Ușa trîntită în nas, drept argument, se întoarce mai totdeauna în nasul celui care o trîntește. „Cine-a știut, duduie, că vor veni vremurile astea?” se minuna Nicolschi. Probabil că și Drăghici se miră, la fel, pe unde a ajuns.

ÎNTORS pe programul 2, Mihai Tatulici a încercat un dialog despre soarta cărților și a editurilor în care mi s-a părut ceva mai la largul său. Și aici însăși realizatorul a fost întrucîtva depășit de tema propusă. Cînd pornești o discuție despre prețurile cărților, despre strategiile editurilor și, nu în ultimul rînd, despre gusturile publicului, ai nevoie de o informație prealabilă din cît mai multe direcții. Tipograful are un punct de vedere, editorul altul, iar difuzorul și-l are și el pe al său. Nu mai vorbesc de autorul cărții și de cititori. Rostul moderatorului nu e să treacă microfonul de la un invitat la altul, povestind ce i s-a întîmplat și lui ca autor care a încercat să publice

un anumit număr de cărți și n-a reușit decît în cutare fel. Un atare dialog izbutește - adică devine dialog -, dacă inițiatorul său are o imagine cît mai apropiată de realitate a subiectului pe care îl propune. Iar dacă tot s-a vorbit despre cărțile apărute în acești doi ani, n-ar fi fost cazul să se discute și despre calitatea editorilor? Mi-au trecut prin mîna volume rușinos editate. Ele se găsesc în librării, pe tarabe, cu greșeli de ortografie pentru care rîmii repent în cursul primar! Sau au o literă cu neputință de citit! Sînt tipărite pe hîrtie nepotrivită! Firmele care publică asemenea cărți nu vor avea viață lungă. Dar de ce să le ignori? Și de ce să ignori editura care se ocupă de piraterie literară, scoțînd beneficii din cele mai de neiertat furturi? De ce s-o ignori pe aceea care inundă piața cu maculatură?

Publicul neinițiat nu va înțelege niciodată ce înseamnă un bun editor dacă nu va fi informat, cu exemplificări, ce reprezintă un editor care habar n-are de această artă. Mi s-a părut firească indignarea d-nei Bedrosian împotriva nechemațiilor care privesc o casă de editură exclusiv ca pe o vacă de muls. Dar asta s-ar fi convenit să fie indignarea realizatorului emisiunii, nu a d-nei Bedrosian care de la un punct a luat conducerea discuției, din pricină că cel care ar fi trebuit s-o facă nu prea era în temă.

Instantanee cu scriitori: Ioan BUDUCA

- Ce ai scris în acești doi ani?

Ioan Buduca: - Cele mai multe scenarii de după lovitura de stat din 23 ianuarie 1990 (lovitură de stat sau finalizarea contrarevoluției, cum vrei!). Am mai scris editoriale care nu analizau ce a fost, ci încercau să întrevadă ce se va întâmpla în România.

- Ești mulțumit de aceste prognoze politice?

I.B.: Îți dau două exemple despre ceea ce ar putea să se întâmple de aici înainte. Un nou pact între Iliescu și restul lumii politice, de astă dată pentru salvarea lui Iliescu însuși; o conspirație a coloneilor pentru aducerea regelui.

- Dar vreun scenariu literar ai?

- Da. Reîntoarcerea glorioasă a lui Nicolae Manolescu la cronica literară, dar la *Revista „Fundăților Regale”*.

- Într-un timp și tu scriai cronică literară...

I.B.: De un timp, nu prea îndepărtat, m-am reapucat, la revista *Cuvîntul*, unde scriu cronică literară la cărți neliterare.

- Și cînd ai de gînd să scrii și despre literatură?

I.B.: Cînd o să reapară literatura română; de fapt, a și început să apară, cu volumul de versuri *Lux* de Ion Stratan și cu *O sută de ani de zile la porțile Orientului* de Ioan Groșan.

- Scrii la vreo carte?

I.B.: După alegeri am de gînd să scriu 150 de pagini care să răspundă la următoarele întrebări: „De ce l-a avut România pe Ceaușescu?” și „De ce n-a avut România un Havel?”

A consemnat
Cristian Teodorescu

În expoziții

• GHEORGHE BOȚAN, *pictură*, galeria SIMEZA. Peisaje în care *natura* și *arhitectura* se supun unui regim unic: cel al cordialității. Nimic nu tulbură cumințenia imaginii și cumințenia picturii, în general. Un déjà vu insistent bîntuie prin întreaga expoziție și o face greu încadrabilă într-o dimensiune artistică anume.

• NICOLAE PETCU, *obiecte*, Căminul Artei, parter. Săracă în obiecte și în idei, expoziția lui Nicolae Petcu nu este decît reflexul mimetic al unui tip de imagine impus de către Napoleon Tiron: *omul rețea* (construcție antropomorfă complexă, polemică și tragică în același timp, ale cărei valori expresive sînt legate de o anumită exhibare a vidului, de *eșafodaj ca formă finită*).

Dar ceea ce la Tiron este meditație și încordare, la Nicolae Petcu nu-i decît semnul crizei de identitate.

• ION DRĂGHICI, *grafică*, Căminul Artei, etaj. Interesat de zone iconografice diferite, Ion Drăghici lucrează și în registre stilistice diferite. Extremele expoziției sale sînt aproape de neconciliat: pe de o parte, linia agitată și hașurările bogate, din lucrările mari, susțin imagini teratologice, invocînd un Chirnoagă cumînțit, iar, pe de altă parte, linia de o mare puritate, cu sonorități extrem-orientale, din lucrările mai mici care ilustrează alegorii și metafore. Între cele două extreme spațiul căutărilor este încă larg.

• ȘAHICA ÖZÜNEL (Turcia) - *pictură*, Teatrul Național, et. 4. Expoziția dnei Özünel, adusă tocmai din inima Anatoliei, pune privitorul într-o dublă nedumerire: sînt greu descifrabile exigențele obligatorii, față de propria-i operă, ale artistului care se manifestă public, pe de o parte, și înțelegerea imediată că autoarea își reprezintă sumar ideea de *europenizare*, pe de altă parte. O sensibilitate cromatică orientală exuberantă și crudă - este dirijată, mai mult prin gest decît prin asimilări, spre experiența occidentală a unui expresionism simbolic. Frisonul *visului galactic* din *uleiuri* este temperat doar de cumințenia, cam didactică, a acuarelelor.

• CĂTĂLIN POPESCU - *grafică*, *pictură* Galeria municipiului București. După ce Galeria municipiului părea a fi recuperată moral în urma unei serii de expoziții - cu lucrări din patrimoniul sau de artă contemporană - ea revine, prin expoziția lui Cătălin Popescu, la condiția spațiului pentru *amatori*. Suprasaturate de *tablouri*, simezele sălii etalează spectacolul deconcertant al unei totale lipse de criterii. O locvacitate fără complexe, așa cum numai amatorismul fudul poate oferi, introduce privitorul direct în împărăția kitschului. Toate motivele sub-picturii sînt, aici, la ele acasă: peisaje imaginare și bisericuțe răzlețe, cetăți romantice și *ruinuri*, exotism și pseudoexperimente.

În ciuda acestor caracteristici, expoziția lui Cătălin Popescu are, totuși, un merit pedagogic: ea învață cum să *nu* se picteze.

Pavel Șușară

Fototeca României literare

1959, la Galați, pe locul unde se va construi combinatul siderurgic. De la stînga: Maria Banuș, Victor Tulbure, Radu Boureanu, Constanța Buzea, două persoane necunoscute, Ioanichie Olteanu, Ion Horea, persoană necunoscută, Dan Deșliu, Gheorghe Tomozei, Sonia Larian, Rusalín Mureșanu.

Calendar

• 31 AUGUST. S-au născut: Ionel Gologan (1909), Andrei A. Lillin (1915), Octavian Grigore Goga (1926), Dan Deșliu (1927), Radu Petrescu (1927), George Genoiu (1933).
• 1 SEPTEMBRIE. S-au născut: Vasile Cîrlova (1831), Simion Fl. Marian (1847), Lucia Borș-Bucuța (1895), Marin Iorda (1901), Gabriel Teodorescu (1922), Alexandru Grigore (1941), Ion Mircea (1947). Au murit: Liviu Rebreanu (1944), Anișoara Odeanu (1972).
• 2 SEPTEMBRIE. S-au născut: D.I. Suchianu (1895), Traian Stoica (1914), Ion Potopin (1916), Florin Murgescu (1920), Alexandru

Dușu (1928). Au murit: Aron Densusianu (1900), Corneliu Moldovan (1952), Natalia Negru (1962), Teodor Murășanu (1966).
• 3 SEPTEMBRIE. S-au născut: Pavel Dan (1907), Eugen Frunză (1917), Ovidiu Drimba (1919), Nicolae Smeureanu (1923), Horia Ungureanu (1939). A murit Timotei Cipariu (1887).
• 4 SEPTEMBRIE. S-au născut: George Bacovia (1881), Alexandru Vișianu (1891). A murit Sergiu Lulescu (1941).
• 5 SEPTEMBRIE. S-au născut: Maica Smara (Smaranda Gheorghiu) (1857), Al. Vlahuță (1858), Adrian Marino (1921), Catinca Ralea (1929), Ion

Butnaru (1935), Al. Dobrescu (1947). Au murit: Ioan Maiorescu (1864), Marta D. Rădulescu (1959), Al. Voitin (1986), Nicuță Tănase (1986).
• 6 SEPTEMBRIE. S-au născut: Mihail Kogălniceanu (1817), Nicolae Filimon (1819), Dumitru Corbea (1910), Nicolae D. Părvu (1915). A murit George Baiculescu (1972).
• 7 SEPTEMBRIE. S-au născut: Alexandru-Traian Rally (1897), Camil Baltazar (1902), Șerban Cioculescu (1902), Balogh Edgár (1906), Bucur Țincu (1910), Ștefan Luca (1924), Ion Arieșanu (1930). A murit Nicolae Vulovici (1916).

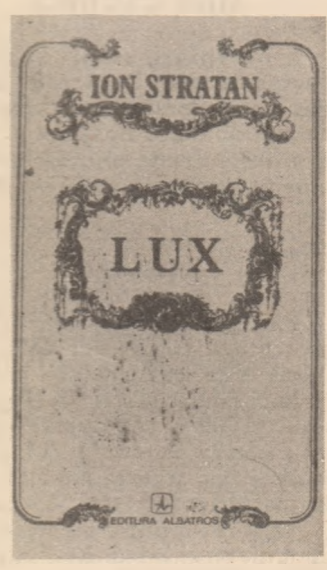
În librării

• Ion Eremia - GULLIVER ÎN ȚARA MINCIUNILOR. Roman. Prefață de Petre Răileanu. (Editura Fundației Culturale Române, București, 336 p., 328 lei).

• Dorin Popa - CONVORBIRI EUHARISTICE. Interviu cu P. Țuțea, N. Djuvara, S. Dumitrescu și A. Pleșu. (Editura Institutului European pentru Cooperare Cultural-Științifică, Iași, 176 p., 150 lei).

• Ion Stratan - LUX. Versuri. (Editura Albatros, București, 64 p., 100 lei).
• Gheorghe Iova - TEXTEIOVA. (Editura Cartea Românească, București, 126 p., 85 lei).

Povestiri hasidice

■ În lumea filozofică, gânditorul evreu Martin Buber este cunoscut în primul rând prin celebra sa scriere *Ich und Du* (*Eu și Tu*), mic manual al filozofiei dialogale, al definiției „eului” prin existența raportată la „Celălalt”. În ultima vreme interesul pentru creația lui Buber se oprește tot mai mult asupra cercetărilor cu privire la mișcarea religioasă a hasidismului, care, începând din secolul al XVIII-lea și pînă în preajma celui de-al doilea război mondial, a dominat viața populației evreiești din micile orașe și sate ale Europei Centrale și Răsăritene, imprimându-i caractere pe cît de pitorești, pe atît de grele în semnificații spirituale. Mișcarea nu a avut o doctrină sistematic constituită; învățăturile ei s-au adunat și transmis, printr-un imens număr de „povestiri” - relatări de fapte, spuse, sfaturi, isprăvi cu minuni sau glume, aparținînd „liderilor” de comunități hasidice. Printr-o riguroasă triere, Buber a publicat în limba germană aceste *Povestiri hasidice*, care de atunci au fost traduse în numeroase limbi. Cucerit de farmecul, patetismul religios al acelor povestiri și de filcurile lor, Buber a scris studiul „Der Weg des Menschen nach der Massidischen Sehre” (Calea vieții umane după învățătura hasidică).

Născut la Viena în 8/II/1878, într-o familie originară din Lemberg, Martin Buber și-a petrecut verile adolescenței în zona Storojinețului, unde o rudă administra o moșie. Acolo a făcut cunoștință cu tradițiile și practicile hasidice. Între 1924-1933 este profesor de teologie și etică iudaică la Universitatea din Frankfurt/Main. În 1933, se stabilește la Ierusalim, unde între 1938-1951 ocupă catedra de filozofie socială la Universitate. În acești ani traduce în germană Biblia, în spiritul exegezei iudaice și al germanisticii moderne. În 1953 primește cunoscutul premiu al „librarilor germani”, iar în 1963 premiul olandez „Erasmus”. Moare la 13/VI/1965, la Ierusalim, lăsînd acolo o „Fundatie Buber” destinată, între altele, valorificării studiilor spiritualității hasidice.

Adevărul

Baalschem spunea: „Ce să însemne vorba asta: «adevărul umblă peste tot»? Înseamnă că adevărul este pretutindeni respins și de aceea e nevoit să plece mereu mai departe.”

Unui moralizator

Unui Zaddik (înțelept) care obișnuia să țină predici moralizatoare, Baalschem i-a spus: „Cum te poți pricepe la moralizări, dacă n-ai știut niciodată ce este păcatul și nici n-ai de-a face cu oameni ca să poți ști ce înseamnă a păcătu!”

Mîna cea mică

Prin intermediul rabinului Nachman din Bartzlaw ni s-a transmis următoarea zicală a străbunicului său Baalschem: „Păcat că universul este plin de lumini și taine, iar omul, cu mica lui mîna, le face umbră.”

Deosebiri

Rabi Rafael își întreba învățătorul: „De ce chipurile omenești nu seamănă între ele?”

Rabi Pinhas răspunde: „Pentru că omul a fost creat după chipul și asemănarea Domnului. Fiecare își trage seva și puterea din altă zonă a divinității, iar toți la un loc constituie «omul». De aceea sînt chipurile omenești diferite între ele.”

Despre pornirile rele

Intrînd într-o zi în casa de rugăciune, Rabi Pinhas își văzu discipolii cufundați într-o convorbire animată tresărind la vederea lui. „Despre ce vorbiți?” îi întreabă el.

„Rabi”, spuseră ei, „discutăm despre o îngrijorare a noastră, fiindcă ne temem că pornirile rele se vor ține de noi”. „Fiți fără grijă”, a răspuns rabinul, „încă n-ați ajuns atît de sus încît asemenea porniri să umble după voi, deocamdată umblați voi după ele.”

Binecuvîntare și obstacol

Baalschem îi pune cîndva elevului său, Rabi Meir Margaliot, următoarea întrebare: „Meir, îți mai amintești de simbata aceea cînd începuseși să înveți din *Pentateuch* și odaia cea mare a casei tale părintești era plină de musafiri și pe tine te-au urcat pe masă ca să-ți expui cuvîntarea?”

Rabi Meir a spus: „Firește că mi-amintesc. Și cum deodată a intrat mama mea și m-a smuls, în plină cuvîntare, de pe masă. Tatăl meu s-a supărat, dar mama i-a arătat un om îmbrăcat cu o scurtă țărănească de blană și care stătea la ușă privindu-mă; toată lumea a înțeles că mama se temea de ochiul rău. În timp ce dînsa mai ținea încă mina întinsă spre ușă, omul a dispărut.” „Eu eram acel om!” a spus Baalschem. „În ceasuri ca acelea o privire poate revărsa multă lumină într-un suflet. Dar frica oamenilor ridică ziduri în fața luminii.”

Baalschem obișnuia să spună: „Îngrijorarea și tristețea sînt rădăcina tuturor forțelor răului.”

Paznicii

Se istorisește că odată se sărbătorea în casa rabinului Pinhas o nuntă. Petrecerea ținea de zile în șir iar cetele de oaspeți nu scădeau deloc la număr; nu s-a întîmplat totuși nici o pagubă, nu s-a spart nici cea mai mică sticlă. Pentru că oamenii se mirau, rabinul le-a spus: „Ce vă mirați? morții sînt atenți.”

Atunci lumea a înțeles de ce în timpul dansului rabinul strigase: „Voi morților, tot n-aveți nici o treabă, aveți grijă să nu se întîmple pagube!”

Binecuvîntarea

Rabi Michal le spunea odată fiilor săi: „Binecuvîntarea vieții mele a fost că niciodată n-am avut nevoie de vreun lucru, înainte de a-l poseda.”

Jucătorul

Un hasid deplîngea cîndva în fața rabinului Wolf faptul că niște cunoscuți ai săi își pierd nopțile cu jocul de cărți. „Foarte bine”, spuse înțeleptul. „Ca toți oamenii, vor și ei să-l slujească pe Dumnezeu, dar nu știu cum s-o facă. Acum învață să vegheze și să persevereze într-o anume ocupație. Cînd vor atinge acolo perfecțiunea, nu va mai fi nevoie decît să se întoarcă la cele bune și cei mai buni slujitori ai Domnului vor deveni ei atunci!”

Două sfeșnice

Rabinul Mose Haim Efraim, nepotul lui Baalschem și soția sa au trăit multă vreme în mare sărăcie. Simbătă seara femeia așeza lumînările în niște sfeșnice de lut, pe care singură le modelase. Mai tîrziu au ajuns bogați. Într-o simbătă seară, venind acasă, rabinul văzu cînd păși în cameră, cum soția sa contempla cu o bucurie plină de mîndrie un impozant sfeșnic de argint. „Pentru tine este lumină acum”, spuse el, „pentru mine este lumină pe vremuri”.

Consolarea

Cîțiva discipoli au venit la rabinul Naum din Cernobil și i s-au plîns, cu lacrimi, de faptul că au fost cuprinși de melancolie și întunecare, că nici nu se mai simt în stare să-și ridice capul pentru rugăciune și studiu. Zaddik-ul a înțeles îngrijorarea inimii lor și dorința sinceră de a se apropia de Dumnezeu cel viu. Așadar le spuse: „Nu vă necăjiți, dragii mei fii, de această aparentă moarte care a dat peste voi! Căci tot ce se petrece în univers se petrece și în om. După cum în ziua de An Nou, viața tuturor stelelor se oprește și peste ele coboară un somn adînc, prin care ele prind putere și se trezesc apoi cu o forță reînnoită de a lumina, tot așa și omul care dorește sincer să se apropie de Dumnezeu, trebuie să treacă printr-o scădere a vieții lui sufletești. «Coborîrea se împlinește de dragul înălțării.» După cum stă scris, Dumnezeu l-a cufundat pe Adam într-un somn adînc și așa s-au născut bărbatul și femeia, omul în întregimea lui.”

Dansatorul pe funie

Rabinul Haim din Krosno, un discipol al lui Baalschem, privea odată împreună cu elevii lui spectacolul unui dansator pe funie. Rabinul era atît de cufundat în ceea

ce vedea, încît elevii l-au întrebat ce anume îi captiva ochii la acest spectacol stupid. „Acest om, răspunse rabinul, își pune în joc viața, din ce motiv nu știu. Este sigur însă că nu poate, în timp ce umblă pe sîrmă, să se gîndească la suta de guldeni pe care-i cîștigă în acest fel, căci de îndată ce ar face-o s-ar prăbuși de sus”.

Săracul și bogatul

Rabi Smelke spunea: „Mai mult decît îi dă bogatul săracului, dă săracul bogatului. Mai mult decît are nevoie săracul de bogat, are nevoie bogatul de sărac.”

În ispită

„De ce este sacrificiul lui Isac atît de proslăvit? Părintele nostru Avram doar atinsese la acea vreme o treaptă atît de înaltă de sfințenie încît n-ar mai fi de mirare că a îndeplinit deîndată ceea ce cuvîntul Domnului îi cerea?”

Rabinul a răspuns: „Atunci cînd omul trebuie ispitit i se iau toate treptele atinse și toată sfințenia. El vine în fața celui care-l ispitește despuiat de toate împlinirile de pînă atunci.”

Norocul hoților

În legătură cu o interpretare a lui Rași, potrivit căruia „celui care, deși a auzit pe muntele Sinai porunca «să nu furi», a umblat totuși cu furatul, îi va fi străpunsă urechea”, rabi Șmelke observa: „Înainte ca Dumnezeu din înălțimile muntelui Sinai să-și fi dat poruncile, toți oamenii aveau mare grijă de avutul lor, de frica hoților. Iar hoții, știind asta, se fereau să fure. După ce însă Dumnezeu a spus «Să nu furi» și oamenii s-au crezut în siguranță, a început să înflorească tagma hoților.”

Grăbitul

Rabinul din Berdicev văzu pe stradă un om care alerga, fără a privi nici la dreapta nici la stînga. „De ce alergi așa”, îl întrebă rabinul. „Alerg după cîștigul meu”, răspunse omul. „Și de unde știi, continuă rabinul, că acest cîștig al tău fuge înaintea ta și că e necesar deci să alergi după el? Poate că se află în spatele tău și n-ar fi nevoie decît să stai locului ca să te întîlnești cu el; tu însă fugi de el.”

Prima foaie

Rabi Levi Ițhac a fost întrebat: „De ce din fiecare tratat al Talmudului babilonic lipsește prima foaie și fiecare începe cu pagina a doua?” Răspunsul a fost: „Pentru că oricîte ar fi învățat un om, trebuie să nu uite că încă nu a ajuns la prima pagină a lucrurilor.”

Prezentare și traducere de
Amelia Pavel

(Din culegerea lui Martin Buber, în curs de apariție la Editura Meridiane.)

Pierre Drieu la ROCHELLE

Jurnal

• Hazardul, acuzat nu o dată, a făcut ca în ziua de 5 martie a anului curent, când s-a pronunțat scandalosul „non lie u” (încetarea urmăririi penale,

aproximativ) în cazul Touvier, colaborator zelos al armatei hitleriste, să apară, la prestigioasa editură Gallimard, o carte ținută multă vreme în sertar tocmai din teama de a nu alimenta, pe lângă un scandal literar, eterna dezbatere asupra pedepsei sau iertării celor ce-au „colaborat”, de a nu arunca gaz pe un foc la care încă se mai încălzește extrema dreaptă. Dar cartea a apărut, nu oricum, nu oricând, ci chiar în mijlocul unei teribile furtuni declanșate de o hotărâre judiciară, pe creasta unui val de discuții despre

discernămint, vinovăție, prescriere. *Jurnalul* lui Pierre Drieu la Rochelle (din care prezentăm câteva fragmente) nu va avea o primire ușoară și va risca, fără îndoială, lansarea unui proces postum ce ar pune în cauză, mai tranșant, „meritele” autorului.

Drieu la Rochelle era considerat, pînă acum, autor al romanului *Gilles*, semnat al citorva poeme, studii și colaborator al regimului de ocupație, „calitate” în care se înțilnea, printre alții, cu Céline. În ciuda acestei părți a baricadei, Drieu s-a bucurat de prietenia cu Aragon, Emmanuel Berl și, mai ales, Malraux. Contrastul vieții, personalității și operei acestui „dandy colabo” nu pot încăpea, fie și sumar enumerate, în această prezentare. Antisemit violent, nu va rupe definitiv prieteniiile cu evreii despre care scrie, în 8 februarie 1944: „Prietenii evrei pe care mi i-am păstrat sînt la închisoare sau au fugit. Mă ocup de ei și le fac unele servicii. Nu văd nici o contradicție în asta. Sau, mai degrabă, contradicția sentimentelor personale cu ideile generale este principiul întregii umanități. Ești uman în măsura în care poți provoca entorsă dogmelor.”

Urmărind parcă mai mult eșecul decît reușita, Pierre Drieu la Rochelle oferă spectacolul unei

continue sfîșieri lăuntrice, urîndu-și masochist originile, cuceririle amoroase (nu puține), negîndu-și opera, vitriolîndu-i, în portretele din jurnal, pe ceilalți colaboraționiști. Din acest punct de vedere jurnalul este plin de aberații care, cînd nu sînt întînecate, se lasă luminate doar de lucirea demenței.

Spre sfîrșitul războiului, autorul acestui *Jurnal* își dă seama că încrederea sa oarbă în Hitler (dar căruia îi bănuie de contrafacere antisemitismul!) este încă un eșec. Gîndurile lui se îndreaptă spre viitorul stăpînitor Stalin. Vede în fascism o treaptă spre comunism. Poate că, așa zice, intuiția sa a spus multe în acest punct. Dar asta nu-l împiedică să refuze înrolarea sa în mișcarea comunistă. Refuză, de altfel, și un pașaport fals, de om al Rezistenței, pe care i-l oferă Malraux.

După hitlerism și comunism, ultima sa fascinație devine moartea. Spre care se îndreaptă cu nerăbdare și bucurie. După două tentative sortite eșecului (iarăși!), în iulie 1944, Pierre Drieu la Rochelle reușește să-și pună capăt zilelor în martie 1945, cu ajutorul somniferelor. Înainte de a aștepta un verdict din partea celorlalți, autorul *Jurnalului* și-a aplicat pedeapsa capitală.

3 ianuarie 1940

Am patruzeci și șapte de ani. Este vîrsta la care Stendhal scria *Roșu și Negru*. Toți scriitorii mediocri sau ratați se consolează gîndindu-se la Stendhal sau Baudelaire. Pentru mine nu e o consolare. Știu bine că *Gilles* nu este o capodoperă.

Pe de altă parte, știu că nu mai am multă vreme de trăit. Cu toate acestea, nu simt moartea. Mă va lua, oare, atît de repede încît să nu fi avut timp să o simt? Fără îndoială că euforia aceasta care mă face să mă bucur de contracția bruscă a vieții mele amenințate este înșelătoare. (...)

18 septembrie 1941

Mi-am ținut jurnalul în timpul războiului. Din septembrie pînă în iulie. Am citit cîteva pagini de curînd: le-am găsit destul de slabe și de neglijente. E o mare slăbiciune să-ți ții jurnalul în loc să scrii opere. Ce mărturisire la Gide care a concentrat în asta tot ce era mai bun în el în lipsa a ceva și mai bun cu care să scrie romane și piese. Ce mărturisire asupra sfîrșitului literaturii franceze.

Oare, de un an, sînt un alt om? Pasiunea mea politică, pasiunile mele în general s-au dezlănțuit cum n-au mai făcut-o pînă acum. Am cedat orgoliului, invidiei, geloziei, urii, fricii, îndrăzelii - și toate acestea pentru că erau coapte în mine - atît de coapte încît un pic mai tîrziu s-ar fi zburat. Era timpul.

Toate acestea ies din mine în ordine și calm, o luciditate lipsită de speranță.

Pasiunile mele au provocat și s-au lovit de pasiunile apropiate. Niciodată n-am fost atît de urît, negat, temut, apreciat ca acum. (...) - Nimeni nu mă va face să cred că Robespierre sau Napoleon, Lenin sau Hitler nu sînt mari gînditori, de aceeași talie ca Goethe sau Shakespeare, Pascal sau Hegel.

Nu există gîndire și acțiune. Există acțiunea care este gîndire și gîndirea care este acțiune.

Deci, dacă, de douăzeci de ani, acțiunea se opune literaturii,

distruge literatura (în Rusia, în Germania și, acum, la noi), nu e defel ca o împotrivire la gîndire, ci o nouă gîndire înlocuind o gîndire veche.

7 noiembrie 1942

(...) Ader la PPF pentru a marca încrederea mea în fascism în general și nu în Doriot în particular, cu toate că eu cred că, în ciuda defectelor sale, el este superior majorității politicianilor francezi, tuturor politicianilor francezi. Intru în PPF, de asemenea, pentru a marca ironia mea față de politica germană la Paris care încearcă să se alipească, disperat, democrației.

Oare nemții vor democrație în Franța pentru a-i slăbi puterile sau pentru că, în disperare de cauză, ei cred cu adevărat că nimic nu e posibil în Franța în sens fascist? Și una, și alta, fără îndoială. De aceea preferă o democrație anticlericală și pacifistă unui semi-fascism clerical, militarist și revanșard ca la Vichy. (...)

27 decembrie 1942

O, splendoarea singurătății mele și a morții mele. Singurătatea mea mult-iubită este deja moartea mea pe care încep să o gust ca pe un fruct aflat încă în pom, pe care-l ating în treacăt cu buzele și care, curînd, va cădea în mîinile mele. Ce bine am făcut că am urmat calea pasiunii ce mă duce la moarte de tînră. Mă felicit că m-am atașat de ceva care în infirma ordine politică semăna cu dispoziția mea profundă, cu credința mea intimă. Da, era în hitlerism ceva care semăna cu ceea ce aș fi vrut să fiu eu, dacă n-aș fi rămas înrădăcinat în nașterea mea mic-burgeză și în nașterea mea franceză. La douăzeci de ani, visam să mă fac englez sau american sau german, orice numai să nu rămîn francez. Mai tîrziu am visat, de asemenea, să fiu rus. (...) Aș fi vrut să fiu cel mai dezlănțuit războinic și, în același timp, să țin, în lăuntrul meu, o asceză absolută, o detașare totală. Ce m-a împiedicat să fiu comunist? Sinuozitatea mic-burgeză și neîncrederea mea în evrei.

Dar simțeam foarte bine că acolo era întoarcerea la valori. Prin asta își va reveni în fire poporul. Stalin ține de dreptul divin, de dreptul popular absolut și oamenii săi sînt niște aristocrați cum nu am mai avut noi de secole. Este imperiul perfect, teocrația perfectă fără nici o crăpătură sau plesnătură. E bine că Churchill și Roosevelt făuresc cu mîinile lor inconștiente și servile acest imperiu al lumii. Voi muri cu o bucurie sălbatică la ideea că Stalin va fi stăpînul lumii. În sfîrșit, un stăpîn. E bine ca oamenii să aibă un stăpîn care să-i facă să simtă atotputernicia feroce a lui Dumnezeu, necruțătorul bici al legii. (...)

19 aprilie 1943

Ceea ce mă va fi deranjat cel mai mult în comportamentul meu este că am păstrat simțul păcatului, că am fost masochist. Mereu m-am iertat de a fi fost eu însumi. Și, de exemplu, oribil de insensibil. Masacrele nu mă mișcă și nici nu mă indignează, abia, puțin, ipocrizia celor ce le înfăptuiesc.

M-am privat de familie pentru a nu auzi de prea aproape rînăitului mediocrității, dar îmi aud bucătăreasa, portăreasa, oamenii din cartier care vorbesc prea tare.

Voi muri împușcat de comuniști, îmi place mult mai mult să fiu împușcat de ei decît de acești imbecili de gaulliști. Dar eu cred în comunism, îmi dau seama, cu înțîrziere, de insuficiențele fascismului. De altfel, eu nu voi considera fascismul decît ca o etapă spre comunism. Dar e imposibil să devin comunist, practic, esența mea burgheză nu mă lasă să o fac.

Mor cu credința în „Bhagavad-Gita” și în „Zarathoustra”: acolo se află adevărul meu, credo-ul meu. Credința cea mai pură și cea mai nedeterminată, credința infinită în sinul scepticismului și al detașării. Un fel de stoicism eliberat de orice morală. Credința inexprimabilă, dincolo de Bine și de Rău, dincolo de Ființă și de Neant. Convingerea că acțiunea și contemplarea sînt unul și același lucru în clipa universală, în

Marea Amiază.

Ce fericit sînt să mor. Nici o femeie, nici un bărbat nu mă poate reține, fi iau pe toți în mine.

Nu pot să spun că mă voi sinucide, nici măcar că voi muri: totul este deja consumat în sufletul meu. (...)

Aș fi vrut să nu fiu decît un om, să nu fi scris nimic: talentul nu scuză absența geniului. Și acest jurnal e o mîzgăleală pe pereții unui pîșoar sau ai unei celule și, cu toate acestea, mîzgălitorul crede că și el va fi citit. Eternul Robinson. (...) E comic să mori à propos de această luptă franco-germană, atît de depășită, de care nu-și vor mai aminti într-un an sau doi. Dar mai degrabă vreau să mor decît să nu fiu comunist. Mai ales vreau să mor pentru că sînt admirabil de copt pentru moarte. Ce noroc să nu devin un bătrîn, apucînd să gust puțin din înțelepciune, deja. (...)

Prezentare și traducere de Ioan Morar

(Din Pierre Drieu la Rochelle, *Jurnal*, 1939-1945, ediție stabilită și prezentată de Julien Hervier, Gallimard, 1992, colecția *Témoins*.)

MERIDIANE

Enigmatica Anne Boleyn

• Nefericita făptură a fost una dintre soțiile lui Henric al VIII-lea, care i-a

ordonat în 1536 execuția sub pretextul adulterului. În realitate, ea începuse să-l stingherească pe rege, pentru că nu putuse dăruia Coroanei un moștenitor de sex masculin. Dar, recent, anumite documente descoperite la Biblioteca Națională a Franței tind să dovedească temeinicia acuzației regale. Anne Boleyn a avut mai mulți amanți, probabil cinci, iar fiica ei, „marea Elisabeta”, s-ar putea să nu fie copilul lui Henric al VIII-lea. O binemeritată răzbunare postumă.

Scenariile la „Salammbô”

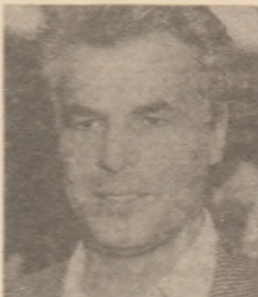
• Explorarea variantelor la *Educație sentimentală* și, mai recent, la *Salammbô* face ca, treptat, scriitura lui Flaubert să-și piardă misterul pentru critici, dar și pentru cititorii obișnuiți. Noul Sherlock Holmes (autorul însuși revendică această comparație) este Bernard Gagnebin care publică scenariile succesive ale lui Flaubert pentru episodul-cheie al romanului, ce îi are drept eroi pe fiica lui Hamilcar și pe Mathô. În variantele de început, limbajul trădează pasionalitate și o

anume fascinație a detaliului senzual, pentru ca, puțin câte puțin, scriitura să se decanteze, să doblindească o valoare proprie, câștigând în conciziune și eficacitate. „O indiscutabilă pudoare, scrie autorul, îl conduce pe Flaubert să-și refuleze senzațiile prea carnale și să elimine, în consecință, anumite imagini”. Lucrarea - *Flaubert et Salammbô. Genèse d'un texte*, apărută la Presses Universitaires de France - se deschide deopotrivă cercetărilor de inspirație sociologică sau psihanalitică.

Retrospectivă Chagall

• Orașul italian Ferrara va găzdui, de la începutul lunii septembrie până la finele lui decembrie, o mare retrospectivă a pictorului rus Marc Chagall, născut în 1887 la Vitebsk și decedat în 1985 în Franța. Tablourile provin din muzeele a șase țări și vor fi prezentate în „Palazzo dei Diamanti”.

„Anonimo di rispetto”

• Postul „vinător” de mafioți, Michele Placido, (în fotografie) este din nou eroul unui serial de televiziune, inspirat de activitatea criminală a cunoscutelor bande siciliene. Titlul noului serial: *Anonimo di rispetto* (Un anonim respectabil). Filmările urmează să înceapă în septembrie.

Bienala venețiană

• Gillo Pontecorvo, care conduce în 1992 pentru prima oară Festivalul cinematografic de la Veneția (1-12 septembrie), crede că bienala va avea succes. Partea financiară a fost asigurată cu o subvenție de peste 500000 dolari.

În concurs sînt înscrise 22 de filme și o retrospectivă cu 30 de pelicule, prezentate drept adevărate „delicatese” ale genului. Vor putea fi revăzute „Das blaue Licht” (Leni Riefenstahl) și „The man I killed” (Ernst Lubitsch). Pentru „Săptămîna criticii” au fost alese 12 filme (printre care „Daniel” al lui Ingmar Bergman) și zece pentru „Noptile venețiene”, în cadrul cărora este inclus „Patriot Games” al lui Philipp Noyce. Opt tineri cinești își vor prezenta creațiile în secțiunea „Cinematograful Italian”.

Din juriul încă incomplet, fac parte: compozitorul Ennio Murriconi, regizorii Gianni Amelio (Italia), Fernando Solanas (Argentina), Peter Bogdanovich (S.U.A.), Neil Jordan (Irlanda), Hanif Kureishi (Marea Britanie) și Sheila Withaker.

Fie-vă milă de sufletul bărbaților

• Primul roman al scriitoarei Eve de Castro, *Ayez pitié du cœur des hommes* (ed. Lattée) a fost recent laureat cu Prix des libraires 1992. Acțiunea se petrece pe un vapor cu direcția Guiana franceză unde sînt

deportați doi bărbați, social și psihologic la antipodi. Gilles Anquetil notează în Le Nouvel Observateur: „Acest roman pasionant și totodată implacabil reia cu brio marea tradiție a «romanului romanesc»”.

„Marea, marea”

• Iris Murdoch (în imagine) - binecunoscută cititorului român prin traducerile Antoanetei Ralian - este, în mod ciudat, destul de puțin citită în Franța. Acum

criticii și - pe urma lor - cititorii francezi au revelat romanul său *Marea, marea*, apărut la editura Folio și considerat o capodoperă.

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

15 Minutes

• NUMĂRUL 11 din iunie 1992 al revistei din St. Louis (Missouri), „15 Minutes”, se deschide cu editorialul semnat de Sherri Lucas, din care spicuim: „Cînd a început revolta din Los Angeles, iar președintele Bush a considerat-o o zarvă condusă de un grup de negri, am înțeles, ca afro-american, că posed ceva mai valoros decît inelul unui sfînt care se odihnește la Vatican. Îi am pe Coretta Scott King și Roy Wilkins, relicvele sacre ale comunității negre. (...) Cîteva săptămîni înaintea rebeliunii din L. A. și din alte locuri, ascultasem o mai veche bandă cu unul din cele mai mari hituri ale lui Gil Scott - Heron: «Revoluția nu va fi televizată». Un vers suna cam așa: «Nu-l veți vedea pe Roy Wilkins trecînd în salopetă roșie neagră verde pe care a

păstrat-o anume pentru o ocazie ca asta». Nu-i de mirare c-am fost prea obosit să mai urmăresc apelurile afro-americanilor la pace. Astea erau antichități cînd Gil Scott compunea, acum 20 de ani, cîntecul.”

Larry Krone scrie despre fascinația pe care „adormita” Florența, cu toleranța ei excesivă pentru toate formele de amor, o produce turistului venit dintr-o Americă „nevrotică”. În continuare, James Gunn prezintă 8 tablete despre pasiunile celebrităților, ai căror protagoniști sînt Alice Cooper, Duran Duran, Bob Hope, Olivia Newton - John, Henry Winkler, Liz Taylor, Burt Convy și, la sfîrșit, James Gunn însuși care, pe a treia copertă a revistei, va mai semna și o bandă desenată despre canibali.

Ira Cohen publica un jurnal olandez plin de spirit și ironie și un text de proză, „Delfinii albaștri”, alcătuit pe convenția stilistică a falsului raport întocmit în urma vizitării unui muzeu de artă.

Lenny Smith semnează un eseu despre interacțiunea indivizilor cu natura nepervertită („spiritele pămîntului”): „Duminică în parc”. Textul lui Kenneth H. Brown povestește, cu vădită ipocrizie, acțiunea noii sale piese de teatru; el scrie, de fapt, profitînd de această găselniță, o proză plină de umor.

La rubrica „Fragmente din sacsoșă mea”, Lila Dlaboha semnează poezie. În atmosfera tot mai confortabilă a unei culturi democratice invadate de pop-art, își fac loc cu prioritate „Notele omului care lipește afișe”.

Revistă culturală nonconformistă, presărată la tot pasul cu umor de calitate, „15 Minutes” se adresează cu precădere unui public tînăr și neliniștit. (F.N.)

Translation Review

Translation Review

• ULTIMELE numere (36-37/1991) ale publicației Universității Texas, din Dallas, *Translation Review* confirmă motivele rarității acestei apariții. Primul, și cel mai important, este necesitatea unei selecții riguroase a valorilor. Cît de importantă este conexiunea între traducător și aspectul contemporan al limbii din care traduce (și în care traduce, am adăuga noi), modalitățile de conlucrare ale traducătorilor liber profesioniști și universitari, facilitățile de comunicare și consultare (electronic mail, modem) între traducători - toate acestea sînt prezente în interviul acordat de Karin Graf (traducătoarea în germană a lui S.Rushdie, M.Lowry, Anne Philips, Joan Dion, dar și organizatoarea primei conferințe a traducătorilor europeni, care a avut loc anul trecut).

În cele două numere ale revistei

observăm tendința de echilibrare a textelor de teorie și critică a traducerii. Desigur, o revistă specializată, cum este *Translation Review*, nu-și permite să publice numai recenzii: accentul cade pe studiul comparat al variantelor de traducere din Lorca, Chrétien de Troyes, Pablo Neruda - de data asta. Firește, editorii reflectă tendințele de orientare către traducerile din literaturi mai puțin cunoscute sau perioade speciale. Deci ce se traduce în engleza-americană: *The Red Azalea, Chinese Poetry Since The Cultural Revolution; Urdu Letters of Mirza Asadullah Khan; Poems of Arab Andalusia* și multe altele. O listă a celor mai recente traduceri este oferită în ultimele pagini. Din literatura română apar patru titluri, dintre care două *Mircea Eliade (Journal I și Fantastic Tales)*; în schimb, predomină traducerile din literaturile Americii Latine.

În afara citorva „clișee” în marginea limbajului pedagogico-critic-amatoresc, prinse și de ochiul ager al Barbarei Meacham Jarvis aș remarcă replica serioasă a tînărului Di Jin (!) dată stadiilor de traducere gîndite de poetul american Robert Bly. Unei rețete „empirice” i se opune una „științifică”. Traducătorul Di Jin, colaborator la un dicționar al traducerilor, pare convins de divergența dintre punctul lui de vedere și al lui Robert Bly.

Nu putem să trecem cu vederea efortul Academiei americane de a integra cît mai multe traduceri în programul de studiu. Și revista luminează acest aspect prin interesantul eseu al lui Michael Scott Doyle și deloc neglijabilul punct de vedere din *Writing As Translation: The Great Between*, de Nancy Kline. O referință interesantă pentru obținerea dreptului de traducere și posibilele încălcări de copyright o găsim în articolul lui Cameron A.Stracher: *An introduction to copyright law*. Aviz hoților de traduceri. (M.T.)

Agnès Varda,

Omagiu copilăriei

• În octombrie 1990 se stinge regizorul francez Jacques Demy, cunoscutul realizator al filmelor *Umbrelele din Cherbourg* și al *Domnișoarelor din Rochefort*, între altele. În timp ce Demy era grav bolnav, soției sale, regizoarea Agnès Varda, cunoscută la noi pentru „Cléo de la 5 la 7”, i-a venit ideea să înceapă realizarea unui film dedicat copilăriei lui, cu scopul de a retrăi împreună ceea ce, fără-ndoială, fusese cel mai fericit moment al vieții lui. Filmul

Jacquot din Nantes a tulburat atât publicul cit și pe criticii Festivalului de la Cannes în 1991, dar el a apărut abia de curând pe marile ecrane. Într-un amplu interviu publicat de ziarul „La Libre Belgique”, Agnès Varda explică: „Este povestea unei vocații, dar eram convinsă că era interesant să arăți încăpăținarea acestui copil care vrea atât de mult să facă film, în lumea de azi, în care puștii sînt invadați de gadget-uri electronice”.

Morgan și Marais - distribuți împreună

• Sesiunea teatrală 1992/1993 oferă la Paris o plăcută surpriză artistică. Michèle Morgan (72 de ani) și Jean Marais (78 de ani) vor apărea laolaltă pe scenă. Ei sînt distribuți în piesa *Les Monstres Sacrés* de Jean Cocteau. La

finele lunii septembrie, actorii vor pleca cu această piesă în turneu prin Franța. Morgan și Marais au mai jucat împreună, numai în filme: „Aux yeux du souvenir” (1948) a lui Delannoy și „Napoléon” (1954) a lui Guitry.

Rodin pe acoperiș

• În grădina Iris și B.Gerald Cantor de pe acoperișul Muzeului Metropolitan din New York se află expuse câteva din operele lui Auguste Rodin (1840-1917). Majoritatea sculpturilor provin din prestigioasa colecție Iris și B.Gerald Cantor. Cele opt sculpturi au un fundal pe măsura forței și

expresivității conținute: coloșii din Manhattan. Se remarcă studiul final pentru *Monumentul Balzac* și cele două *Cariatide* (bronz) din grupajul *Porțile Iadului*, opere în care influența lui Michelangelo este vizibilă dar asimilată printr-o nouă deschidere estetică. Expoziția va putea fi vizitată pînă la 1 noiembrie.

Enciclopedia de artă populară chineză

• În China este în curs de redactare o enciclopedie a literaturii și a artei populare chineze, sub patronajul Ministerului Culturii, al Comisiei de Stat pentru naționalități, al Federației oamenilor de litere și a artiștilor. Ea cuprinde 10 mari serii, însumînd aproximativ 450 de milioane de caractere chineze. Din 1979 pînă astăzi au văzut lumina tiparului 10 volume, iar alte 150 se află fie în stadiul de verificare a materialelor, fie în curs de apariție.

Confesiunile unei editoare

• La editura Olivier Orban a apărut cartea celebrei editoare Françoise Verny (în imagine) *Dumnezeu există, eu l-am trădat mereu*. După amintirile sale din cariera de editor, *Cea mai frumoasă meserie din lume*, - această confesiune dureroasă și curajoasă despre credința și condiția umană în lumea contemporană, despre opțiunea de a trăi într-un anume fel este apreciată superlativ de exigentul Bernard Pivot.

„Horla“

• Există în genealogia lui Maupassant o figură mult neglijată: Alfred Le Poittevin, unchiul scriitorului dinspre mamă, prieten al lui Flaubert, poet, mort prematur în 1848. Douăzeci de ani mai tîrziu, cînd îl va întîlni pe Guy, Flaubert va fi izbit de asemănarea acestuia cu unchiul dispărut. Într-o carte recent apărută la editura Muntaner, *Maupassant, Flaubert et „Horla“*, Jacques Bienvenu stabilește, prin confruntarea foarte atentă a textelor, locul central ocupat de figura acestui unchi în imaginarul și în nebunia lui Maupassant, care se vedea ca Alfred reîncarnat. *Horla*, acel altul nevăzut, se identifică, în exegeza criticului, tot cu unchiul mort cu doi ani înainte de nașterea nepotului său.

Rubrică realizată pe baza lecturilor din revistele: *Die Welt*, *Libre*, *Quinzaine littéraire*, *Livres de France*, *Faz*.

Poezie română contemporană în Québec

Incertitudes este o antologie de poezie română contemporană, datată decembrie 1989 - decembrie 1991, îngrijită de Dan Deșliu și destinată publicului canadian. Lui Dan Deșliu îi aparțin selecția textelor și traducerea lor în franceză. Bilingvă, antologia e imprimată în Canada în condiții grafice excepționale, iar coperta, semnată de Ilie Dragoș, face cu ochiul de departe cititorului.

Așa cum e alcătuită, antologia creează o serie de confuzii, punîndu-l la grea încercare chiar și pe cititorul român bine familiarizat cu poezia noastră contemporană. Adunînd la un loc poeți de vîrste diferite, atât biologice cit și literare, poeți foarte deosebiți în atitudine și în conduita literară, de la Maria Banuș la Dorin Tudoran, de la Gheorghe Tomozei la Gellu Naum sau de la Eugen Jebeleanu la Mircea Dinescu, Dan Deșliu îl îndreptățește pe prefăcătorul antologiei, Axel Maughey, să li considere pe poeții prezenți în ea „o pleiadă”. Greșit, pentru că cei mai mulți din poeții antologați nu au nimic în comun (cu excepția faptului că scriu în limba română, criteriu irelevant aici, unde o selecție e totuși indispensabilă).

O altă confuzie pe care volumul i-o creează lui Axel Maughey este ideea falsă că o poezie română autentică a început să apară în urma evenimentelor din decembrie 1989, ca și cum autorii antologați (toți poeți consacrați cu mult înainte de Revoluție) și-ar fi schimbat de atunci în mod radical felul de a scrie. Or, nici unul din ei n-a suferit o astfel de schimbare fundamentală.

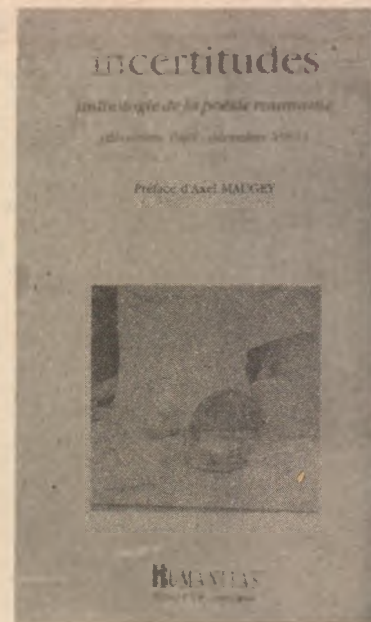
Volumul este eclectic. Numai o imaginație suprarealistă ar fi putut aduna la un loc poeți cu programe literare și atitudini estetice și sociale în conflict, disidenți și colaboraționiști, onirici și pășuniști, poeți excepționali și poeți mediocri sau nepoeți. Cum pot oare sta laolaltă, între copertile aceluiasi volum, un „cobaî tînar” ca Simona Popescu (împreună cu grupul ei brașovean), cu un Gheorghe Tomozei sau Maria Banuș, ale căror texte de elogiu al regimului comunist poezii din tînră generație au fost deseori obligați să le învețe pe de rost din manualele școlare?

Alături de poeți de valoare (fie ei din generațiile '60, '70, '80, '90) stau, din păcate, poeți obscuri prezenți cu texte irelevante, adesea chiar inepte. Confuzia devine astfel totală, căci, fiecare poet fiind prezent cu un singur text, toți sînt parcă aduși la același numitor. Citit pe nerăsuflăte, în ciuda eterogeniei sale, volumul pare monocord. Poemele sînt scurte, ca să înlesnească traducerea și să încapă pe o pagină și nici nu prea diferă între ele ca retorică.

În altă ordine de idei, poeții consacrați în România nu sînt neapărat cunoscuți și în Canada (ce să mai vorbesc de cei de care nu s-a auzit aici!). Prin urmare, consider că o scurtă fișă bio-bibliografică a fiecărui era necesară.

Antologia e lipsită de o coerență necesară oricărei întreprinderi de

Dan Deșliu, *Incertitudes*, anthologie de la poésie roumaine (décembre 1989-décembre 1991), Humanitas nouvelle optique.

acest fel. Ea nu acoperă cu adevărat, așa cum o anunță a patra copertă, „perioada de incertitudini pe care a traversat-o România începînd cu decembrie 1989”. Lipsesc din ea poeți importanți care au scris despre evenimentele și despre starea de spirit post-revoluționare, cum ar fi Mariana Marin, Eugen Suciu sau Liviu-Ioan Stoiciu. În plus, sînt de părere că o antologie de poezie română contemporană fără Mircea Cărtărescu este oricînd incompletă.

Cu toate deziluziile care m-au năpădit la lectura volumului, nu mă pot opri să nu citez o poezie superbă, a unei scriitoare de excepție: „Piața Matache Song” („Place de la Halle-Song”) de Magdalena Ghica: „Un bărbat trece strada cu o sacoșă de oase./ Trece vesel și mulțumit./ Spune-mi, prea bunele, sînt oase albe de înger?/ Nu, zice el, sînt oase de vită/ Atunci pentru ce ești atîta de mulțumit?/ Am pentru o ciorbă./ O femeie trece prin piață cu o sacoșă de oase./ Trece veselă și fericită./ Spune-mi, prea buno, le-ai cules pentru cîini?/ Nu, zice ea, le-am luat pentru mine./ Atunci pentru ce ești atîta de fericită?/ Am pentru o ciorbă./ Dumnezeu străbate orașul cu o sacoșă de oase./ Trece mîndru și mulțumit./ Spune-mi, prea bunele, le duci la groapa comună?/ Nu, zice el, le duc la magazinul universal./ Atunci pentru ce ești atîta de mîndru?/ Au pentru o ciorbă”.

Pînă la urmă nu eterogenul, ci doar lipsa valorii artistice deranjează. Căci, în ciuda deosebirii esențiale de discurs, lîngă textul prozastic al Magdalenei Ghica stă, cu desăvîrșită grație, poemul aproape mistic al lui Cezar Baltag: „Dumnezeu irepetabil ca prezența/ unei Alte-ființe în tine/ coboară nemîngiat în candela/ ierbii/ unde praful îndoiei/ nu îl ajunge./ Dincolo de clipa/ privilegiată și disprețuită./ Acolo unde/ nici conceptul, nici extazul/ nu își înalță mîinile a rugă/ pentru a le lăsa apoi să cadă / în simplă-prea simplă/ proliferare de cuvinte./ Pentru că, oricum, el trebuie să existe/ Noi să bem bucuria concretă a ierbii/ care suferă fără să știe” („Roua și Altceva”).

Pare deconcertant însă că ceea ce a reușit selecția lui Dan Deșliu să facă a fost să îl convingă pe Axel Maughey că România e situată „într-un Orient care a cunoscut imperiul Roman”. Că a cunoscut Imperiul Roman e cert, însă Orientul e foarte departe de România nu doar geografic, dar și ca mentalitate, tradiția noastră culturală fiind fundamental europeană. Dacă nedumerirea lui Axel Maughey ar ține numai de o confuzie geografică n-ar fi atât de îngrijorător. Antologia lasă totuși impresia că poezia română a traversat oceanul cu un chip care nu îi seamănă.

Fevronia Novac

Cum a murit Marin Preda?

● După demonstrația de cumsecădenie oferită de dl. Iliescu ziaristului de la *Telegraf*, cine nu s-a grăbit, luni, n-a mai găsit la chioșcuri decât cotidianele care n-au menționat incidentul. Același lucru s-a petrecut și marți, când au apărut comentariile și comunicatul de presă din partea președinției. Cum în cele două zile tirajele cotidianelor au crescut considerabil, nu se poate spune că dl. Iliescu nu sprijină, în felul său, presa.

● Iată cum comentează întâmplarea, în *ACADEMIA CATAVENCU* nr. 33, unul dintre candidații la președinție, Mircea Dinescu: „Când tocmai începuserăm să motăim electoral, furăm treziți, în după-amiaza sfintei Marii, în plină istorie: un ciudat atac la persoană, nu dinspre ziariști spre președinte, ci viceversa, s-a petrecut în fața prefecturii din Constanța. Gestul vior și atipic al domnului Iliescu, de a-și înfige unghia mică în amigdala unui jurnalist ce făcea vocalize în huo-diez, nu așează nicidecum piatra de mormânt pe cariera politică a încotrocenitului, cum cred unii naivi, ba din contră, reaprinde titlul pleostit al campaniei sale electorale. Dezamăgiți de mănuaș moale a pugiliștilor noștri la Olimpiadă românii primesc, iată, o compensație neașteptată. S-avem noi oare șansa unei doamne de fier în varianta masculină la Cotroceni? Să fie oare această izbucnire temperamentală rodul lecturării romanului *Pumnul și palma* scris de colegul Domniei sale, Dumitru Popescu, retras temporar la Casa de creație Jilava?”

● Acide, uneori nedrepte, dar scrise cu o formidabilă vervă *Capsele* lui Viorel Padina din *CALENDE*. De altfel revista, care ajunge cu mare greutate în București, are în întregime un ton incisiv susținut, în egală măsură, de redactorii și colaboratorii săi. Din numărul dublu, 6-7, semnalăm colocviul consacrat lui Vladimir Streinu, cu un excelent portret al criticului semnat de Grigore Grigurcu: „Avea o solemnitate particular îmbinată cu răceala ușor plictisită a unui jucător de cărți profesionist. Lăsa cite o

propoziție să cadă în răstimpuri, cu o grație consumată, cu o eleganță retro, necoborînd niciodată la insistența ori la culoarea prea vie a histrionismului. Neologistic și prețios în lexic, ca un ins cu educație occidentală, îngăduia totuși o parte vizibilă fondului neaoș, acelei suculențe muntești a obîrșiei sale, pe care o înnobila prin contingența livrescă. Îmi apărea (deși aflasem că e de extracție socială mai modestă) drept un ultim vlăstar strălucit al acelei pluriseculare boierimi valahe, împătimit de artă și de știință de carte, la cumpăna tainică dintre două puncte cardinale ale spiritului...”

La rubrica *Dialoguri politice* răspunde Ștefan Augustin Doinaș, afirmînd răsplat: „Scriitorul trebuie să se implice în politică” iar apoi nuanțînd: „Atunci cînd am vorbit de angajarea scriitorului în politică, de necesitatea ca el să scrie și despre fenomenul politic, nu m-am gîndit la cei care și-au făcut din această îndeletnicire o profesie. Acela sint ziaristi de meserie sau pur și simplu oameni de afaceri, care speculează o anumită conjunctură socio-politică de la noi. M-am referit la scriitorul care are nevoie de a se apleca asupra fenomenului politic, de a-l gîndi și de a încerca să ofere la rîndul său soluții poate chiar de ordin practic.”

● În nr. 5-6 din *STEUA*, sub titlul *Literatura de piață în economie*, Constantin Cubleșan scrie exasperat: „Dumneavoastră, stimați economiști, știți cu cît se vinde acum, un volum pe sub mină din *Istoria literaturii* lui Călinescu, carte de cîpățîi, ce ar trebui să existe în toate librăriile? (Nu vă dau cifra pentru că s-ar putea să stric prețurile. Adică la Cluj se vinde cu atît și la Iași numai cu atît?)”

Dumneavoastră, stimați economiști ai pieței, știți la ce prețuri se vind - la negru evident - discurile cu înregistrările simfonice de Beethoven, Verdi, Mahler etc. care în prăvălii nu există?”

Nici noi nu știm, dar dacă ne amintim că acum cîțiva ani, pe piața neagră socialistă, un volum din *Istoria* lui Călinescu se vindea cu 6-8.000 de lei și înmulțim această cifră cu 20 sau 30 - cît au crescut prețurile între timp - ne putem face o idee.

● În finalul cronicii literare din *LUCEAPĂRUL* nr. 31 Florin Manolescu notează: „Convingerea lui

Savu Dumitrescu, „om de încredere al familiei Preda” și „credincios salariat” al Editurii Cartea Românească, după cum singur se prezintă de mai multe ori, e că Marin Preda care în *Cel mai iubit dintre pămînteni* „a combătut procedeele neloiale ale comuniștilor demascîndu-le”, „a intrat în obiectivul lui Ceaușescu” și a fost asasinat. Am avea de a face, prin urmare, cu o afacere murdară, un corresponsent românesc al celebrei „umbre bulgărești”.

Pardon de expresie!

● În *BARICADA* nr. 32, se reproduce integral omagiul în 27 de catrene, adus „Omului țării”, într-un 26 ianuarie, de Adrian Păunescu în „Flacăra” sa. Printre enormele linguești cadentate, poetul scanda imperios: „Să ne urmărim eroul și azi și-n viitor”. Nu credem că cel care vorbea despre sine cu pluralul maiestății mai are chef să-și asculte propriul îndemn.

● De altfel în noul său cotidian *VREMEA*, nr. 2, în articolul *Opoziția la putere*, reluînd o idee tocită deja de susținătorii președintelui, afirmă că acesta n-are nici puterea de a da o butelie de aragaz.

Am constatat că practic eu pot face mai multe lucruri concrete decît președintele. Pe de o parte, sigur că treaba asta mi-a plăcut, dar, pe de altă parte, m-a și îngrijorat. Ce țară e aia în care puterea n-are putere? Punîndu-se în slujba noului om al țării (care, între altele, a făcut din subiectul adulției păunesciene de mai an un anonim la Ghencea), poetul îi dă sfaturi: „Ioane al acestui popor, nu te lăsa doborît de inscenările și provocările lor!” (ale opoziției, n.n.).

La *Vremea* nouă, un alt om al țării, dar același înflăcărat. Suflăt larg, plin de iubire.

● Totuși. Deviza sa: Valoare. Atitudine. Dialog. Concordie. Să vedem pe scurt cum sînt ilustrate acestea în numărul centenar al revistei de casă *TOTUȘI IUBIREA*. Trecînd peste tableta aniversară (a cărei primă frază „sfătuit de vorbe goale, vom transforma nr. 100 al revistei noastre într-o fanfaronadă”, dacă nu conține o omisiune tipografică, e pe deplin justificată de textele conținute), iată *Valoarea* (literară?) a chiar directorului publicației, reflectată la rubrica *Muscături terapeutice*: „Cică la «Tineretul liber», ziar care cade tot mai mult la extrema dreaptă, e unul Dan Stanca (nu Stanca) (!? n.n.) îngrijorat că există gunoaie, ca Ion Iliescu și Adrian Păunescu. Ba cică noi am fi mai periculoși decît Sida. Nu se știe, dar în orice caz, în ce mă privește nu servesc nici fața, nici dosul respectivului personaj. Halul în care a ajuns un ziar, pînă mai ieri citit, nu e străin de prezența acestor nefericiți care-și folosesc mîna dreaptă spre deplina procurare de plăceri personale, uneori cu pixul”. Sau poate asta e Atitudine. Sau Dialog. Sau Concordia.

● În cazul lui Valeriu Armeanu însă, ni se scrie negru pe alb că ceea ce publică e un pamflet literar. Ce ține de literatură în înșiruirea de trivialități nu ne e deloc limpede. Prelevăm două fraze, la întâmplare, din suita de injurături adresate unui ziarist din Severin: „Gioatina asta, nărvăită la bașoalde, beșoandre, gioarse și pîrtotine, precum și alte dărîmături cu fustă,

bălmăjește prin gazetă tot felul de aberații, acompaniat la zdrîmbă, instrument care, pe aici prin Oltenia, are mai multe înțelesuri. [...] La urma urmei, tu ești un finger pe lingă Mitu lu' Puleaună de la Izverna, care își făcuse de gagică o oaie. Cred că ești un om fericit, toate babele te știau de dîrlău și de hîndrălu. Numai tu puteai să ajungi idolul femeilor sterpe din Tabaci, numai tu puteai să rupi inima unor femei care așteptau spovedania. Flegmă erotică ce ești”. Poate că patronul Casei consideră perversitățile erotice la care se fac aluzii frecvent ca făcînd parte, totuși, din firmă.

● În orice caz, ceea ce scrie număr de număr Vasile Băran e o atitudine ușor calificabilă. Reapariția revistei noastre după două luni de absență, cu sprijinul financiar al Societății Topaz, i se pare un moment trist și un eveniment regretabil. „Oricît s-ar lamenta, justificîndu-se, în articolul de fond «La o reapariție», Nicolae Manolescu, spunînd că nu există cultură fără subvenții sau sponsorizare și asigurîndu-ne de aceeași orientare, i-aș aminti că, pînă la el, această celebră revistă aducea Uniunii Scriitorilor venituri substanțiale, iar cînd tipăream și almanahul, profitul se tripla. În ce privește orientarea, vai de capul nostru. Va rămîne, într-adevăr, aceeași pe care i-a dat-o el: adică, așa cum am mai spus, nu un hebdomadnar al scriitorilor țării, ci un organ get-beget al Partidului Alianței Civice, publicînd un grup extrem de restrîns de colaboratori și numai situații pe o anumită poziție politică (cumpărați cu 50 de lei chiar numărul 20, reapărut, și vă veți convinge! Îl găsiți, cu siguranță la chioșcuri unde atîrnă nevîndut”. V.B. își ia dorințele drept realitate: îl anunțăm pe această cale că, oricît i-ar dispăcea faptul, tirajul se vinde integral. Cît despre gudurările pe lingă patronul cel găzduiește în pagina cu genericul *Forța amintirii* (!), n-are decît să citească „poezia” alăturată articolului său, ca o ilustrație, semnată de Dumitru Matcovschi și intitulată *Eunuci*: „Iarăși vor să fie mari./ Să ne-nvețe-a scrie vor/ Eunucii literari./ Răsmorminții mamii lor!! Umblă toți cu paiu-n dos -/ Nici tu porci și nici tu cîini./ Au și sex, dar ce folos?/ Sînt în slujbă la stăpîni (...)/ Să le dăm - să fie mari./ Chiar și genii, de poftesc/ Eunucii literari -/ Niște scribi, niște sfarori -/ Doar cu poftele trăiesc/ Eunuci, cum nu dai/ Are-n loc de puță - pai.”

Pardon de expresie! ● Un psihiatru spaniol spunea pe programul II al televiziunii că la peste 35 de grade la umbră cresc îngrijorător agresivitatea și anxietatea. Singurul paliativ - dușurile reci. Probabil presiunea apei e scăzută în „casa comună a publicațiilor *Totuși Iubirea* și *Vremea*” dacă proprietarul răcnește amenințător: „Majestatea Sa, Regele Mihai I al României vrea să ne fie pentru a treia oară Voievod. Ei, nu! Îl preferăm pe regele Cioabă al țiganilor, domnule dragă. Ne e dor de regele din cărțile de joc. Iar pe matală te rugăm: circulă! Circulă că faci groapă oriunde stai. Circulă că începem să-ți punem întrebări și orice răspuns te poate costa sănătatea. Înapoi în copac, Majestate!” iar un chiriaș de bază al noului cotidian, Eugen Florescu, e deosebit de anxios (o fi avînd motivele lui!) că oamenii nu vor să uite și să ierte.

Cronicar

Romania literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1. Telefoane: 50.62.86, 50.47.28, 50.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex.Ștefănescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel, Alexandra Ciocărlie (externe), Maria Ionescu (secretar de redacție), Mihai Grecu (tehoredactor), Elena Horasangian, Laura Popa, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Fianu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex.Ștefănescu, Adriana Bittel, St.Aug.Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Pașionate pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington)

Editor:
Topaz G.A. S.R.L.

Președinte:
Octavian Mitu

24 pag. 50 lei

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin *Rompres Filatelica* — sectorul export-import presă. P.O. Box 12—201, telex: 10876, prsfr București, Calea Griviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318